

ARVIOINTIKERTOMUS 2016

TURUN KAUPUNGIN TARKASTUSLAUTAKUNTA
19.5.2017

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä

1 Talousarvio ja tilinpäätös 2016	6
1.1 Talouden tunnusluvut ja vertailut muihin kaupunkeihin.....	6
1.2 Tarkastuslautakunnan huomioita vuoden 2016 tilinpäätöksestä	12
1.3 Johdannaiset.....	16
1.4 Hankintatoimen organisointi ja hankinnat	35
1.5 Kiinteistöinvestointien tarpeet ja toteutus	41
1.5.1 Teatteri.....	41
1.5.2 Sisäilma-asiat.....	50
2 Tarkastuslautakunnan raportoinnin jälkiseuranta	58
2.1 Vuosia elämään - elämää vuosiin: Vanhusten palvelujen arviointi 2012	58
2.2 Latua lapsille - Turun kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen arviointi 2013	64
2.3 Työtä ja leipää - Turun työllisyysasioiden arviointi 2014	73
2.4 Lastensuojelun arviointi 2015.....	79
2.5 Nuorten osaamispääoma ja nuorisotakuu; arviointiraportti 2015	89
3 Kaupungin sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta	93
3.1 Sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja konsernivalvonnan selonteko toimintakertomuksessa	93
3.2 Arvio kaupungin ja kaupunkikonsernin merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista tekijöistä.....	93
3.3 Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan järjestämisestä tilinpäätöksen toimintakertomuksessa	96
3.4 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä tilinpäätöksen toimintakertomuksessa	100
4 Allekirjoitukset	107

LIITTEET

Liite 1 Turun kaupungin hallinnon ja talouden tarkastus

Liite 2 Päiväkotien täyttö- ja käyttöasteet

TIIVISTELMÄ

Raportoiija ja raportointiaika	Turun kaupungin tarkastuslautakunta, 2017 Turun kaupungin tarkastuslautakunta julkaisee vuosittain arviointiraportin Turun kaupungin toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisesta.	
Tekijät	Turun kaupungin tarkastuslautakunta 2013 - 2016	
Raportin nimi	Arviointikertomus 2016	
Raportin jakelu	Raportti on saatavissa internetistä osoitteesta www.turku.fi/tarkastuslautakunnanjulkaisut	
Asiasanat	Arviointiraportti, arviointikertomus, arviointi, Turun kaupunki, tavoitteet	
Raporttisarjan nimi	Turun kaupungin tarkastuslautakunta	
Raportin tunnistetiedot	Sivuja 103 + liitteet	Kieli suomi
Raportin jakaja	Turun kaupungin revisiotoimisto, puh (02) 330 000	

Tarkastuslautakunnan vuoden 2016 arviointi on painottunut seuraaviin aiheisiin:

- 1. Talousarvio ja tilinpäätös 2016**
- 2. Tarkastuslautakunnan raportoinnin jälkiseuranta**
- 3. Kaupungin sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta**

Arvioinnin keskeisiä huomioita

1.1 & 1.2 Talousarvio ja tilinpäätös 2016

Turun kaupungin tilikauden 2016 tulos oli 11,3 milj. euroa. Konsernituloslaskelman osoittama konsernin tilikauden tulos oli 40,7 milj. euroa. Emokaupungin tilikauden ylijäämä kertaluonteilla erillä korjattuna oli noin 9 milj. euroa.

Turun kaupunkikonsernin toiminnan ja investointien rahavirta on ollut viimeisen yhdeksän vuoden ajanjaksolla vuositason keskimäärin noin 33 miljoonaa euroa negatiivinen. Tulorahoituksen riittämättömyyttä on paikattu lainanotolla. Konsernin lainat (€/ asukas) nousivat hieman vuonna 2016 Turun kaupungin tilinpäätöksen mukaan ollen 6 975 euroa/ asukas (6 827 €/ asukas vuonna 2015).

1.3 Johdannaiset

Johdannaisten, kuten ehdoiltaan yksinkertaisten koronvaihtosopimusten käyttäminen kaupungin korkovirtariskin hallinnassa on perusteltua. Turun emokaupungin solmimat koronvaihtosopimukset ovat suurimmalta osin ehdoiltaan yksinkertaisia. Kuudessa koronvaihtosopimuksessa on kuitenkin muista poikkeavia sopimusehtoja; kuten vastapuolelle annettuja purku- tai jatko-oikeuksia. Tilinpäätösraportointi johdannaisten käytöstä erityisesti kaupunkikonsernissa on ollut puutteellista.

1.4 Hankintatoimen organisointi ja hankinnat

Kaupungin hankintatoimen uudelleen järjestämisellä tavoitellaan sitä, että hankintojen merkittävä euromäärä saadaan tehokkaaseen käyttöön.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että hankintoja toteutetaan innovatiivisesti, käytetään hinnan lisäksi muitakin kriteereitä, otetaan huomioon hankinnan elinkaarikustannukset sekä pidetään mielessä kaupungin kokonaisuus ja myös vaikutukset paikalliseen talouteen ja työllisyyteen.

1.5 Kiinteistöinvestointien tarpeet ja toteutus

1.5.1 Teatteri

Kaupunginteatterin peruskorjauksen ja laajennuksen kustannusten paisumisen pääsyitä ovat puutteelliset suunnitelmat ja rakennustekniset yllätykset kuten asbestilöydös. Projektinjohdourakoitsijan kanssa sovitun työnjaon mukaan vastuu teknisten suunnitelmien toimittamisesta on tilaajalla, jolloin niiden puutteellisuudesta aiheutuvat lisäkustannukset tulevat tilaajan kannettavaksi.

1.5.2 Sisäilma-asiat

Yleisimmät ongelmat sisäilmassa liittyvät ilmanvaihdon riittävyteen ja toimivuuteen eikä kyseessä ole välttämättä kosteus- tai homevaurion myötä tuleviin yhdisteisiin reagointi.

Haastatteluiden perusteella nyt keskitytään kiinteistöhuollon resurssien rajallisuuden vuoksi liikaa vikojen korjaamiseen ja kiinteistöjen ylläpidon ennaltaehkäisevä työ jää osin tekemättä.

Tilojen käyttäjien tietoa tilojen henkilömitoituksista tulee lisätä. Sisäilma-asioihin liittyvän osaamisen koulutukseen ja kehittämiseen sekä kaupungin tilaajaosaamiseen pitää jatkossa kiinnittää huomiota.

2. Tarkastuslautakunnan raportoinnin jälkiseuranta

Vanhusten palvelujen arviointi 2012

Strategisen tavoitteen mukaisesti ikäihmisten palvelujen painopiste on siirtynyt selkeästi laitoshoidosta kohti avohoitoa. Tarkastuslautakunta korostaa, että laadunvalvonnasta tulee huolehtia erityisesti silloin, kun asiakkailta ei itsellään ole siihen riittävästi mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi vanhusten ympärivuorokautisessa hoidossa.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että painopisteen siirtäminen kohti kotihoitoa ei johda siihen, että asiakasturvallisuus ja elämänlaatu kärsisivät. Useat päivittäiset kotikäynnit voivat johtaa siihen, että kustannuksiltaan kotihoito vastaa jo laitoshoidon. Jokaisen ikäihmisen hoidon tarpeen arviointi ja tätä vastaavat hoitomitoitukset pitää tehdä huolellisesti.

Varhaiskasvatuspalvelujen arviointi 2013

Tarkastuslautakunnan saaman seurantaraportoinnin mukaan suomenkielisen varhaiskasvatuksen lapsimäärät ovat nousseet ja päiväkotien käyttöasteet ovat kohonneet, mutta pääsääntöisesti kasvaneeseen kysyntään on pystytty vastaamaan lakisääteisessä määrääjassa.

Tarkastuslautakunta lähtee siitä, että myös varhaiskasvatuksessa laadun tarkkailu ja valvonta on tärkeää: sitä tulee tehdä yhtäläisesti kunnallisella ja yksityisellä puolella.

Työllisyysasioiden arviointi 2014

Tarkastuslautakunta arvioi hyväksi asiaksi sen, että kesällä 2017 alkavassa työvoima- ja elinkeinokokeilussa Turku ottaa vastuulleen myös TE-toimiston tehtävät alle 25-vuotiaiden ja 12 kk yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden osalta. Valitettavaa on vain se, että kokeilu-aika tulee jäämään lyhyeksi ennen tulevan maakuntaudistuksen tuomia muutoksia.

Lastensuojelun arviointi 2015

Kotipalvelua on tarjottu kysyntää vastaavasti. Perhetyön kysyntä ylittää nyt oman tuotannon ja sitä joudutaan ajoittain ostamaan.

Vuodesta 2012 alkaen uusien huostaanottojen määrä on ollut lievässä laskussa. Perhehoitoon sijoitettujen osuus on maltillisesti kasvanut.

Vanhemmuudensuunnitelmia on sijaishuollon sosiaalityössä tehty edelleenkin varsin vähän.

Nuorten osaamispääoman ja nuorisotakuun arviointi 2015

Tarkastuslautakunnan arvioinnin mukaan ammatillisen koulutuksen leikkausten kielteisten vaikutusten minimoinnin pitää olla kaupungin tärkeimpien prioriteettien joukossa. Leikkausten aiheuttamaa lähiopetuksen vähenemistä on tarkoitus korvata työpaikoilla tapahtuvalla oppimisella. Tämä ei kuitenkaan onnistu toivotulla tavalla, jos nuorelta puuttuvat lähiopetuksessa opittavat yleiset valmiudet työhön, esimerkiksi perustiedot työsuojelusta.

3. Kaupungin sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta

Vuoden 2016 toimintakertomuksessa ei ole raportoitu rahoitusriskeistä osana kaupungin ja kaupunkikonsernin merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä.

Sisäisen valvonnan järjestämiseen liittyvän selonteon osalta toimintakertomuksessa ei ole esitetty toimintakertomuksessa mainitun hyvinvointitoimialan vanhuspsykiatrian valvonnan puutteisiin liittyvien selvitysten tuloksia, seuraamuksia tai selvitysten aiheuttamia jatkotoimenpiteitä tai esille tulleita kehittämistarpeita. Kaupunginjohdon mukaan tarvittavat toimenpiteet ilmenevät selvitystyöhön liittyvästä raportoinnista.

Tarkastuslautakunta toteaa, että toimintakertomuksessa ei ole omaisuuden hoidon valvontaa käsittelevässä kohdassa käsitelty eikä arvioitu korjausvelan tai esimerkiksi mahdollisten rakennusten sisäilmaongelmien vaikutusta omaisuuden arvoon tai käyttöarvoon.

Toimintakertomuksen selonteon konsernitavoitteiden asettamista ja toteuttamista koskevan arvioinnin osalta tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota itse konserniyhteisöjen raportoinnin sisällön lisäksi siihen, että tiedot raportoidaan yhteisöistä määriteltyjen aikataulujen puitteissa.

Keskitettyjen konsernitoimintojen ja -palvelujen käytön osalta tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että toimintakertomuksen selonteossa 2016 ei ole esitetty yleisohjeen mukaista kuvausta hinnoittelun kustannusvastaavuudesta. Toimintakertomuksen selonteossa on konsernipalvelujen osalta todettu, että siirtohinnoittelu perustuu osin selkeisiin laskentaperusteisiin, jotka edellyttävät vuosittaista seuranta ja päivittämistä.

Konserniyhtiöiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan osalta toimintakertomuksessa todetaan, että tytäryhteisöjen valvontakeinojen kehittämisen ja dokumentoinnin vaihe vaihtelee tytäryhteisöstä riippuen. Eroja riskienhallinnan toteutuksessa ja kehittämisessä on edelleenkin tytäryhteisöjen välillä. Positiivista on tytäryhteisöjen emokaupungin sisäiseltä tarkastukselta ja riskienhallintapäälliköltä saama tuki asioiden arvioinnissa ja kehittämisessä.

1 Talousarvio ja tilinpäätös 2016

1.1 Talouden tunnusluvut ja vertailut muihin kaupunkeihin ¹

Turun kaupungin tilikauden 2016 tulos oli 11,3 milj. euroa. Poikkeama verrattuna talousarvioon muutoksin oli +35,5 milj. euroa.

Konsernituloslaskelman osoittama konsernin tilikauden tulos oli 40,7 milj. euroa. Konsernin vuosikate oli 174,0 milj. euroa. Konsernituloslaskelman mukainen tilikauden ylijäämä vuonna 2016 oli 47,8 milj. euroa. Toimintakertomuksessa on annettu selonteko konsernitiilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä.

Tulojen ja menojen tasapaino

Toimintakate kuvaa sitä nettokäyttömenojen määrää, joka jää rahoitettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Tilinpäätöksen toimintakate oli -984,7 milj. euroa (v. 2015 -962,9 milj. euroa). Toimintakate toteutui +11,1 milj. euroa talousarviossa budjetoitua parempana (TA 2016 muutoksin -995,8 milj. euroa).

Vuoteen 2015 verrattuna kaupungin nettokäyttömenot kasvoivat 14,0 milj. eurolla (+1,4 %). Kaupungin toimintakuluista henkilöstökulujen osuus oli 40,1 % ja palvelujen ostojen osuus 42,5 %. Henkilöstökulut laskivat vuoteen 2015 verrattuna 1,8 milj. euroa (-0,3 %) ja palvelujen ostot kasvoivat 12,5 milj. euroa (+2,3 %). Tilinpäätöksen toimintakertomuksen mukaan henkilötyövuosina mitattu koko työvoiman käyttö ajanjaksolla 1.1. - 31.12.2016 oli 50,6 henkilötyövuotta vähemmän kuin vuonna 2015. Turun Seudun Kehittämiskeskusten toiminta luovutettiin Turku Science Park Oy:lle 1.7.2016. Lisäksi Hankinta- ja logistiikkakeskuksen varastointi- ja logistiikkatoiminnot luovutettiin Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirille 1.4.2016 (20 henkilöä). Kun näiden organisaatiomuutosten vaikutus huomioidaan, kokonaistyövoima vuonna 2016 (ilman edellä mainittuja ryhmiä) laski 24,7 henkilötyövuodella verrattuna vuoteen 2015. Koko henkilöstön osalta työvoiman käyttö vuonna 2016 kasvoi 16,5 henkilötyövuodella verrattuna vastaavaan aikaan vuonna 2015. Kasvu selittyy pääosin Työllisyyspalvelukeskuksen työvoiman käytön kasvulla. Työvoiman käyttö laski tai pysyi lähes ennallaan toimialoilla.

Konsernihallinnon työvoiman käyttö (koko henkilöstö) vuonna 2016 oli 205,9 henkilötyövuotta. Kaupunginhallituksen alaisten palvelukeskusten työvoiman käyttö oli yhteensä 619,4 henkilötyövuotta. Konsernihallinnon ja palvelukeskusten yhteenlaskettu työvoiman käyttö vuonna 2016 oli 825,3 henkilötyövuotta (vuonna 2015 804,5 htv). Kun huomioidaan organisaatiomuutokset (Turun Seudun Kehittämiskeskus, Hankinta- ja logistiikkakeskus), kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli 47,4 henkilötyövuotta. Kasvu on tapahtunut pääosin työllisyyspalvelukeskuksen työvoiman käytössä (kasvua 46,4 htv).

Turun kaupungin **vuosikate** on vuodesta 2011 kehittynyt seuraavasti:

¹ Tunnuslukujen lähteinä on käytetty Turun kaupungin tilinpäätöksiä, *Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisemaa erikoistutkija Heikki Helinin analyysia suurten kaupunkien tilinpäätöksistä*

2011	2012	2013	2014	2015	2016
67 388	45 378 ² (36 464)	42 666	50 578	60 290	72 174

Taulukko 1. Turun kaupungin vuosikate (1 000 €) vuosina 2011 - 2016

Vuosikate ilmoittaa tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoitukseen ja lainanlyhennyksiin.

Vuosikatteen ollessa miinusmerkkinen tulorahoitus ei riitä edes vuosittaisen toiminnan ylläpitämiseen (käyttömenojen kattamiseen). Turun kaupungin vuosikate kasvoi noin 11,9 milj. euroa edellisvuoteen verrattuna (ks. taulukko 1).

Tulorahoituksen riittävyys suhteessa veroprosentin suuruuteen

Tulorahoituksen riittävyyden arvioinnissa on otettava huomioon veroprosentti, jolla vuosikate on saatu aikaan. Turun tuloveroprosentti vuonna 2016 oli 19,50.

Kunnan verotulot muodostuvat pääasiassa tuloverosta, kiinteistöverosta ja yhteisöverosta. Tärkein verotulo kunnalle on tulovero. Tilinpäätöksen mukaan Turun kokonaisverotulot vuonna 2016 olivat 737,0 milj. euroa. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli +6,2 milj. euroa eli 0,8 %.

Yhteisöverotulokertymä kehittyi vuonna 2016 vuoteen 2015 verrattuna negatiivisesti. Talousarviossa 2016 yhteisöverokertymäksi ennustettiin 69,9 milj. euroa. Tilinpäätöksessä 2016 yhteisöveron tuotto oli 77,7 milj. euroa, mikä ylitti talousarvion +16,0 milj. eurolla ja alitti vuoden 2015 yhteisöverotuoton +8,5 milj. eurolla.

Valtionosuudet kasvoivat 10,3 milj. eurolla verrattuna vuoteen 2015. Valtionosuuksia kertyi vuonna 2016 tilinpäätöstietojen mukaan 275,3 milj. euroa. Kertymä ylitti 1,8 milj. eurolla talousarvion.

Verotulojen muutokset riippuvat muun muassa talouden ja työllisyyden kehittymisestä. Kaupunkitason tarkastelussa Turun työttömyysaste oli joulukuun 2016 lopussa 16,8 % (vuonna 2015 17,7 %).

Tulorahoituksen riittävyys investointeihin

Vuosikatteiden ja poistojen vertailun (vuosikate/ poistot, %) ohella tulorahoituksen riittävyyttä voidaan arvioida investointien tulorahoitusprosentin avulla. **Vuonna 2016 kaupunki kattoi varsinaisen toiminnan tulorahoituksella 97,8 % investointien omahankintamenosta (92,6 % v. 2015). Tulorahoituksella katettava osuus oli Turussa kuuden suurimman kaupungin toiseksi paras (keskiarvo 80,2 %). Kuntien välistä vertailua vaikeuttaa se, että osa investoinneista voidaan toteuttaa esimerkiksi kiinteistöyhtiöihin emokaupungin taseen ulkopuolelle tai vuokrahankeena. Aiheesta lisää kappaleessa 1.3.**

² Jos vuoden 2012 vuosikatteesta eliminoidaan sataman osuus, saadaan vuoden 2012 vuosikatteeksi 36 464 €

	SUURIMPIEN KAUPUNKIEN INVESTOINTIEN TULORAHOITUS %		
	2014	2015	2016
Helsinki	18	47	88
Espoo	45	49	77
Tampere	39	30	34
Vantaa	52	67	123
Turku	68	93	98
Oulu	11	74	61

Lähde: (Heikki Helin 2014, 2015 ja 2016 / eri kaupunkien tilinpäätökset 2016)

Taulukko 2. Suurten kaupunkien investointien tulorahoitusprosentti vuosina 2014 - 2016

Tilinpäätöksen ylijäämä oli 28,2 milj. euroa. Tilikauden ylijäämä kertaluonteisilla erillä korjattuna oli noin 9 milj. euroa. Tilinpäätökseen sisältyy Turun ammattikorkeakoulun investointirahaston lakkauttamisen seurauksena kirjattu kertaluonteinen rahaston tuloutus, joka on 15 miljoonaa euroa. Rahoitustuotot sisältävät kertaeriä noin 4 miljoonaa euroa.

Turun kaupungin tilinpäätöksen ylijäämä oli 28,2 milj. euroa. Turun kaupungin vuoden 2016 tilinpäätös sisältää kertaluonteisia eriä mm. ammattikorkeakoulun investointirahaston purku (15 milj. euroa) ja vahinkorahaston allokatiomuutos (noin 4 milj. euroa). Kaupungin kertaerillä korjattu ylijäämä on noin 9 milj. euroa ylijäämää.

Kokonaisrahoituksen tasapaino

Kokonaisrahoituksen tasapainoisuuteen liittyvät käsitteet vakavaraisuus ja maksuvalmius, jotka muodostavat kokonaisuutena kunnan rahoitusaseman. **Vakavaraisuutta** voidaan mitata muun muassa seuraavilla mittareilla: omavaraisuus -%, suhteellinen velkaantuneisuus -% ja lainat €/ asukas. **Maksuvalmiuden** osalta kysymys on kaupungin päivittäisistä maksuvelvoitteista suoriutumista. Kaupungin maksuvalmius säilyi vuoden aikana hyvänä. **Omavaraisuusaste** kuvaa kunnan vakavaraisuutta ja kykyä selviytyä pitkän aikavälin sitoumuksista. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää kuntatalouden keskimääräistä 70 %:n omavaraisuutta. Alle 50 %:n omavaraisuusaste kunnalla merkitsee suurta velkarasitetta ja heikkoa omavaraisuutta.

Turun kaupungin **omavaraisuusaste** on vähän laskenut edellisvuotisesta ja on niukasti heikon omavaraisuuden puolella.

Turun omavaraisuusasteen (%) kehitys					
2011	2012	2013	2014	2015	2016
55,3	52,7	50,7	50,4	51,4	49,3

Omavaraisuusaste, % = $100 \times (\text{oma pääoma} + \text{poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{koko pääoma} - \text{saadut ennakot})$

Taulukko 3. Turun omavaraisuusasteen (%) kehitys vuosina 2011 - 2016

Suhteellinen velkaantuneisuus kertoo, kuinka paljon käyttötuloista tarvitaan vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan kannalta tilanne on sitä parempi, mitä pienempi luku on. Tunnusluvun arvoon eivät vaikuta käyttöomaisuuden ikä, arvostus tai poistomenetelmä, joten tunnusluku on käyttökelpoinen kuntien välisessä vertailussa.

Turun kaupungin **suhteellinen velkaantuneisuus** vuonna 2016 oli 64,5 %. Kriisikunnan suhteellisen velkaantuneisuuden raja ylittyy 50 %:n kohdalla. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on kuitenkin vain yksi kriisikunnan kriteereistä.

Suhteellinen velkaantuneisuus, % Turussa vuosina 2011 - 2016					
2011	2012	2013	2014	2015	2016
40,8	47,8	52,5	56,7	59,2	64,5

Taulukko 4. Suhteellinen velkaantuneisuus, % Turussa vuosina 2011 - 2016. Suhteellinen velkaantuneisuus, % = $100 \times (\text{vieras pääoma} - \text{saadut ennakot}) / \text{käyttötulot}$. Vieras pääoma sisältää henkilöstökassatalletukset.

Turun kaupungin lainat jatkoivat kasvamistaan vuoden 2016 aikana ja olivat 3 600 euroa asukasta kohden.

Turussa **lainat €/asukas** on kehittynyt seuraavasti:

Turun kaupungin lainat €/asukas					
2011	2012	2013	2014	2015	2016
1 866	2 351	2 741	2 944	3 218	3 600

Taulukko 5. Turun kaupungin lainat (€/asukas) vuosina 2011 - 2016

Kun kokonaisvelasta vähennetään kaupungin antolainaus ja rahavarat, on kaupungilla saamia ja omia sijoituksia noin 77 miljoonaa enemmän kuin velkaa (75 milj. euroa vuoden 2015 lopussa).

Kuntien lainakantojen euromääräinen vertailu ei anna täysin oikeaa kuvaa kuntien tilanteesta suhteessa toisiinsa, koska kuntien organisaatorakenteet poikkeavat hyvinkin paljon toisistaan. Lainakantojen vertailussa olisi parempi käyttää vertailulukuina konsernin lainakantaa.

Konsernin lainat €/ asukas nousivat hieman vuonna 2016 Turun kaupungin tilinpäätöksen mukaan ollen 6 975 euroa/ asukas (6 827 €/ asukas vuonna 2015).

	Lainat €/ asukas		Konsernin lainat €/ as.	
	2015	2016	2015	2016
Helsinki	2 518	2 157	7 977	7 772
Espoo	2 330	3 123	10 011	11 608
Tampere	1 771	2 140	5 371	5 742
Vantaa	5 312	4 837	9 742	9 304
Turku	3 218 *)	3 600	6 827**)	6 975
Oulu	3 300	3 345	4 629	4 358

*) Luku on oikaisematon lainakanta eli korolliset velat sisältävät henkilöstökassa- ja konsernitilipääomat.
 **) Luku on oikaisematon konsernin lainakanta eli luku sisältää henkilöstökassatalletukset.

Taulukko 6. Lainakannat suurimmissa kaupungeissa vuosina 2015 ja 2016

Kuuden suurimman **kaupunkikonsernin suhteellinen velkaantuneisuus³** oli keskimäärin 95,0 %. Turussa konsernin suhteellinen velkaantuneisuus vuonna 2016 oli 86,0 %.

konsernin suhteellinen velkaantuneisuus, %		
	2015	2016
Helsinki	96	91
Espoo	125	140
Tampere	71	75
Vantaa	121	112
Turku	85	86
Oulu	68	66

Lähde: Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2015 - 2016

Taulukko 7. Suhteellinen velkaantuneisuus, % suurimmissa kaupunkikonserneissa vuosina 2015 - 2016.

Konsernin lainakannan kehitystä on tarkasteltu tarkemmin luvussa 1.2.

³ Suhteellinen velkaantuneisuus, %

= 100 x (Vieras pääoma – Saadut ennakot) / Käyttötulot

Tunnusluku kertoo kuinka paljon konsernin käyttötuloista (toimintatuotot, verotulot ja valtionosuudet) tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet konsernilla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulo- ja säästökannalla.

Vaikka sekä peruskaupungin että konsernin tuloslaskelmat 2016 olivat ylijäämäisiä, kaupunkikonsernin talouden tilaa ei voida pitää erityisen hyvänä. Tilinpäätösvuodelta ja neljältä edelliseltä vuodelta laskettu konsernin toiminnan ja investointien rahavirran kertymä on noin 82 milj. euroa negatiivinen (102 milj. euroa negatiivinen vuonna 2015). Menoja on siten jouduttu kattamaan joko kassavarjoja vähentämällä tai ottamalla lisää lainaa taikka omaisuutta myymällä.

1.2 Tarkastuslautakunnan huomioita vuoden 2016 tilinpäätöksestä

1. Konsernin rakenteessa tapahtuneet muutokset ja kertaluonteiset erät

Vuosien 2015 ja 2016 vertailussa on otettava huomioon kaupunkikonsernissa tapahtuneet muutokset. Merkittävin muutos oli sosiaali- ja terveydenhuollon käytössä olleiden kiinteistöjen luovutus kaupungin kokonaan omistamalle yhtiölle, mikä heikensi emokaupungin toimintakatetta noin 8 milj. euroa, nosti rahoitustuottoja noin 3,5 milj. euroa ja vähensi poistoja noin 4 miljoonalla eurolla.

Vuoden 2015 tilinpäätökseen vaikutti emokaupungin tuloslaskelmaan kirjattu sosiaali- ja terveystalouseläinhuollon yhtiöittämisestä saatu 87,4 miljoonan euron kertaluonteinen myyntivoitto, mikä tosin eliminoitui konsernituloslaskelmasta.

Vuoden 2016 tilinpäätökseen kirjattiin Turun ammattikorkeakoulun investointirahaston lakkauttamisen seurauksena kertaluonteinen rahaston tuloutus, noin 15 miljoonaa euroa, mikä paransi sekä emokaupungin että konsernin tulosta. Rahoitustuotot sisältävät kertaluonteisia eriä noin 4 miljoonaa euroa. Emokaupungin ylijäämä ilman kertaluonteisia eriä oli noin 9 miljoonaa euroa.

Tarkastuslautakunta on ottanut huomioon tapahtuneet organisaatiomuutokset vertailtaessa tuloja tai menoja edellisvuoteen.

2. Toimintakulujen kasvu nopeutui ja oli edelleen nopeaa verrattuna inflaatioon ja palkankorotusten kustannusvaikutukseen

Turun kaupungin talouden kehityksessä on viime vuosina huolestuttavana piirteenä ollut toimintakulujen vero- ja valtionosuustuloja nopeampi kasvuvauhti. Ajanjaksolla 2009 - 2016 ainoastaan vuonna 2010 verotulot ja valtionosuudet kasvoivat nopeammin kuin toimintakulut.

Organisaatiomuutokset huomioiden vuonna 2016 toimintakulujen kasvuvauhti 1,9 % oli nopeampaa kuin vero- ja valtionosuustulojen kasvuvauhti 1,7 % edellisvuoteen verrattuna.

Toimintakulujen kasvu vuonna 2016 (1,9 %) oli huomattavasti nopeampaa kuin palkankorotusten kustannusvaikutus (0,6 %) tai inflaatio (0,8 %).

Käytännössä menojen ja tulojen epäsuhtaa on viime vuosina paikattu omaisuuden myynneillä ja lainanotolla. Seuraavassa taulukossa on organisaatiomuutokset huomioivat toimintakulujen sekä verotulojen ja valtionosuuksien kasvuprosentit verrattuna edelliseen vuoteen.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Toimintakulut	2,8	5,5	4,9	4	3,9	2,2	1,4	1,9
Verotulot ja valtionosuudet	2,3	6,5	4,2	2,2	2,1	2,2	1,4	1,7

Taulukko 8. Organisaatiomuutokset huomioiva toimintakulujen sekä verotulojen ja valtionosuuksien kasvuprosentit 2009 - 2016.

3. Rahoituslaskelmanäkökulma - kunnan tuloslaskelma voi näyttää ylijäämää vaikka kunta samanaikaisesti velkaantuu

Kunnan tuloslaskelma voi antaa liian hyvän kuvan kunnan talouden tasapainosta. Tämä johtuu mm. tuloslaskelman poistojen pienuudesta suhteessa investointimenoihin. **Kunnan tuloslaskelma voi siis osoittaa ”ylijäämää” samalla kun kunta velkaantuu voimakkaasti.** Poistojen ja investointimenojen epäsuhtaongelma eliminoiduu tarkasteltaessa tilinpäätöksen rahoituslaskelmaa. Toiminnan ja investointien rahavirta kuvaa tulorahoituksen riittävyyttä eli rahamäärää, joka jää jäljelle käyttötalouden tulojen ja menojen sekä investointimenojen jälkeen. Negatiivinen toiminnan ja investoinnin rahavirta tarkoittaa, että kunta velkaantuu. Rahoituslaskelmaan vaikuttaa merkittävästi tilikauden investointitaso, joten tunnuslukua on järkevää tarkastella usean vuoden ajanjaksolla. **Jatkuvasti negatiivinen toiminnan ja investointien rahavirta johtaa ylivelkaantumiseen.**

Turun kaupunkikonsernin toiminnan ja investointien rahavirta on ollut viimeisen yhdeksän vuoden ajanjaksolla vuositasolla keskimäärin noin 33 miljoonaa euroa negatiivinen. Myös vuonna 2016 em. rahavirta oli negatiivinen huolimatta tuloslaskelman osoittamasta ylijäämästä. Tulorahoituksen riittämättömyyttä on paikattu lainanotolla (vrt. konsernin lainakannan kehitys kuvio 1). Vuoden 2014 tilannetta on parantanut osakkuusyhtiön (ei yhdistellä konsernitalinpäätökseen) kanssa tehty kiinteistöjärjestely.

Toiminnan ja investointien rahavirran kehitystä on järkevää tarkastella konsernitasolla kahdesta syystä. Ensinnäkin sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluiden yhtiöittäminen paransi emokaupungin rahavirtaa 127,9 miljoonalla eurolla vuonna 2015, mikä eliminoiduu konsernitasolla. Toiseksi kaupungissa toteutetaan runsaasti tilainvestointihankkeita kaupungin tytäryhtiöiden toteuttamina, mikä pienentää emokaupungin investointimenoja. Tytäryhtiöiden toteuttamat investointimenot näkyvät konsernin investointien rahavirrassa. Kokonaan konsernin ulkopuolisena toteutettavat investointihankkeet tai osakkuusyhtiön toteuttamat hankkeet (esim. palloiluhalli) eivät lyhyellä tähtäimellä näy rahoituslaskelmassa. Valmistuttuaan näistä kohteista maksettavat vuokramaksut toki pienentävät vuosikatetta.

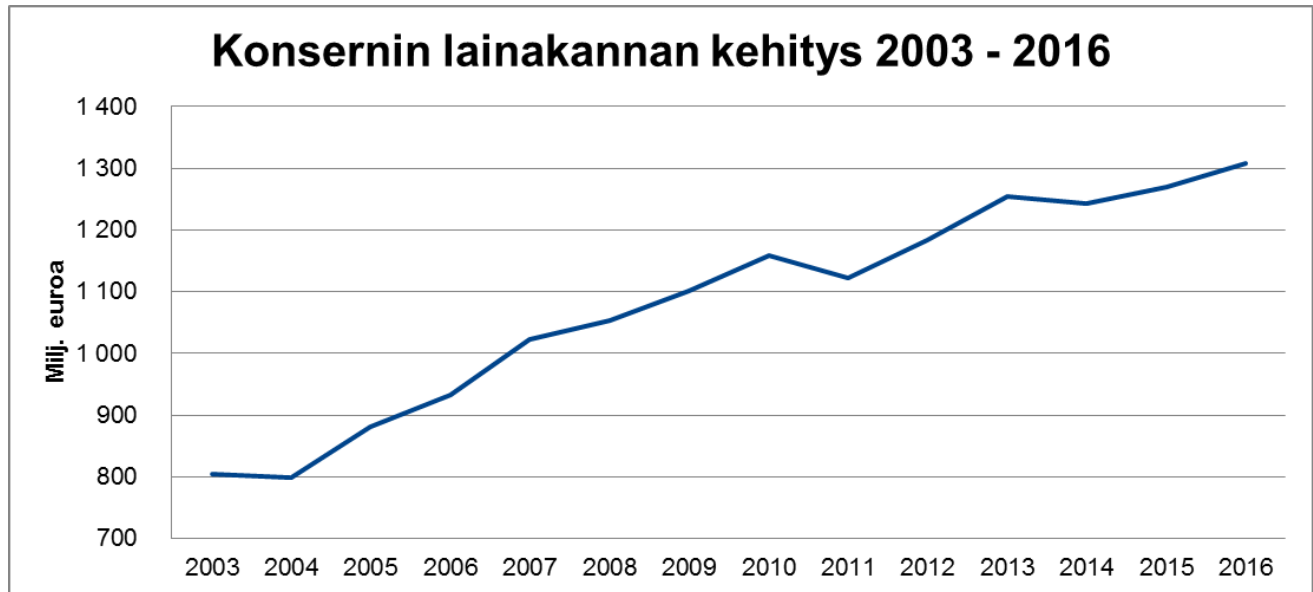
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 ka.07-16	
konserni	-17 324	-90 945	-71 349	-33 288	-38 786	-40 703	-46 713	30 568	-7 282	-17 660	-33 348
emo	-10 979	-45 405	2 282	19 596	-10 782	-27 145	3 415	7 877	130 979	-176	6 966

Taulukko 9. Toiminnan ja investointien rahavirta vuosina 2007 - 2016.

4. Konsernin lainakannan kasvu jatkui, kokonaismäärä jo lähes 1,31 miljardia euroa

Turku-konsernin lainakanta on kasvanut vuodesta 2003 lähtien yhteensä noin 503 miljoonalla eurolla eli noin 63 %:lla, keskimäärin noin 39 miljoonalla eurolla vuodessa. Sama kehitys jatkui myös vuonna 2016. Konsernin lainakanta oli vuoden 2016 lopussa 1308,3 milj. euroa, jossa kasvua edellisestä vuodesta oli 38,4 miljoonaa euroa. Lainakannan kehitystä on järkevä tarkastella konsernitasolla, koska viime vuosina merkittäviä toimintoja on siirretty peruskaupungista konserniin. Konsernitalinpäätös kuvaa kunnan ja sen tytäryhteisöjen muodostaman kokonaisuuden taloudellista asemaa ja tuloksen

muodostumista. Konserniyhteisöjen keskinäinen omistus, keskinäiset tapahtumat ja sisäiset katteet on poistettu konsernituloslaskelmasta.

Kuva 1. Turku-konsernin lainakannan kehitys vuosina 2003 - 2016

5. Konsernin omavaraisuusaste on heikentynyt selvästi alle hyvänä pidettävän tavoitetason

Konsernin omavaraisuusaste 2016 oli **38,0 %** (38,1 % v. 2015). Omavaraisuusaste mittaa kuntakonsernin vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selvitä sitoumuksista pitkällä aikavälillä. Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston mukaan kuntakonsernin omavaraisuuden **tavoitetasona voidaan pitää 50 %:n ylittävää omavaraisuutta. Alempi omavaraisuusaste merkitsee merkittävää velkarasitetta.**

6. Vastuut; vuokra- ja leasing järjestelyt

Viime vuosina kaupungin investointihankkeita on toteutettu emokaupungin taseen ulkopuolisina investointeina. Vuonna 2016 emokaupungin nettoinvestoinnit olivat alle kolmasosan konsernin nettoinvestoinneista. Tunnusluku emokaupungin vuosikate suhteessa poistoihin tai investointeihin on käytännössä menettänyt merkityksensä. Turun kaupungissa ja kaupunkikonsernissa ollaan toteuttamassa seuraavia emokaupungin taseen ulkopuolisia investointihankkeita:

KOHDE	Kustannusarvio	Valmistumistavoite
Kaupunginteatteri	41 100 000	2017
Palloiluhalli	13 200 000	2018
Syvälahden koulu	29 130 000	2018
Yli-Maarian koulu ja päiväkoti	24 440 000	2019
Raunistulan päiväkoti	4 400 000	2017
Tallimäen kentän päiväkoti	5 000 000	2018
Turun Suomalainen Yhteiskoulu	9 713 000	2018
Tehostetun palveluasumisen yksiköt		
Vaihe 1 Kulkurinvalssi Kuralankatu 2	17 100 000	2018
Vaihe 2 Vuokkokoti Murkionkatu 10	15 700 000	2019
Kurjenmäkikodit peruskorjaus ja laajennus	n/a	
Sairaala-alueen tekninen huolto	n/a	
Vammaispalveluiden asumispalvelut ja työtoiminta	n/a	
YHTEENSÄ	159 783 000	

Taulukko 10. Emokaupungin taseen ulkopuolisia investointihankkeita

Toiminnan rahavirta 141,6 miljoonaa euroa ei kata konsernin investointitarpeita. Investoinnit rahoitettiin kasvattamalla konsernin lainakantaa 38,4 miljoonalla eurolla.

Nettoinvestoinnit				
Milj. euroa	2016	2015	2014	2013
Turku-emo	-51,4	-92,5	-27,1	-55,1
Turku-konserni	-159,2	-128,7	-98,5	-152,0

Taulukko 11. Nettoinvestoinnit kaupunkiemossa ja konsernissa vuosina 2013 - 2016.

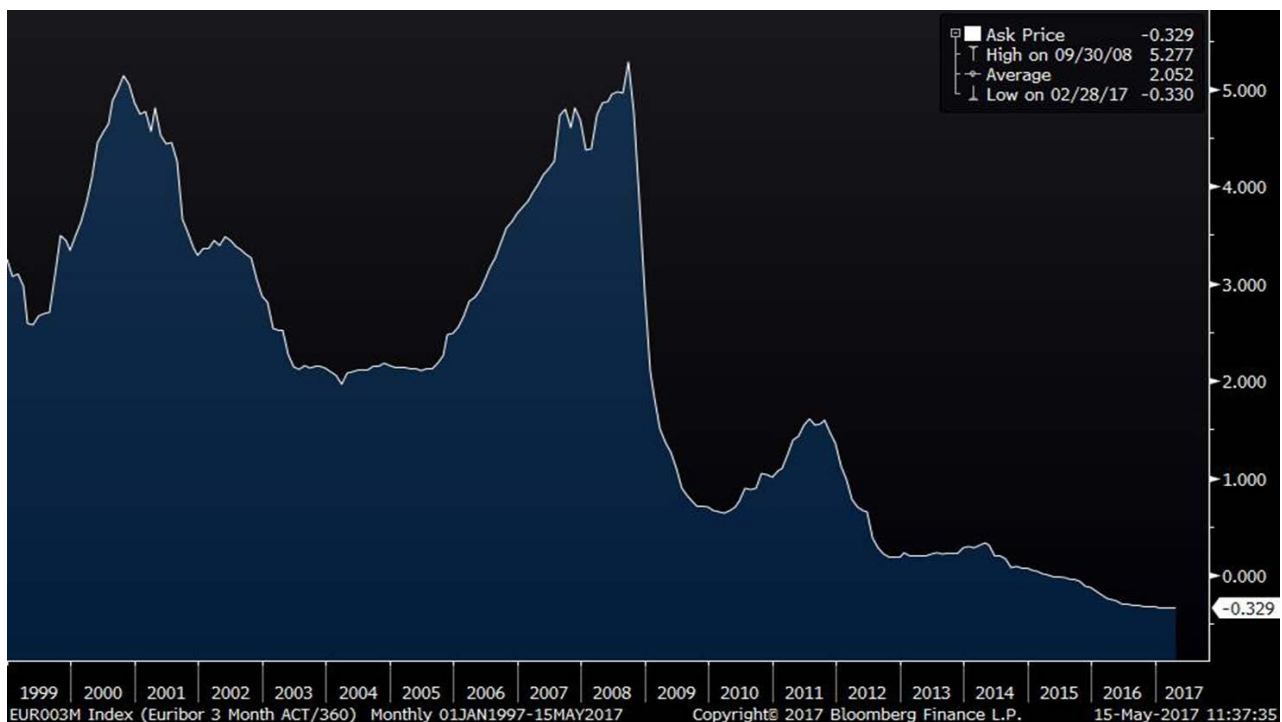
Konsernin tilatarpeita tyydytetään myös käyttämällä vuokra- ja rahoitusleasinghankkeita. Investointien toteuttaminen **vuokra- tai rahoitusleasinghankkeina eivät lisää kunnan lainakantaa ainakaan lyhyellä tähtämellä, vastuita kylläkin.**

1.3 Johdannaiset

Viime vuodet matala korkotaso on suosinut julkisyhteisöjen lainanottoa. Valtiovarainministeriön mukaan Suomen valtion budjetissa korkomenot ovat laskeneet vuoden 2008 2,2 mrd. eurosta 1,5 mrd. euroon vuonna 2016. Samalla korkomenojen osuus bruttokansantuotteesta on puolittunut. Vastaavana ajanjaksona valtion ja kuntien yhteenlaskettu velka on lähes kaksinkertaistunut.

Mahdollisesti nousevat korot välittyvät korkomenoihin sitä mukaa, kun valtiolle ja paikallishallinnolle tulee tarve laskea liikkeelle uutta velkaa.

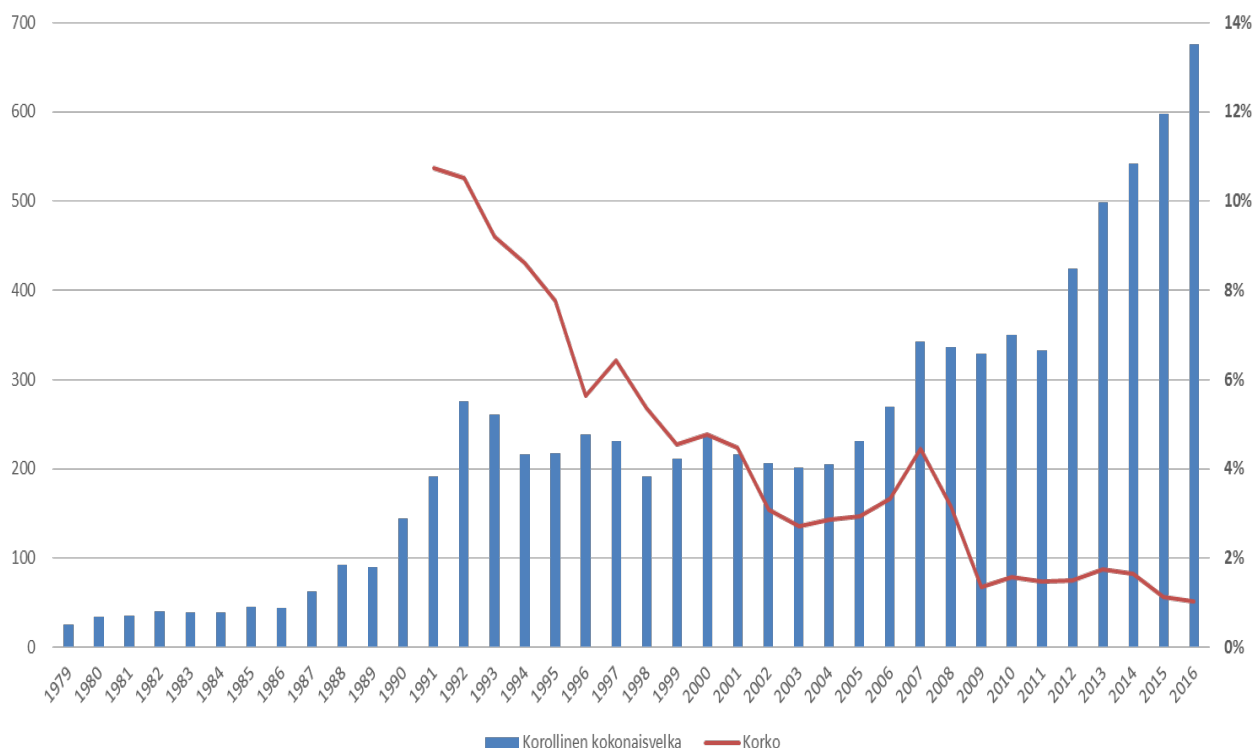
Kuva 2. 3 kk:n Euribor koron kehitys vuodesta 1999

Erytisesti valtiolainojen välille on syntynyt merkittäviä eroja riskikäsityksen suhteen. Hyvän luotokelpoisuuden säilyttäneet maat saavat rahoitusta erittäin matalalla korkotasolla, kun taas toisilla maille lainahanat ovat jopa sulkeutuneet. Samanlainen kehityskulku lienee edessä kunta-sektorilla. Verotusoikeus ei enää takaa välttämättä rajatonta luotonsaantia. Epävarmuutta luotonsaannin saatavuuden/ ehtojen/ hinnan kiristymisestä kutsutaan **jälleenrahoitusriskiksi**.

Korollisen velan kehittyminen ja sen korko

Kuva 3. Turun emokaupungin korollisen kokonaisvelan ja koron kehittyminen vuosina 1979 - 2016

Korollinen velka altistaa kaupungin **korkovirtariskille**, jota pyritään hallitsemaan aktiivisin toimin mm. johdannaisten avulla. Korkovirtariskillä tarkoitetaan markkinakorkojen muutoksesta aiheutuvaa epävarmuutta kaupungin korkomenoissa ja tuloksessa tulevaisuudessa.

Korkovirtariskin pienentäminen suojausastetta nostamalla tarkoittaa velan **hintariskin** kasvamista.

Tällä tarkoitetaan riskiä johdannaissopimusten ja lainojen nykyarvon muutoksesta, kun korkotaso

sopimuksen tekohetken jälkeen muuttuu. Muutos voi olla positiivinen tai negatiivinen, riippuen korkojen muutoksesta. Korko- ja hintariskiä ei siis voida samanaikaisesti täysin poistaa, vaan on löydettävä tasapaino (tavoiteasema) näiden kahden riskin välillä.

Lähteenä tässä arvioinnissa on käytetty mm. Aalto Yliopiston rahoituksen professori Vesa Puttosen 11.5.2016 Lahden kaupungin tarkastuslautakunnalle¹ antamaa lausuntoa johdannaisten hyväksyttävyydestä julkishallinnossa. Raporttiluonnos on myös ollut nähtävänä Turun kaupungin konsernihallinnon talous- ja rahoitusosastolla.

¹Lahden kaupungin tarkastuslautakunta 1.6.2016 § 34 Tilintarkastuskertomuksen ja tilinpäätöksen hyväksyminen sekä vastuuvapauden myöntäminen vuodelta 2015

1. Mitä ovat johdannaiset ja mitä johdannaisia kaupunkikonsernissa käytetään?

Johdannainen (tai *johdannaissopimus*) on rahoitusinstrumentti, jonka taloudellinen arvo perustuu jonkin toisen **kohde-etuuden** eli arvopaperin, indeksin, valuutan, koron, hyödykkeen tai oikeuden arvoon. Johdannaisessa on kyse sopimuksesta, jonka osapuolet sopivat tulevaisuudessa toteutettavasta transaktiosta. Johdannaisten rakenne aiheuttaa sen, että kohde-etuuden hinnanvaihtelu vaikuttaa johdannaisen kurssiin tai hintaan. Hinnanmuutoksen vaikutus johdannaissijoitukseen (preemioon) on usein voimakkaampi kuin itse kohde-etuuden arvonmuutos. Tällaista hintavaikutusta kutsutaan **vipuvaikutukseksi**.

Johdannaisilla käydään kauppaa johdannaispörssissä, mutta johdannaissopimuksia voidaan solmia myös suoraan vastapuolen kanssa niin sanottuina OTC-sopimuksina². Johdannaispörssissä kaupankäynnin kohteena olevien johdannaisten on oltava ehdoiltaan vakioituja, mutta OTC-johdannaisten ehdot voidaan räätälöidä osapuolten haluamiksi. Johdannaisia ovat muun muassa futuurit, termiinit, swapit (esim. koronvaihtosopimukset) ja optiot joiden kohde-etuutena voivat olla esimerkiksi osakkeet, indeksit, korot, valuutat tai raaka-aineet. Johdannaisia voi käyttää sekä riskienhallintaan että riskinottoon.

Turun kaupungin vuoden 2015 tilinpäätöksen liitetietojen mukaan kaupunki käyttää johdannaisista koronvaihtosopimuksia (korkoswap), joiden nimellinen pääoma-arvo emokaupungin osalta oli 495 miljoonaa euroa. Kaupungin konserniyhtiö on näiden lisäksi ostanut ja myynyt sähkö- sekä hiilijohdannaisia vuosien 2014 - 2015 aikana.

Koronvaihtosopimus on kahden osapuolen välinen, kumpaakin osapuolta velvoittava sopimus nimelliselle pääomalle maksettavien, eri perusteisiin pohjautuvien korkovirtojen vaihtamisesta sovittu ajanjakson kuluessa. Ainoat maksuvirrat ovat korkosuoritukset; pääoma ei liiku. Koronvaihtosopimukset ovat sopimusehdoiltaan vakioimattomia OTC -tuotteita. Tyypillisesti toinen osapuoli sitoutuu maksamaan sopimuksen voimassaoloaikana nimellispääomalle määriteltä kiinteää korkoa ja toinen osapuoli sovittuun viitekorkoon sidottua vaihtuvaa korkoa.

Sähköjohdannaisten kohde-etuutena on sähköenergian hinta vakiomäärälle sähköä tietyllä ajanjaksolla. Sähköjohdannaisilla käydään kauppaa pohjoismaisilla sähköjohdannaismarkkinoilla.

Hiilijohdannaiksi kutsutaan johdannaisinstrumentteja (futuureja tai termiinejä), joiden kohde-etuutena ovat kasvihuonekaasujen vähentämispyrkimyksiä tehostavat päästöoikeudet, päästövähennysyksiköt ja sertifioidut päästövähennykset.

² OTC = Over the counter

Viime vuosien voimakas hintavaihtelu Euroopan korkomarkkinoilla sekä Euroopan Keskuspankin (EKP) toteuttamat rahapoliittiset toimet ovat aiheuttaneet suurta vaihtelua erityisesti koronvaihtosopimusten markkina-arvoissa vuosien 2011 - 2016 aikana.

2. Miten ja miksi johdannaissopimuksia käytetään

Julkinen sektori ml. kunnat ovat usein nettovelkaisia, eli niillä on enemmän velkaa kuin saamia. Nettovelkainen kuntakonserni altistuu 1) korkovirtariskille ja 2) hintariskille.

Korkovirtariski; jos korko on vaihtuva, rahoituksesta maksettava kustannus vaihtelee korkotason muutosten mukaan. Korkovirtariskille altistutaan jos lainarahoitus on **vaihtuvaan korkoon** sidottua (lyhyt korkosidonnaisuusaika). Korkovirtariski on sitä suurempi mitä lyhyempi on korkosidonnaisuusaika.

Hintariski on sitä suurempi mitä pidempi on korkosidonnaisuusaika. Pitkäaikaisen kiinteäkorkoisen lainan korkokustannukset ovat tiedossa etukäteen (korkovirtariski minimoitu). Tällainen kiinteäkorkoinen laina voi osoittautua kalliiksi, mikäli korkotaso laskee (korkea hintariski).

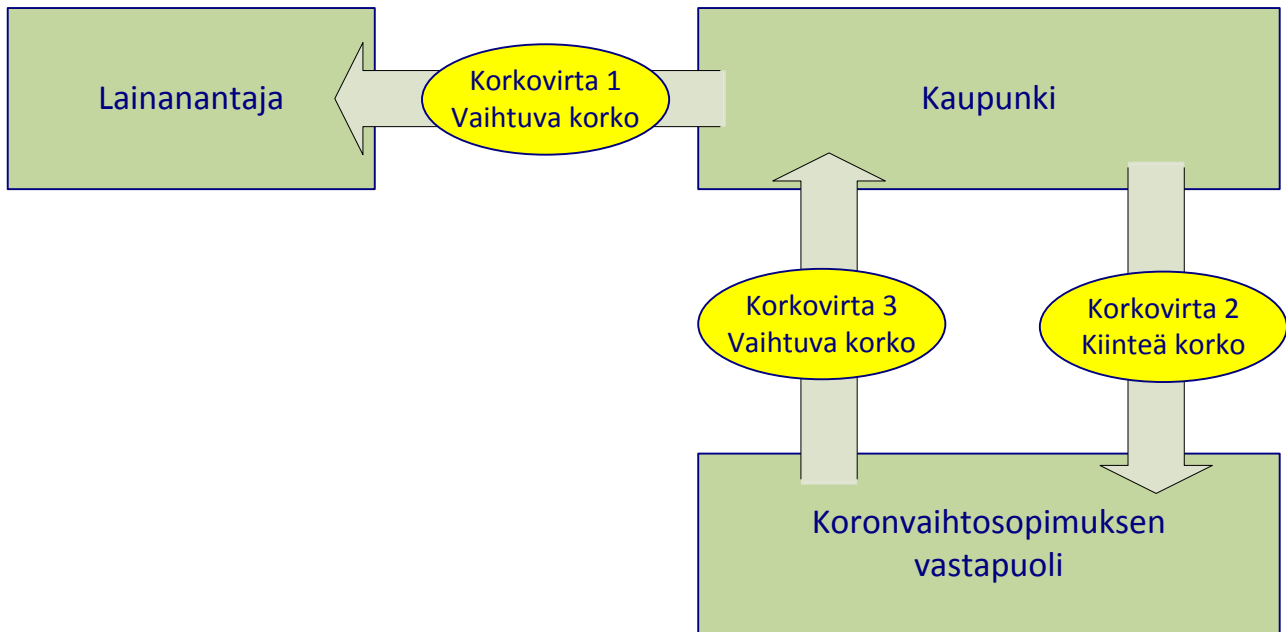
Edellä mainituista korkoriskeistä on mahdoton päästä kokonaan eroon, siksi pyritään löytämään tasapaino korkovirta- ja hintariskin välille. Korkovirtariskin ja hintariskin välillä sopiva tasapaino on ns **tavoiteasema**. Tavoiteasemaan voidaan päästä kahdella tavalla:

- rakentamalla lainasalkku sopivalla yhdistelmällä vaihtuva- ja kiinteäkorkoisia lainoja
- käyttämällä johdannaissopimuksia, esim. koronvaihtosopimuksia

Johdannaissopimusten käyttäminen tavoiteaseman saavuttamiseen on tarkoituksenmukaista koska tällöin korkoasemaa voidaan muuttaa yksittäistä lainaa purkamatta tai lainan ehtoja muuttaa purkamatta korkorakennetta. Käypä arvo tarkoittaa johdannaisen hintaa jos se puretaan ennen aikaisesti. Poikkeuksellisen matalan markkinakorkotason takia viime vuosina solmittujen koronvaihtosopimusten käyvät arvot ovat negatiivisia. Koronvaihtosopimusten käypä arvo vaihtelee jatkuvasti markkinakorkojen muutosten seurauksena ja on todennäköistä, että käyvät arvot nousevat, jos markkinakorot kääntyvät nousuun. Käypää arvoa tulee verrata koko nykyisen lainakannan korkovirtaan aina siihen asti kunnes lainakanta on kokonaan maksettu pois.

Professori Puttosen mukaan korkovirtariskiä voidaan hallita myös vaihtamalla vaihtuvakorkoisia lainoja kiinteäkorkoisiksi ilman johdannaisia. Tällöin tilinpäätöksessä ei näkyisi erillisenä eränä

johdannaisten arvonmuutosta, kuten näkyy silloin korkojen muuttuessa, jos johdannaisia käytetään. Johdannaissopimusten negatiivinen arvonmuutos on korkojen laskiessa joissain tapauksissa johtanut väärinkäsityksiin johdannaissopimusten tappiollisuudesta. Jos lainasalkun korko on tarkoituksella päätetty sitoa kiinteään korkoon ja näin pienentää korkovirtariskiä, sen jälkeen tappiollisuudesta puhuminen antaa väärän kuvan.

Kuva 4. Korkovirtariskiltä suojautuminen koronvaihtosopimuksen avulla.

Kuvassa 4 on esitetty, miten kaupunki (tai esim. konserniyhteisö) voi suojautua korkovirtariskiltä koronvaihtosopimuksen avulla. Kaupunki maksaa lainanantajalleen vaihtuvaa korkoa (korkovirta 1.) ja solmii kolmannen osapuolen kanssa koronvaihtosopimuksen, jonka perusteella kaupunki maksaa kiinteää korkoa (korkovirta 2.) ja saa vastaavasti vaihtuvaa korkoa (korkovirta 3.). Tällaisessa suojaustilanteessa sekä saadaan (korkovirta 3.) että maksetaan (korkovirta 1.) samoin perustein määräytyvää vaihtuvaa korkoa jolloin ne kumoavat toisensa. Kaupungin maksettavaksi jää tällöin vain kiinteä korko (korkovirta 2.), jolloin lainasta maksettava korkokustannus tiedetään etukäteen ja korkovirtariski on minimoitu.

Kuvassa 4 esitetyn korkovirtasuojauksen teho heikkenee, poistuu kokonaan tai järjestely voi jopa lisätä kaupungin riskiasemaa, mikäli esimerkiksi:

- lainasopimuksen ja koronvaihtosopimuksen vaihtuvat korkovirrat eivät määräydy samoin perustein, jolloin suojauskohteen ja johdannaisten arvonmuutokset eivät kumoaa täysin toisiaan
- koronvaihtosopimukseen sisältyy vastapuolelle annettuja yksipuolisia oikeuksia (optioita), esimerkiksi purkaa koronvaihtosopimus, joita ei ole lainasopimuksessa

- koronvaihtosopimus on tehty ”toisin päin” eli maksetaan kahta vaihtuvaa korkovirtaa ja saadaan kiinteää korkovirtaa
- vastaavaehtoista velkaerää tai muuta suojaavaa kohdetta ei ole
- koronvaihtosopimuksen vastapuolen maksukyky on epävarma

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnossa numero 116 (21.3.2017) on kiinnitetty huomiota siihen, että lainan ja sitä suojaavan koronvaihtosopimuksen tulee olla **ehdoiltaan riittävän samankaltaisia**, jotta koronvaihtosopimusta voi jatkossa käsitellä kirjanpito-oikeudellisesta näkökulmasta ”suojaavana”. Lausunnossa todetaan muun muassa, että **koronvaihtosopimuksen nimellismäärän ja voimassaoloajan** tulee vastata taseeseen merkityn **erillislainan määrää ja juoksuaikaa**, jotta koronvaihtosopimuksen tiedot voi merkitä jatkossakin ainoastaan taseeseen liitetietoihin. Jos erillislaina ja koronvaihtosopimus eroavat toisistaan määrällisesti tai ajallisesti tulee koronvaihtosopimuksen negatiivinen käypä arvo kirjata tuloslaskelmavaikutteisesti rahoituskuluksi ja pakolliseksi varaukseksi. Lausunnossa todetaan myös, koronvaihtosopimus ja siihen mahdollisesti liittyvä optiosopimus tulee käsitellä lähtökohtaisesti erillisinä instrumentteina. Jos optiosopimusta ei voi erottaa koronvaihtosopimuksesta, sopimuskokonaisuutta ei voida pitää suojaavana ja sopimuskokonaisuuden käypä arvo on kirjattava tilinpäätöksessä kuluksi. Kuntien tulee noudattaa lausuntoa tilikaudesta 2017 alkaen.

Vakioimattomilla (OTC) johdannaisilla, kuten koronvaihtosopimuksilla, kauppaa käyvän on syytä perehtyä erityisen tarkasti sovellettaviin yksilöllisiin sopimusehtoihin. **Koska OTC-sopimusehdot ovat osapuolten vapaasti sovittavissa, ääritapauksissa voi syntyä tilanne jossa toiselle osapuolelle syntyy jopa riski äärettömästä taloudellisesta tappiosta.**³

Nousevien korkojen ympäristössä kaupunkikonsernia rasittavat korkeammat korkokulut. Korkoriskin suojauspolitiikalla (esimerkiksi käyttämällä johdannaisia) pyritään tasoittamaan korkotason muutosten vaikutusta. **Keskimääräinen korkosidonnaisuusaika kuvaa aikaa jonka kuluessa keskimäärin korkojen muutokset heijastuvat nettovelasta maksettaviin korkokuluihin.** Korkosidonnaisuusaika kuvaa tavallaan johdannaisten käytöllä saatavaa lopputulosta. Mitä lyhyempi lainakannan korkosidonnaisuusaika on, sitä heikompi on korkokulujen ennustettavuus ja täten korkovirtariski on korkeampi. Korkovirtariskin hallinnoimiseksi, osa Suomen kunnista on määritellyt pitkäaikaisille lainoille ja niitä suojaaville korkojohdannaisille korkosidonnaisuusaikatavoitteen⁴. **Turun kaupungissa ei ole asetettu korkosidonnaisuusaikatavoitetta, eikä toteutunutta korkosidonnaisuusaikaa ole myöskään raportoitu.**

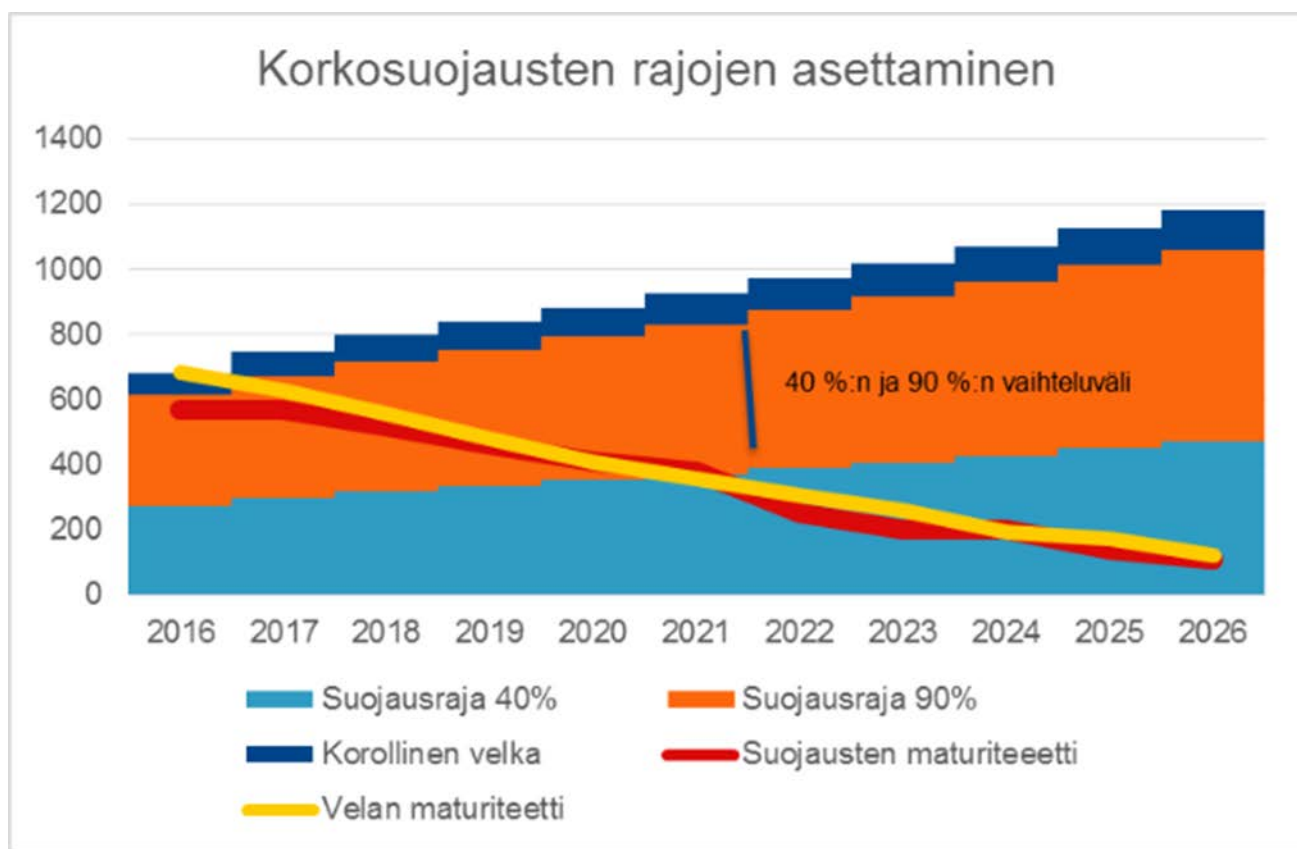
³ Ks. VTV:n tuloksellisuustarkastuskertomus 15/2013: Finavia Oyj:n johdannaissopimukset vuosina 2009-2011.

⁴ konsernihallinnon talous- ja rahoitusosaston mukaan hyvin joustamaton korkosidonnaisuusajan määrittely voi johdattaa tilanteeseen, jossa korkokäyrä on hyvin jyrkkä ja korot ovat korkealla, mutta olisi pakko tehdä suojauksia. Tällainen vaatimus voisi aiheuttaa korkokustannusten nousun. Talous- ja rahoitusosaston arvion mukaan korkosidonnaisuusaika on 4-5 vuoden luokkaa.

Kaupunginhallitus 8.8.2016: Koronvaihtosopimusten käyttöä koskeva selvitys

Kaupunginhallituksen kokouksessa 22.6.2016 § 293 tehdyn selvityspyynnön johdosta kaupunginhallitus käsitteli 8.8.2016 § 300 ”koronvaihtosopimusten käyttöä koskevaa selvitystä”. Samalla päätettiin, että kaupungin korkosuojauksille asetetaan rajat eli vaihteluväli 40 % ja 90 % suhteessa kunkin vuoden vaihteen korolliseen kokonaisvelkaan (ks. kuvio). Tarkastuslautakunnan haastattelemien virkamiesten mukaan vastaavaa korkosuojausten määrää suhteessa lainakantaan ohjaavaa päätöstä ei ole aikaisemmin ollut, vaikka kaupunki on käyttänyt koronvaihtosopimuksia ja muita johdannaisia jo aiemmin⁵.

Selvityksessä puhutaan kaupungin korollisen velan suojauksesta. Selvityksessä sanotaan, että ”kaupungin lainojen muuttaminen kiinteäkorkoisiksi ja lainojen suojaaminen sopii paremmin julkiselle sektorille, koska se helpottaa budjetointia ja vähentää negatiivisia yllätyksiä korkojen noustessa.” Päätöksessä mainitulla ”Kaupungin korollisen velan suojaamisella” tarkoitetaan ilmeisesti siis **korkovirtariskiltä** suojautumista.

Kuva 5. Korkosuojausten rajojen asettaminen (lähde kh 8.8.2016 § 300)

⁵ Konsernihallinnon talous- ja rahoitusosaston mukaan Kaupunki on käyttänyt koronvaihtosopimuksia 1990-luvun alusta lähtien. Suojausperiaatteet on määritelty mm. rahoitus- ja sijoitustoiminnan periaatteissa ja määrä talousarviossa.

Kuvassa 7 näkyy emokaupungin lainakannan ennakoitu kehitys vuosina 2016 - 2026. Kuvion mukaan 40 prosenttia lainakannasta tulee olla aina ”suojattu”. Kymmenen prosenttia lainakannasta tulee olla aina ”ei-suojattu”. Loppuosa, eli 40 -90 prosentin vaihteluvälin ”suojaus” on harkinnanvaraista. Rahallisesti harkinnan varainen ”suojausosuus” tarkoittaa vuoden 2016 lainakannalla noin 350 miljoonaa euroa ja vuoden 2026 arvioidulla lainakannalla jo noin 600 miljoonaa euroa. Päätös antaa siis johdannaisten käytöstä vastaavalla taholle rahallisesti huomattavan suuren päätäntävällän. Maksimissaan suojausten ”sallittu” kokonaismäärä voi nousta yli miljardiin euroon vuonna 2026.

Alla olevassa taulukossa on vertailtu Turun emokaupungin lainakantaa 2015, kiinteäkorkoista osuutta lainakannasta sekä johdannaissopimusten kokonaismäärää muihin suuriin kaupunkeihin. Turun emokaupungin lainakanta oli vuonna 2015 noin 598 miljoonaa euroa, josta kiinteäkorkoisena nostettua lainakantaa oli noin 40 miljoonaa euroa eli vaihtuvakorkoista lainaa oli noin 558 miljoonaa euroa.

Milj. €	Lainat yhteensä	Lainoista kiinteä korkoisia	korkomenot 2015	korkomeno prosentti	Johdannaissopimukset yhteensä	Muutos €	Pisimmälle ulottuva johdannaissopimus
Espoo	503,4	163,0	4,508	0,90 %	232,5	- 9,6	4.2.2026
Helsinki	1 582,0	746,5	22,175	1,40 %	Ei ole	-	maturiteetti max 5v
Joensuu	151,6	32,5	1,598	1,05 %	7,5	0,3	2017
Jyväskylä	402,2	29,7	6,125	1,52 %	170,0	3,8	21.11.2037
Kouvola	203,5	45,3	3,158	1,55 %	71,0	- 6,1	18.3.2024 (mat.5-10v)
Kuopio	314,1	169,0	5,860	1,87 %	34,6	- 2,0	6.9.2023
Lahti	689,7	336	13,451	1,95 %	331,0	- 13,9	25.5.2055
Oulu	655,3	54,5	8,8	1,34 %	301,8	- 80,3	toukokuu 2044
Pori	241,1	0,8	?	#ARVO!	153,8		11.1.2045
Tampere	398,8	44,5	7,978	2,00 %	617,2	- 107,4	22.1.2058
Turku	598	40	8,639	1,44 %	495,0	- 20,7	30.9.2050
Vantaa	1 140,1		5,900	0,52 %	265,0	- 1,7	14.11.2022

Taulukko 12. Johdannaissopimusten määrä eri kaupungeissa vuonna 2015 (lähde: konsernihallinnon talous- ja rahoitusosasto)

Tarkastuslautakunta on tehnyt seuraavat havainnot kaupunginhallituksen 8.8.2016 päätöksestä:

- Termiä ”suojaus” ei ole määritelty selkeästi (onko tavoitteena suojautua hinta- vai korkovirtariskiltä?). Ilmeisesti suojaamisella tarkoitetaan, että kaupungin lainasalkusta vähintään 40 prosenttia ja enintään 90 prosenttia tulee olla joko a) kiinteäkorkoisia lainoja tai b) vaihtuvakorkoisia lainoja joiden korkovirrat on koronvaihtosopimuksella muutettu kiinteäkorkoiksi.

- Pelkkä koronvaihtosopimusten nimellisarvo suhteessa lainakantaan ei kuitenkaan kuvaa korkovirtariskiltä suojautumista, sillä koronvaihtosopimuksilla voidaan vaihtaa myös kiinteäkorkoista lainaa vaihtuvakorkoiseksi, kuten Turku on tehnytkin.
- Korkosidonnaisuusaikatavoitetta ei ole määritelty.
- Harkinnanvarainen suojausosuus vaihtelee 350 – 600 miljoonan euron välillä vuosina 2016 – 2026
- Johdannaiskauppoja tekemässä tulee olla ammattitaitoinen henkilöstö ja toimiva sisäinen valvontajärjestelmä.
- Suojaustavoitteen toteutumisen raportoinnista ei ole päätöksessä mainintaan.
- Päätös koskee ainoastaan emokaupungin lainakannan ”suojausta” eikä se koske konserniyhteisöjä⁶. Turun kaupungin tytäryhteisöillä oli vuoden 2016 lopussa arviolta noin 295 miljoonan euron johdannaisvastuut. Tämän lisäksi merkittävällä strategisella osakkuusyhteisöllä oli vuoden 2015 lopussa noin 203 miljoonan euron edestä koronvaihtosopimuksia.

3. Johdannaisten käytön ymmärrettävyys päätöksentekijöille

Kaikkiin johdannaisiin liittyy voimakas vipuvaikutus. Hyvin pienellä sijoituksella saadaan aikaan suhteellisesti huomattava positiivinen tai negatiivinen tulos. Johdannaisia voidaan käyttää **riskienhallinnan** apuvälineenä pyrittäessä suojautumaan esimerkiksi korkojen tai valuuttakurssien hinnannuutosten aiheuttamilta odottamattomilta tuloksen heilahteluilta tai odottamattomilta kasvavien vaihteluilta. Johdannaisia voidaan käyttää myös **riskinottoon** voitontavoittelumielessä. Tällöin perustana on **näkemyks** markkinoilla tapahtuvien korkojen valuuttakurssien, osakkeiden tms. hintojen tulevasta kehityksestä. Myös erilaisten monimutkaisten ja ”eksoottisten” johdannaisinstrumenttien käyttö voi lisätä johdannaisposition riskiä. Haastateltujen mukaan kunnille on tarjottu ja jotkut kunnat ovat myös solmineet ehdoiltaan hyvin monimutkaisia ja pitkäaikaisia johdannaissopimuksia.

Johdannaisten luonteesta johtuen, sen määrittäminen mikä on riskienhallintaa ja mikä riskinottoa tai ”spekulointia” ei ole määriteltävissä yksiselitteisesti. Yleensä liikutaan näiden kahden ääripään välissä eli johdannaissopimus perustuu osin näkemykseen esimerkiksi korkotason kehityksestä.

On tärkeää, että päätöksentekijät ymmärtävät millaisiin vastuisiin sitoudutaan ja miten johdannaiset vaikuttavat kaupunkikonsernin riskiasemaan. Aalto Yliopiston rahoituksen professori Vesa Puttosen Lahden kaupungille antaman lausunnossa todetaan *”Koronvaihtosopimusten ja*

⁶ Konsernihallinnon talous- ja rahoitusosaston kommentin mukaan keskitetyn rahoituksen ideana on että, emokaupunki suojaa eivät tytäryhteisöt.

termiinien käyttäminen korkoriskinhallinnassa mahdollistaa koko lainasalkun korkosidonnaisuusajan määrittämisen kohtuullisen yksinkertaisesti. Sen sijaan korko-optioiden käyttäminen ja muiden option kaltaisten sopimusten tekeminen (korkokatto, korkolattia) vaikeuttaa korkosidonnaisuusajan määrittämistä. Johdannaissopimuksiin joskus liittyvät purkuehdot vaikeuttavat laskelmia myös merkittävästi. Samoin on tilanne sopimuksissa, missä voimassaoloaika alkaa vasta tulevaisuudessa.”

Tarkastuslautakunnan edustajien haastatteleminen virkamiesten mukaan Turun emokaupungilla on yksi korko-option luonteinen johdannaisinstrumentti. Toisaalta johdannaisten käyttöä koskevat ohjeet eivät kielläkään optioiden käyttöä. Sekä Turun emokaupunki että konserniyhteisöt ovat solmineet johdannaissopimuksia, joiden voimassaoloaika alkaa vasta tulevaisuudessa. Emokaupungilla oli vuoden 2016 lopussa 110 miljoonan euron edestä ja konsernilla yhteensä 195 miljoonan euron edestä tulevaisuudessa voimaan tulevia koronvaihtosopimuksia. Emokaupungilla on sopimuksia, joissa vastapuolelle annettu on purku- tai jatko-oikeus. Konserniyhtiöiden tilinpäätösten mukaan myös osa konserniyhteisöjen solmimista koronvaihtosopimuksista sisältää vastapuolelle annettuja purku- tai jatko-oikeuksia.

Lainannosto- ja sijoitussuunnitelmassa (Kh 6.2.2017) todetaan, että ”*vuodelle 2017 Kaupungin korollisen velan suojausten kokonaismäärä oli 540 milj. euroa vuoden 2016 lopussa. Lainoista oli kiinteäkorkoisia 220 milj. euroa ja koronvaihtosopimuksilla oli suojattu kiinteäkorkoisiksi 320 milj. euroa. Näin ollen suojausaste 675 milj. euron kokonaisvelasta oli 80 % vuoden lopussa.*” Pääöksessä ei kuitenkaan mainita, kuinka suuri osa 320 miljoonan euron koronvaihtosopimuksista on ehdollisia, joiden sopimusehdoissa on esimerkiksi vastapuolelle annettuja purkuoikeuksia⁷.

Yllä mainittujen rakenteeltaan monimutkaisten korkojohdannaisten käytön kokonaisvaikutuksen arvioiminen koko lainasalkun korkovirtariskiasemaan vaatii kehittyneitä laskenta- ja raportointijärjestelmiä. Julkisen sektorin johdannaisten käytön tulee olla päätöksentekijöille ymmärrettävää ja raportointiperiaatteiden selkeitä.

Turun kaupunki on solminut yhden 20 miljoonan euron johdannaissopimuksen, jossa vastaava määräinen kiinteäkorkoisen lainan korko on muutettu vaihtuvaksi. Jos kaupungin tavoitteena

⁷ Kuudessa emokaupungin koronvaihtosopimuksessa (nimellisarvo yhteensä noin 190 miljoonaa euroa) on muista poikkeavia sopimusehtoja (ehdolliset sopimukset); kuten esimerkiksi vastapuolelle annettuja purku- tai jatko-oikeuksia (optioita), tai saatavan korkovirran korkosidonnaisuus (kiinteä tai vaihtuva) riippuu kulloinkin vallitsevasta markkinakorkotasosta (kynnyksellinen sopimus). Näiden sopimusehtojen vaikutuksen arviointi kaupungin lainasalkun korkovirtariskiin tai korkosidonnaisuusaikaan on hyvin vaikeaa.

olisi nimenomaan suojautua ensisijaisesti korkovirtariskiltä muuttamalla vaihtuvakorkoisia lainoja kiinteäkorkoisiksi, niin kyseinen sopimus ei ole (korkovirtariskiltä) ”suojaava”⁸. Myös yhdellä tytäryhteisöllä on johdannaissopimus, jolla yhtiön tilinpäätöstietojen mukaan on muutettu kiinteäkorkoisen lainan korko ”alemmalle tasolle”. Lisäksi yhtiö on tehnyt toisen koronvaihtosopimuksen, jolla maksetaan vaihtuvaa korkoa ja saadaan vastaavaa vaihtuvaa korkoa lisättynä marginaalilla.

Pisin emokaupungin solmima tulevaisuudessa alkava koronvaihtosopimus erääntyy viimeistään syyskuussa 2050. Jo alkaneista sopimuksista viimeisin sopimus erääntyy vuonna 2046. Haasteltujen mukaan pisin lainasopimus erääntyy jo vuonna 2042. Tällöin syntyy tilanne, että **koronvaihtosopimuksilla suojattavaa lainakantaa (suojauskohdetta) ei ole vielä olemassa**. Suojauksen ideanahan on, että suojauskohteen ja johdannaisten arvonmuutokset kumoavat toisensa. Myös yksi tytäryhteisö on tehnyt koronvaihtosopimuksen pidemmälle aikavälille kuin mitä nykyisten pitkäaikaisten velkojen sidonnaisuusajat ovat.

4. Kaupungin tilinpäätösinformaation puutteellisuus konserniyhtiöiden johdannaistuiden osalta

Tilinpäätös 2015

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeessa (25.10.2016) Kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen liitetiedoista säädetään, että johdannaista tulee raportoida tilinpäätöksen liitetiedoissa kohdassa vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot.

Muista taseen ulkopuolisista järjestelyistä (koskee mm. johdannaista) on ilmoitettava mm. niiden taloudellinen vaikutus konserniin ja kuntaan, silloin kun niistä aiheutuvat riskit tai hyödyt ovat olennaisia ja tätä tietoa voidaan pitää kunnan taloudellisen aseman arvioinnin kannalta välttämättömänä (KPA 2:7.3 §). Kohdassa ”Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt” esitetään myös mm. johdannaissopimuksista aiheutuvat taloudelliset vastuut ja päästöoikeuksia koskevat liitetiedot. Vuoden 2015 tilinpäätöksen laadintavaiheessa voimassa olleen yleisohjeen mukaan johdannaista tuli esittää johdannaissopimusten käypä arvo ja kohde-etuuden arvo sekä kunnan että konsernin osalta.

Johdannaisten käyttö on Turun kaupunkikonsernissa laajempaa kuin kaupungin tilinpäätöksessä on esitetty. **Kaupungin tilinpäätöksen 2015 mukaan konserniyhtiöillä olisi ollut vain**

⁸ Talous- ja rahoitusosaston kommentin mukaan kaupunki on nostanut 20 milj. euron kiinteäkorkoisen lainan, jonka korko on 3,89 %. Tämä on muutettu vaihtuvakorkoiseksi, koska korko on katsottu kohtuuttomaksi. Sopimus on suojannut kaupunki ylisuurilta korkomaksuilta

25 miljoonan euron edestä koronvaihtosopimuksia, vaikka niitä todellisuudessa oli arviolta 250-300 miljoonan euron edestä. Kaupungin tilinpäätöksessä 2015 oli sekä kohde-etueden arvo että käypä arvo konsernitasolla virheellinen.

Tilinpäätös 2016

Konsernitasolla koronvaihtosopimusten nimellisarvo oli noussut vuodesta 2015 vuoteen 2016 244 miljoonaa euroa. Noususta noin 184 miljoonaa euroa selittyy vuoden 2015 virheellisen tilinpäätösinformaation oikaisusta. Konsernitasolla koronvaihtosopimusten käypä arvo oli noin 63 miljoonaa euroa negatiivinen.

Vuoden 2016 tilinpäätöksen laadintaan vaikutti kaksi merkittävää Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston linjausta. Kuntajaosto päivitti yleisohjetta tilinpäätöksen liitetiedoista (25.10.2016) johdannaisvastuiden raportoinnin osalta. Lisäksi Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto (lausunto 115, 24.1.2017) antoi oma-aloitteisen lausunnon koronvaihtosopimusten kirjanpitokäsittelystä kuntien **vuoden 2016 tilinpäätöksessä**. Kuntien tulee siis vuoden 2016 tilinpäätöksen toimintakertomuksessa ja liitetiedoissa kertoa aikaisempaa yksityiskohtaisemmin johdannaisopimusten sisällöstä ja niiden taloudellisista vaikutuksista muun muassa seuraavasti:

- Tilinpäätöskäsittelyn tulee kuvata taloudellista todellisuutta realistisesti, riippumatta siitä, onko vallitseva todellisuus kirjanpitovelvollisen kannalta epäsuotuisa.
- Jos koronvaihtosopimuksilla on olennainen merkitys oikealle ja riittävälle kuvalle, koronvaihtosopimukset tulee kuvata tilinpäätöksessä mahdollisimman seikkaperäisesti, jotta kokonaisuus olisi ymmärrettävä tilinpäätöksen käyttäjälle.
- koronvaihtosopimuksista keskeiset ehdot sekä tiedot korkoherkkyydestä, kuten siitä miten korkomuutokset vaikuttavat sopimusten markkina-arvoihin ja mille aikavälille negatiivisten kassavirtojen suoritukset ajoittuvat tulevaisuudessa
- Keskeisistä ehdoista käyttäjän kannalta olennaisia ovat muun muassa tiedot sopimuksen purkuehdoista ja mahdollisesta purkamisesta aiheutuvista vaikutuksista. Siten tilinpäätöksestä on käytävä ilmi mahdollisen purkuehdon käyttämisen vaikutus silloin, kun sitä on pidettävä merkittävänä.
- Jos kirjanpitovelvollisen tiedossa on tilinpäätöksen laatimishetkellä, että purkuehtoa tullaan soveltamaan, tulee tehdä asianmukainen kulukirjaus.

Kaupungin vastuullisen tilintarkastajan 30.1.2017 antaman, tarkastuslautakunnalle ja konsernihallinnon talous- ja rahoitusosastolle osoitetun kirjallisen raportin ”*Johdannaiset ja niiden seuranta*” mukaan vuoden 2016 tilinpäätöksen informaatio lainoista ja niiden suojauksista tulee esittää edellä mainitun kirjanpitolautakunnan kuntajaoksen lausunnon mukaisesti.

Vuoden 2016 tilinpäätöksessä koronvaihtosopimukset on jaoteltu kolmeen ryhmään:

1. ryhmä: Koronvaihtosopimuksilla on muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi.
2. ryhmä: Tehty vastaavamääräisen kiinteäkorkoisen lainan koron muuttamiseksi vaihtuvaksi.
3. ryhmä: Tulevaisuudessa voimaan tulevat koronvaihtosopimukset suojaavat koko lainasalkkua. Koronvaihtosopimuksilla muutetaan vaihtuvat korot kiinteiksi.

Koronvaihtosopimukset on tilinpäätöksessä 2016 siis niputettu⁹. Ongelmana esitystavassa on, ettei siitä käy ilmi **ehdollisten koronvaihtosopimusten** muista poikkeavat keskeiset sopimusehdot kuten purku- oikeudet ja niistä mahdollisesti aiheutuvat vaikutukset.

Suurin osa emokaupungin hallussa olevista koronvaihtosopimuksista on ehdoiltaan tavanomaisia ja yksinkertaisia. **Kuudessa emokaupungin koronvaihtosopimuksessa on kuitenkin muista poikkeavia sopimusehtoja; kuten vastapuolelle annettuja purku- tai jatko-oikeuksia (optioita) tai saatavan korkovirran korkosidonnaisuus (kiinteä tai vaihtuva) riippuu kulloinkin vallitsevasta markkinakorkotasosta (kynnyksellinen sopimus).** Näiden ehdoiltaan poikkeavien sopimusten lukumäärä, pääoma ja keskeiset ehdot eivät kuitenkaan ilmene kaupungin tilinpäätöksestä. Lisäksi näiden sopimusehtojen vaikutuksen arviointi kaupungin korkovirtariskiä tai korkosidonnaisuusaikaan on hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Koronvaihtosopimusten korkoherkkyydestä on mainittu, että 0,1 %:n korkojen muutos vaikuttaa 2,69 milj. euroa sopimusten käypien arvojen muutokseen. Haastateltujen mukaan tilinpäätöksessä esitetty korkoherkkyys koskee vain korkotason nousua. Korkotason laskun vaikutus käypiin arvoihin ei ole samansuuruinen eikä sitä ole tilinpäätöksessä mainittu.

Kaupungin tilinpäätös 2016 sisältää ilmoitettujen konsernin johdannaisvastuiden osalta myös seuraavia puutteita ja ristiriitaisuuksia:

Tytäryhteisö Turku Energia Oy:llä on ollut oman tilinpäätöksensä mukaan sähkö-, hiili- ja päästöoikeusjohdannaisia vuosina 2015 ja 2016. Tietoa näistä vastuista ei löydy Turun konsernitilinpäätöksestä.

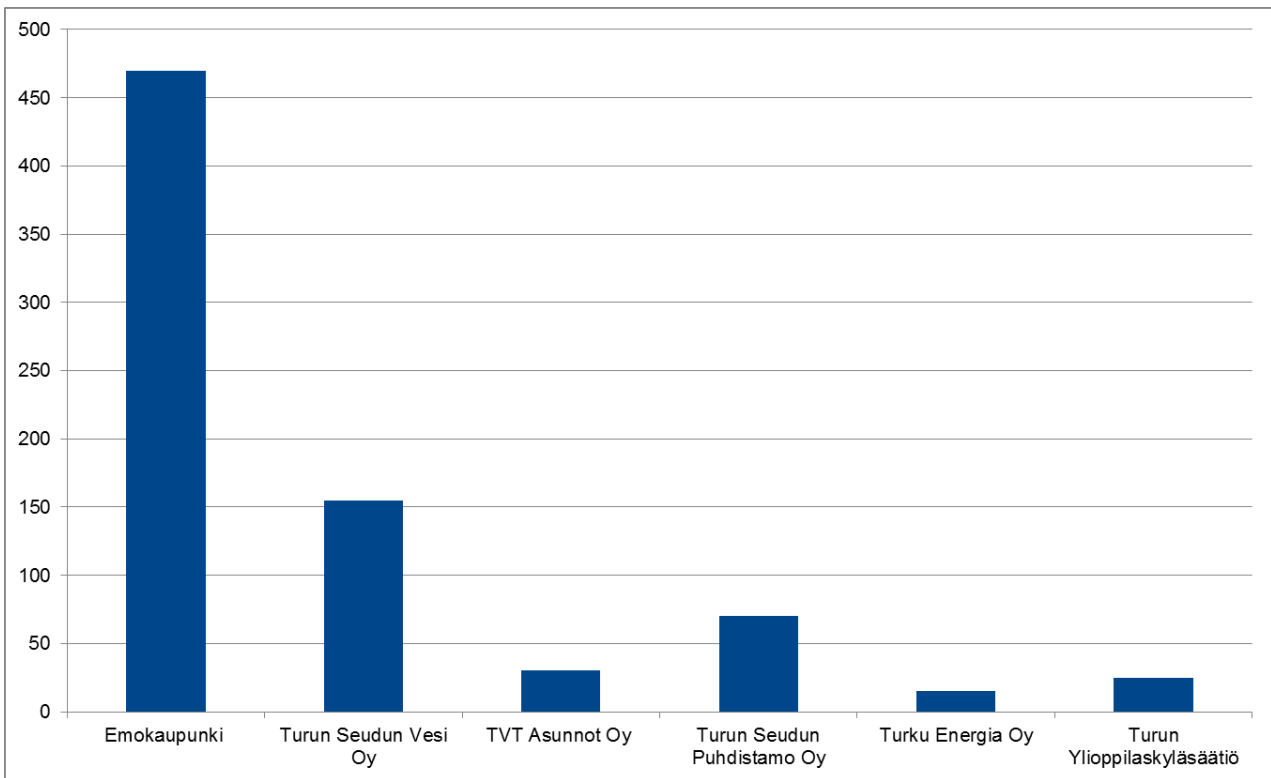
⁹ Kirjanpitolautakunnan lausunnot 1878/2011 ja 1912/2014 koronvaihtosopimusten liitetiedoista: mikäli koronvaihtosopimuksia on lukuisa määrä, voidaan ne ryhmitellä tai yhdistellä tarkoituksenmukaisella tavalla esim. koronvaihtosopimuksiin, purku- ja jatko-oikeudellisiin koronvaihtosopimuksiin, tulevaisuudessa voimaan tuleviin koronvaihtosopimuksiin ja muihin ehdollisiin koronvaihtosopimuksiin.

Tytäryhteisö Turun Seudun Puhdistamo Oy:llä on yhtiön oman tilinpäätöksensä mukaan koronvaihtosopimus, jolla on muutettu kiinteäkorkoisen lainan korko ”alemmalle tasolle”.. Lisäksi yhtiö on tehnyt toisen koronvaihtosopimuksen, jolla maksetaan vaihtuvaa korkoa ja saadaan vastavaa vaihtuvaa korkoa lisättynä marginaalilla. Kun Turun kaupungin konsernitilinpäätöksessä ei ole erittelyä edellä mainittujen kolmen koronvaihtosopimusryhmän sisällöstä, jää epäselväksi, mihin ryhmiin ko. sopimukset on niputettu.

Varsinais-Suomen Sairaanhoidopiirillä on 6 koronvaihtosopimusta nimellisarvoltaan yhteensä noin 117 miljoonaa euroa. Näiden sopimusten käypä arvo oli vuoden 2016 lopussa noin 17 miljoonaa euroa negatiivinen. Kahteen sopimukseen sisältyy lisäksi keskeisiä ehtoja. Yhteen sopimukseen liittyy vastapuolelle annettu purkioikeus. Toisessa koronvaihtosopimuksessa vastapuolelle on annettu jatko-oikeus. **Sairaanhoidopiirin johdannaistalousta ei ole ilmoitettu Turun kaupungin tilinpäätöksessä vuosina 2015 ja 2016 vaikka kyseinen kuntayhtymä muutoin on yhdistelty konsernitilinpäätökseen.** Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen (25.10.2016) mukaan konsernitilinpäätökseen tulee yhdistellä kuntayhtymien tilinpäätöksien liitetiedot peruspääoman jäsenosuuden mukaisessa suhteessa Turun kaupungin jäsenosuus on 30,5 prosenttia. Kaupungin konsernihallinnon talous- ja rahoitusosaston mukaan tiedot olisi tul- lut ilmoittaa kaupungin tilinpäätöksessä.

5. Johdannaisten käyttö tytäryhteisöissä

Emokaupungin koronvaihtosopimusten lisäksi ainakin kuudella tytär- ja osakkuusyhteisöllä (ks. kuva 6.) on koronvaihtosopimuksia. Emokaupungilla on noin 15 yksittäistä koronvaihtosopi- musta pääomaltaan noin **495 miljoonaa euroa**. Tytäryhteisöillä oli vuonna 2015 arviolta noin 15 koronvaihtosopimusta pääomaltaan yhteensä noin **295 miljoonaa euroa**. Tytäryhteisöjen johdannaistalousta kuuluu ilmoittaa kaupungin konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa. Rahoituksen vastuualueen mukaan, kaupungilla ei ole tällä hetkellä käytössä tietojärjestelmää, josta selviäisi täysin luotettavasti konserniyhteisöiden johdannaistalousten määrä. Konsernihallinnon talous- ja rahoitusosaston mukaan konsernitilinpäätökseen tytäryhteisöjen johdannaistalousta on las- kettu manuaalisesti mutta ovat vuoden 2016 osalta oikein.

Kuva 6. Koronvaihtosopimusten arvioitu pääoma emokaupungissa sekä tytäryhteisöissä (milj. euroa).

Tytäryhteisöjen tilinpäätösraportointi 2015 ja 2016

Suomen tilintarkastajat Ry:n julkaiseman ”Osakeyhtiön tilinpäätös malli 2015” teoksen mukaan johdannaissopimuksista syntyvistä taloudellisista vastuista on suositeltavaa ilmoittaa seuraavat tiedot osakeyhtiön tilinpäätöksen liitetiedoissa:

- johdannaissopimukset eriteltyinä, esim. futuurit, optiot, koronvaihtosopimukset jne.
- johdannaissopimusten käypä arvo
- kohde-etuuden arvo (esim. koronvaihtosopimuksen pääoma)
- johdannaissopimusten erääntymisajankohta

Rahoituksen vastuualueen mukaan alla taulukossa mainitut Turun kaupungin tytäryhteisöt ovat solmineet johdannaissopimuksia. Taulukkoon on koottu tiedot, jotka kyseiset yhtiöt ovat ilmoittaneet johdannaissopimuksista vuoden 2015 tilinpäätöksissään.

Yhteisön nimi	Turun kaupungin omistusosuus %	pääoma milj. €	käypä arvo milj. €	erääntyminen
Turku energia Oy	100	2,7	-5,1	ei ilm.
TVT asunnot Oy	100	ei ilm.	ei ilm.	ei ilm.
Turun Seudun puhdistamo Oy	68,5	69,8	ei ilm.	ei ilm.
Turun ylioppilaskyläsäätiö	50	25	-3,2	ei ilm.
Turun seudun Vesi Oy	64,7	130	ei ilm.	5.9.2051

Taulukko 13. Tytäryhteisöiden tilinpäätösraportointi vuonna 2015

Kuten yllä olevasta taulukosta ilmenee, **yksikään edellä mainituista yhteisöistä ei ole raportoinut johdannaisvastuistaan täysin suosituksen mukaisesti vuoden 2015 tilinpäätöksessä**. TVT asunnot Oy:n tilinpäätöksessä 2015 ei ole lainkaan mainintaa koronvaihtosopimusten (30 miljoonaa euroa) olemassa olosta.

Raportointi johdannaissopimuksista konserniyhteisöjen vuoden 2016 tilinpäätöksissä oli huomattavasti laajempaa kuin vuoden 2015 tilinpäätöksissä. Yllä olevan taulukon vuoden 2015 tietojen lisäksi yhtiöiden ja säätiön vuoden 2016 tilinpäätöksissä oli kerrottu muun muassa seuraavat tiedot:

- Turun Seudun Vesi on julkaissut johdannaissopimusten käyvän arvon (21,7 milj. euroa negatiivinen).
- Turun ylioppilaskyläsäätiö on julkaissut koronvaihtosopimuksen voimassaoloajan. (Käypä arvo: 5,1 milj. euroa negatiivinen).
- Turku Energia on ilmoittanut koronvaihtosopimuksen erääntymispäivämäärän (15.1.2045).
- Turun Seudun puhdistamo on ilmoittanut koronvaihtosopimusten voimassaoloajat, keskeiset ehdot sekä käyvät arvot.

Konserniohjeiden määräykset omistajan ennakkonäkemyksestä koskien johdannaistrumenttien käyttöä

Konserniohjeissa on määräyksiä muun muassa yhteisöiden velvollisuudesta hankkia kunnan kanta ennen tiettyjen toimenpiteiden toteuttamista. Kaupunginhallitus hyväksyi konserniohjeet 8.2.2010 ja kaupunginvaltuusto hyväksyi päivitettyt konserniohjeet 12.12.2016. Sekä vanhoissa että päivitettyissä konserniohjeissa on todettu seuraavaa¹⁰:

¹⁰ Sanamuoto on identtinen vuosina 2010 ja 2016 hyväksytyissä konserniohjeissa

”Tytäryhteisön ja osakkuusyhteisön on tiedusteltava omistajan ennakkonäkemystä hyvissä ajoin ennen toimenpiteen toteuttamista seuraavista toimenpiteistä:”

”merkittävä lainanotto ja -anto sekä vakuuksien, takausten taikka muihin yhtiölle merkittäviin rahavelvoitteisiin sitoutuminen tai niiden ehtojen muuttaminen sekä raha- ja pääomamarkkinoilla olevien johdannaisinstrumenttien käyttäminen kohdassa 10.4.1 mainituin asuntojen vuokraustoimintaa harjoittavia yhtiöitä koskevin poikkeuksin”

”Konsernijaosto tekee tässä pykälässä mainittuja asioita koskevat kannanotot strategisten yhteisöjen osalta.”

Muissa kuin konserniohjeen ao. kohdassa erikseen mainituissa asioissa omistajan kannanoton tai ohjeistuksen antaa vuoden 2010 konserniohjeiden mukaan valvontavastuuhenkilö ja vuoden 2016 konserniohjeiden mukaan kaupunginjohtaja.

Johdannaissopimuksia tehneitä, konserniohjeissa strategisiksi määriteltyjä tytär- tai osakkuusyhteisöjä ovat:

- Turku Energia Oy,
- Turun Seudun Puhdistamo Oy,
- Turun TeknologiaKiinteistöt Oy (osakkuusyhteisö),
- TVT asunnot Oy,
- Turun Ylioppilaskyläsäätiö ja
- Turun Seudun Vesi Oy.

Yllä mainituista pääasiallisesti asuntojen vuokraustoimintaa harjoittavat TVT asunnot Oy ja Turun Ylioppilaskyläsäätiö.

Omistajan ennakkonäkemystä kaupunginhallituksen konsernijaostolta ei ole tiedusteltu tai ennakkonäkemyspyyntöä ei ole käsitelty konsernijaostossa, vaikka strategiset yhteisöt ovat käyttäneet johdannaisinstrumentteja konserniohjeiden voimassaoloaikana.

Strategisilla tytär ja osakkuusyhteisöillä oli vuonna 2015 arviolta noin 25 johdannaissopimusta pääomaltaan yhteensä noin **498 miljoonaa euroa**.

Talous ja rahoitusosastolta saadun lausunnon mukaan: *”tulkinta on ollut, että yhtiöiden laina ja johdannaissasiat eivät ole olleet merkittäviä suhteessa taseen kokoon tai lainasalkun kokoon, että niitä olisi viety konsernijaostoon. Yhtiöiden rahoitusasiat ovat yhtiöiden operatiivisia asioita ja osa operatiivista taloushallintoa. Jaostoon vietävien asioiden tulee olla yhtiöiden kannalta*

strategisesti merkittäviä luonteeltaan, esim. yritysjärjestely, uusi tytäryhtiö, yhtiöjärjestyksen muutos jne”.

Konserniyhteisöt ovat epävirallisesti informoineet lähinnä sähköpostilla konsernihallinnon talous- ja rahoitusosastoa solmimistaan johdannaissopimuksista. Strateginen osakkuusyhteisö Turun TeknologiaKiinteistöt ei haastateltujen mukaan ole informoinut konsernihallintoa tekemistään johdannaissopimuksista lainkaan.

Huolimatta informoinnista, konsernihallinnon talous- ja rahoitusosastolla ei kuitenkaan ole kattavaa rekisteriä tytäryhteisöjen solmimista johdannaissopimuksista, niiden ehdoista tai käyvistä arvoista. Tytäryhteisöjen solmimia johdannaissopimuksia ei ole Dotku -asianhallintajärjestelmässä, joten tarkastuslautakunta ei ole tutustunut näiden sopimusten ehtoihin.

Keskeiset havainnot ja johtopäätökset:

- **Johdannaisten, kuten yksinkertaisten koronvaihtosopimusten käyttäminen kaupungin korkovirtariskin hallinnassa on perusteltua. Tällöin lainasta maksettava vaihtuva korkovirta muutetaan koronvaihtosopimuksen avulla kiinteäksi korkovirraksi.**
- **Koronvaihtosopimuksen käypä arvo yksinään antaa liian suppean kuvan suojauksen onnistumisesta; se täytyy suhteuttaa sillä suojattavan lainan korkovirtojen nykyarvoon.**
- **Koronvaihtosopimuksen ehdot ovat osapuolten vapaasti sovittavissa, jolloin ääritapauksissa toiselle osapuolelle voi syntyä riski jopa äärettömästä tappiosta.**
- **Kaupunkikonsernin oma ohjeistus ei rajoita käytettäviä johdannaissopimusteja tai niissä sovellettavia ehtoja, mikä mahdollistaisi monimutkaisten ja korkeariskisten johdannaisten käytön.**
- **Turun emokaupungin solmimat koronvaihtosopimukset (15 kpl) ovat suurimmalta osin ehdoiltaan yksinkertaisia ja konservatiivisia.**
- **Kuudessa emokaupungin koronvaihtosopimuksessa (nimellisarvo yhteensä 190 miljoonaa euroa) on muista poikkeavia sopimusehtoja (ehdolliset sopimukset); kuten vastapuolelle annettuja purku- tai jatko-oikeuksia (optioita), sopimus kasvattaa kaupungin maksamaa vaihtuvakorkoista korkovirtaa tai saatavan korkovirran korkosidonnaisuus (kiinteä tai vaihtuva) riippuu kulloinkin vallitsevasta markkinakorkotasosta (kynnyksellinen sopimus). Näiden sopimusehtojen vaikutuksen arviointi kaupungin korkovirtariskiin tai korkosidonnaisuusaikaan on hyvin vaikeaa.**
- **Osa sopimuksista on niin pitkäkestoisia (-2050), ettei vastaavaa suojattavaa lainakan-
taa ole olemassa.**

- Emokaupungin ehdolliset koronvaihtosopimukset eivät kuitenkaan ole sellaisia, että niiden johdosta kaupungille voisi syntyä hyvin suuri tai jopa ääretön tappioriski missään markkinatilanteessa.
- Tytär- ja osakkuusyhteisöjen solmimia johdannaissopimuksia ei ole konsernihallinnon hallussa, joten näiden sopimusten yksityiskohtaisiin ehtoihin ei tarkastuslautakunta ole tutustunut.
- Yhteisöjen tilinpäätöstietojen mukaan em. yhteisöjen hallussa on kuitenkin sopimuksia, joissa on yllä mainittuja poikkeavia ehtoja tai vastaavaa suojattavaa lainakantaa ei ole.
- Kaupungin tilinpäätöstiedot (-2015) johdannaisten käytöstä konsernin osalta ovat olleet virheellisiä, myös tytäryhteisöjen oma tilinpäätösraportointi ei ole ollut kaikin osin suosituksen mukaista.
- Vuoden 2016 tilinpäätösraportointi on parantunut, mutta on edelleen puutteellinen ja virheellinen konsernin tietojen osalta sekä keskeisten sopimusehtojen osalta.
- Johdannaisten aiheuttamaa riskiarviointia ei pysty kaupungin tilinpäätöksen perusteella tekemään. Tarkastuslautakunnan suositus on, että jatkossa tilinpäätösraportoinnissa esitetään johdannaissopimuksittain eritellen vähintään kirjanpitolautakunnan edellyttämät tiedot sekä emokaupungin että konserniyhteisöjen osalta.
- Tarkastuslautakunta kehottaa huomioimaan kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunnon numero 116 (21.3.2017) *”Lausunto suojaustarkoituksessa tehtyjen koronvaihtosopimusten käsittelystä kuntien tilinpäätöksessä”* vuoden 2017 tilinpäätöksen laadinnassa sekä konserniyhteisöjen osalta kirjanpitolautakunnan lausunnon numero 1963 (13.12.2016) *”Suojauslaskennasta ja koronvaihtosopimusten käsittelystä”*.

Tarkastuslautakunnan keskeisiä huomioita hankintatoimen arviointiin 2017

- Hankintastrategian valmistelu ja kaupungin hankintatoimen uudelleen järjestäminen on parhaillaan käynnissä.
- Hankintatoimen uudelleen järjestämisellä tavoitellaan sitä, että hankintojen merkittävä euromäärä saadaan tehokkaaseen käyttöön.
- Tärkeitä kehittämisen alueita ovat muun muassa sopimusten hallinta ja pienhankinnat.
- Pyrkimyksenä on yhtenäistää hankintojen toimintatavat kaupunkitasoisesti.
- Tarkastuslautakunta näkee myönteisenä sen, että jatkossa hankintojen suunnitelmallisuutta parannetaan ja prosessin valmistelu aloitetaan aiemmin.
- Hankintaosaamisen kehittämistä on syytä tehdä sekä toimialoilla (etenkin hankintojen sisältökysymykset) että Hankinta- ja logistiikkakeskuksessa (etenkin kilpailutusasiat).
- Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että hankintoja toteutetaan innovatiivisesti, käytetään hinnan lisäksi muitakin kriteereitä, otetaan huomioon hankinnan elinkaarikustannukset sekä pidetään mielessä kaupungin kokonaisuus ja myös vaikutukset paikalliseen talouteen ja työllisyyteen.

Hankintojen ohjaus

Julkisen sektorin hankintojen tekemistä ohjataan varsin tarkasti Hankintalalla (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeuksista). Uusi Hankintalaki tuli voimaan 1.1.2017:

<https://www.edilex.fi/saaduskokoelma/20161397.pdf>

Julkinen sektori on merkittävä hankintojen tekijä, sillä kynnysarvot ylittävien julkisten hankintojen yhteenlaskettu arvo on Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan Suomessa noin 32 miljardia euroa vuosittain, eli noin 15 % bruttokansantuotteesta. Noin puolet tästä on kuntien, kuntayhtymien ja muiden kunnallisten organisaatioiden hankintoja. Yli puolet hankinnoista kohdistuu palveluihin, loput rakennusurakoihin ja kulutushankintoihin.

Haastatteluiden mukaan kaupungin **ohjeistus ja säännöt hankintojen tekemisestä ovat olleet hajanaisia, sijoitettuna hyvin moneen paikkaan**. Korjausta tähän tilanteeseen ollaan tekemässä tulevan Hankintastrategian ja hankintatoimen uudelleen järjestämisen avulla. Pyrkimyksenä on myös yhtenäistää hankintojen toimintatavat kaupunkitasoisesti. Nykytilanteessa esimerkiksi hankintavaltuuksissa on isoja vaihteluita.

Kaupungin intranetissä eli Metkussa hankintojen prosessia kuvataan seuraavalla kuvalla.

Kuva 7. Hankintojen tekemisen kaupungin sisäinen prosessi.

Periaatteena on, että hankinnoissa pyritään yhteishankintaan ja puitesopimuksiin.

Haastattelujen mukaan hankintojen ohjaus perustuu jatkossa hankintastrategiaan, jota ollaan keväällä 2017 valmistelemassa. Valmisteilla oleva **hankintastrategia** sisältää muun muassa seuraavia asioita:

- hankintojen nykytila,
- hankintaprosessi ja tietojärjestelmät,
- hankintojen mittaaminen ja raportointi,
- hankintaosaaminen kaupungin organisaatiossa,
- strategiset linjaukset hankinnoissa sekä hankintastrategiset päävalinnat ja hankintojen kehittämisohjelma.

Hankintojen johtaminen ei lopu kilpailutusprosessin päättymiseen, vaan hankintoja tulisi johtaa erityisesti sopimuskaudella. Jos tätä ei huomioida, nykyinen sopimus ei linkity seuraavaan sopimukseen eikä sopimuskaudesta saatuja kokemuksia saada välttämättä hyödynnettyä tulevan sopimuksen ja sen mukaisen palvelun kehittämisessä.

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvontaa sekä sopimustoimintaa käsitellään sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan näkökulmasta tämän arviointiraportin luvussa 3.

Keväällä 2017 voimassa olevassa hallintosäännössä hankinnoista päättämisestä lausutaan: ”Julkisista hankinnoista annetun lain ja ns. erityisalojen hankintalain tarkoittamasta tavaroiden ja palveluiden ostamisesta sekä rakennusurakan toteuttamisesta ja mainittujen lakien tarkoittamista kynnysarvon alittavista hankinnoista päättää kaupunginhallitus, lautakunta ja johtokunta toimialallaan talousarvionsa puitteissa.

Kaupunginjohtaja päättää yhteishankinnoista ja niitä koskevista puitejärjestelyistä sekä määrää hankintaan ja tilaamiseen oikeutettuja sitovasti ne hankintapaikat, joista hankintaan ja tilaamiseen oikeutetut saavat tehdä hankintoja.

[\(Päätösvallan siirto, Kaupunginjohtaja 18.1.2013 § 9](#)
sekä [Kaupunginjohtaja 9.4.2013 § 78](#)

sekä [Kaupunginjohtaja 10.4.2013 § 17\)](#)

Julkisista hankinnoista annetun lain ja ns. erityisalojen hankintalain tarkoittamasta hankintaoikaisusta päättää kaupunginhallitus, lautakunta, johtokunta ja viranhaltija tekemänsä hankintapäätöksen osalta, mikäli hankintaoikaisu tehdään hankintayksikön aloitteesta. Mikäli hankintaoikaisu tehdään asianosaisen vaatuksesta, päätöksen tekee kaupunginhallitus sekä lautakunta tai johtokunta omasta ja alaisensa viranhaltijan hankintapäätöksestä tehdyn hankintaoikaisun johdosta.

Kunkin viranomaisen oikeus tehdä hankintoja ja sitoumuksia kaupungin nimiin määritellään tilinkäyttöoikeuksin ja hankintarajoin talousarvion hyväksymisen yhteydessä taikka erillispäätöksin.

Kaupunginjohtaja antaa hankintoja koskevat menettelytapaohjeet.”

Kesäkuussa 2017 voimaan tulevan hallintosäännön luonnoksessa hankinnoista päättämisestä lausutaan seuraavasti:

”Hankinnoista päättää kaupunginhallitus ja lautakunta toimialallaan talousarvionsa puitteissa.

Kaupunginjohtaja päättää yhteishankinnoista ja niitä koskevista puitejärjestelyistä sekä määrää hankintaan ja tilaamiseen oikeutettuja sitovasti ne hankintapaikat, joista hankintaan ja tilaamiseen oikeutetut saavat tehdä hankintoja.

Kunkin viranomaisen oikeus tehdä hankintoja ja sitoumuksia kaupungin nimiin määritellään tilinkäyttöoikeuksin ja hankintarajoin talousarvion hyväksymisen yhteydessä taikka erillispäätöksin.”

Uuden hallintosäännön mukaan hankintojen strateginen ohjaus on Konsernihallinnon Talous- ja strategiaryhmän tehtävänä.

Uudessa hallintosäännön päivityksessä säännöstöä on yhdistelty, tiivistetty ja yksinkertaistettu.

Hankintojen organisointi

Hankinta- ja logistiikkakeskus (Haloke) kilpailuttaa kaikki Turun kaupungin **tavara- ja palveluhankinnat**, jotka on hankintalain mukaan kilpailutettava. **Urakkahankinnat** kilpailutetaan tilaajaliikelaitoksissa; nykyisin lähinnä Kiinteistöliikelaitoksessa. Yhteishankintasopimukset ovat kaikkien kaupungin toimijoiden käytössä. Haastatteluiden mukaan tarkoituksena on, että hankinnoissa ja kilpailutuksissa noudatetaan samaa yhtenäistä toimintatapaa riippumatta siitä, kuka kulloinkin on hankinnan toteuttajana. Lisätietoa:

<http://www.turku.fi/tyo-ja-yrittyspalvelut/hankinnat>

Haastatteluiden mukaan hankinta-asioiden suuri merkitys on huomioitu siinäkin mielessä, että niiden käsittely on nostettu kaupungin johdon ja johtoryhmän tasolle.

Hankintatoimen kaupunkitasoiseen koordinoimiseen ja kehittämiseen on vuonna 2016 perustettu hankintamatriisi. Huhtikuussa 2016 hankintamatriisille on asetettu ohjausryhmä eri toimialojen sekä Haloken edustajista.

Hankintamatriisin ohjausryhmän tehtäväksi on asetettu:

- tukea vuosisuunnittelun prosessia tavoitteena ennakoiva ja oikea-aikainen hankintojen valmistelu
- kehittää uusia hankinta- ja kumppanuusmalleja sekä kasvattaa niiden osaamista tavoitteena innovatiivisten hankintojen kasvattaminen

- hankintamatriisiin kuuluvien kaupunkitason prosessien määrittely, kuvaaminen ja ohjaaminen (kehittämistoiminta, talousarvioprosessi, viestintä) sekä niiden sujuva toteuttaminen
- hankintamatriisia koskevien keskitettyjen ohjeiden ja linjausten valmistelu
- huolehtia siitä, että matriisin alueeseen kuuluvat parhaat käytännöt otetaan käyttöön kaupunkitasolla
- hankintoihin ja sopimushallintaan liittyvien toimintatapojen yhtenäistäminen ja yhteisten tietojärjestelmien hyödyntäminen
- pienhankintaprosessin suunnittelu ja seuranta
- strategisten ohjelmien toteutuksen seuranta hankintojen osalta
- toimialojen hankintojen koordinointi
- hankintalain ja hankintaosaamisen kehittäminen
- käsitellä toimialoilta esiin nousevia hankintamatriisia koskevia kysymyksiä ja kehittämistarpeita.

Hankintamatriisin ohjausryhmä asettaa tavoitteet ja seuraa:

- hankintojen toteuttamisen laatutavoitteiden toteutuminen
- hankintasopimuksilla ohjattavia kaupungin ulkoisia resursseja
- hankintojen suunnitelmallisuutta
- yritysten osaamisen hyödyntäminen, markkinavuoropuhelut
- kilpailutuksen tavoitteellisuus
- säästöpotentiaalin hyödyntäminen, markkinavuoropuhelut
- sopimushallinnan ja -valvonnan kehittäminen.

Haastattelujen mukaan yksi keskeinen tehtävä hankintamatriisin alkuvaiheessa on ollut koota ns. **vastuunjakotaulukko** kaupungin eri hankintojen osalta. Tavoitteena on selkeyttää ja kehittää hankintatoimen yhteistyötä niin, että kaikki tietävät tehtävänsä ja asiat tulevat hoidetuksi oikea-aikaisesti.

Hankintamatriisille on asetettu monia haastavia tehtäviä ja tavoitteita ja sen työ on vasta alkuvaiheissaan. Siihen kohdistuvien odotusten täyttäminen edellyttää jatkossakin määrätietoista ponnistelua.

Tavara- ja palveluhankinnat

Halokelta saadun tiedon mukaan vuonna 2016 hankintoja oli toteutunut seuraavasti:

	emokaupunki (M€)	konserni (M€) (sisältää SAP:ssa olevat konserniyhtiöt)
Tavarahankinnat	66,4	89,0
Palveluhankinnat	615,7	650,0

Näihin lukuihin eivät sisälly urakkahankinnat, joista vastaa Kiinteistöliikelaitos.

Luvuista nähdään, että **hankinnoista noin 90 % on palveluhankintoja**. Nykyisin emokaupungin palveluhankintojen määrä ylittää henkilöstökulujen määrän (522,5 M€).

Tilausten tekemiseen ja ostolaskujen käsittelyyn käytetään kaupungissa SAP-järjestelmää. Kaupunkitasoisesti SAP hankintojen osuus on ollut keskimäärin 45 %, vaihteluvälinä 5 – 100 %. Tavoitteeksi on asetettu, että SAP hankintojen osuus olisi vähintään 80 %. SAP-tilauksien käyttöä tulee tehostaa, raportoidaan myös sisäisen tarkastuksen tarkastushavainnossa tilinpäätöksen toimintakertomuksen mukaan. Haastattelujen mukaan SAP järjestelmän käyttö tarkoittaa myös, että osaamista on siirrettävä ostolaskun käsittelystä tilaamiseen.

Vuosituhatosen alussa, vuonna 2004 Turun kaupungissa tehdyn selvityksen mukaan materiaali-hankinnoissa hankintaprosessin kulu voi olla neljännes hankintojen kokonaisarvosta, pienimmissä hankinnoissa jopa 80 %. Tarkastuslautakunta ei ole saanut tietoa kaupungin hankintaprosessien nykyisistä kuluista.

Turun kaupunki ilmoittaa käynnissä olevista keskitetyistä hankinnoista HILMA Julkiset hankinnat -sivustolla ja Tarjouspalvelun sähköisessä hankintajärjestelmässä:

https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/notice/search/?_s%5B_sent%5D=1&_s%5Bphrase%5D=turun+kaupunki

<https://tarjouspalvelu.fi/tarjouspyynnot.aspx?p=45&q=d73b7e13-824f-4eeb-adc2-c8accc2f760c>

Vuonna 2016 kilpailutuksia Hilmassa tehtiin seuraavasti:

- Kaupunkikonsernin kilpailutukset 574 M€ käsittäen 292 kilpailutusta.
- Emokaupungin kilpailutukset 359 M€ käsittäen 207 kilpailutusta.

Edellä mainittujen järjestelmien lisäksi Kilpailutuskalenterissa kerrotaan ennakkoon tulossa olevista kilpailutuksista:

<https://www.turku.fi/kilpailutuskalenteri>

Hankintatoimen kehittäminen

Haastatteluiden mukaan **hankintaosaamisen kehittäminen** on haasteena ja tavoitteena koko kaupunkiorganisaatiossa. Toisin sanoen: Pitäisi puhua enemmän hankintaosaamisen kehittämisestä kuin hankintatoimen kehittämisestä. Ei ole kysymys ainoastaan Haloken kehittämisestä, vaan koko kaupungin hankintaosaamisen kehittämisestä. Toki tämä koskee myös Haloketta.

Hankintoihin liittyvässä osaamisessa pitää tunnistaa erikseen

- **sisällön osaaminen** ja
- **hankintaosaaminen**.

Haloken osaamisalue hankintaprosessissa on osaaminen hankintojen yleisessä toteuttamisessa. Varsinainen sisällön osaaminen on toimeksiantajalla eli toimialalla.

Kaupungin hankintaosaamisen kehittämisen keskeisiä toimijoita ovat:

- kaupungin johtoryhmä,
- hankintamatriisi,
- lakimatriisi ja
- toimialoilla toimivat hankintaresurssit.

Toimialojen edustajien haastattelujen mukaan Haloken resursoinnissa ja hankintaosaamisessa on joiltain osin toivomisen varaa – esimerkiksi kilpailuttamiset eivät ole aina sujuneet toivotulla tavalla tai toivotussa aikataulussa.

Haastattelujen mukaan Halokessa on tapahtunut paljon muutoksia; toiminnot ja toimintatavat ovat muuttuneet, toimenkuvat ovat muuttuneet ja ihmiset ovat opetelleet uusia asioita. Käynnissä oleva hankintojen toimintatapojen muutos tarkoittaa uuden opettelemista myös toimialoilla.

Haastattelujen mukaan toinen tärkeä kehittämisalue on **hankintojen suunnitelmallisuuden parantaminen**. Kilpailuttamista vaativan hankinnan toteuttaminen kaupunkiorganisaatiossa vie

runsaasti aikaa; osassa hankinnoista on lähdetty liikkeelle liian myöhään hankinnan tavoiteaika-
tauluun nähden. Jatkossa tarkoituksena on, että hankintasuunnitelmat tulevalle vuodelle ovat
olemassa talousarvion valmistelussa eli edellisvuoden keväällä.

Haastatteluiden mukaan **tärkeitä kehittämisalueita ovat myös**

- **sopimusten hallinta ja**
- **pienhankinnat.**

Yleinen tilanne on, että etenkin palveluhankinnoissa kohdistetaan huomiota lähinnä kilpailutta-
miseen. Haastatteluiden mukaan olisi kuitenkin yhtä tärkeää tehdä myös sopimuskauden ai-
kaista seurantaa, palautteen keräämistä ja dokumentointia, jotta asioiden tilaa pystyttäisiin ke-
hittämään jatkossa. Pienhankintojen eli alle 60 000 euron kynnyksisarvon alle jäävien hankintojen
osalta kaupungissa on tarpeen kehittää ohjeistusta, osaamista ja työväline näiden hankintojen
hyvään toteuttamiseen.

Haastatteluiden mukaan **hankintatoimen uudelleen järjestämisellä tavoitellaan sitä, että
hankintojen merkittävä euromäärä saadaan tehokkaaseen käyttöön.**

Innovatiiviset julkiset hankinnat

Hankintatoimen yksi kehittämisen tapa ovat ns. innovatiiviset hankinnat. Innovatiivisilla hankin-
noilla tavoitellaan kahdensuuntaisia vaikutuksia:

1. Julkisten palveluiden parempi laatu, tuottavuus ja vaikuttavuus
2. Yrityksille referenssejä uusien (tai merkittävästi parannettujen) tuotteiden ja palveluiden käyt-
tönotosta ja siten uutta liiketoimintaa, kasvua ja työpaikkoja.

Innovatiivisella hankinnalla ei olla hakemassa välttämättä tiettyä tuotetta tai palvelua vaan rat-
kaisua olemassa olevaan tarpeeseen/ ongelmaan. Toisin sanoen: johonkin kehittämistarpee-
seen vastataan tavoitteen mukaisen lopputuloksen ja vaikuttavuuden hankinnalla.

Valtion ja Turun kaupunkiseudun välisen kasvusopimuksen 2016 - 2017 yhtenä osana on Inno-
vatiiviset julkiset hankinnat (IJH). Sopimuksessa on sovittu, että kaupunki laatii strategian ja ta-
voitteet innovatiivisten ja kestävien julkisten hankintojen edistämiseksi. Tavoitteiden toteutu-
mista seurataan kaupungin omista lähtökohdistaan laatiman mittariston avulla. Seurattavia ta-
voitealueita ovat:

- Hankintojen strategisen johtamisen kehittyminen
- Markkinoiden avaaminen ja liiketoimintamahdollisuuksien luominen yrityksille
- Innovaatioiden ja T&K-toiminnan hankinta
  - Turun kaupungin strategisiksi kärkihankkeiksi on nimetty kaupunkikeskustan elin-
voiman turvaaminen ja uudistaminen, kampus- ja tiedepuistoalueen kehittäminen,
palveluohjauksen uudistaminen ja palvelujen digitalisoiminen. Kaikkiin kärkihank-
keisiin sisältyy IJH-elementti. Täsmennetyt demonstraatiokohteet voidaan nimetä
IJH-mittariston laatimisen yhteydessä.
- Innovatiivisten hankintamenettelyjen soveltaminen.

Työ- ja elinkeinoministeriö yhdessä Tekesin kanssa tukevat innovatiivisten julkisten hankintojen
valmennusta (INKA- ja Huippuostajat-ohjelma) sekä ympäristöministeriö yhdessä Motiva Oy:n
kanssa kestävien hankintojen osaamisen ja toimintamallien kehittämistä.

Lisätietoa:

[http://tem.fi/documents/1410877/2901064/Turun+kaupunkiseutu.pdf/36c63ec2-81fb-49a7-a788-
a2c6d2fda57e](http://tem.fi/documents/1410877/2901064/Turun+kaupunkiseutu.pdf/36c63ec2-81fb-49a7-a788-a2c6d2fda57e)

1.5 Kiinteistöinvestointien tarpeet ja toteutus

1.5.1 Teatteri

1.5.1.1 Tausta ja teatterirakennuksen peruskorjauksen hyväksyminen

Alkuperäinen hankesuunnitelma 2012: Kaupunginvaltuusto hyväksyi 18.6.2012 § 155 kaupunginteatterin peruskorjauksen siten, että hankkeen indeksitarkistettu kustannusarvio oli **25,56** miljoonaa euroa. Kohteen piti valmistua alkukesään 2016 mennessä. Tämän jälkeen hanke kilpailutettiin. Urakkatarjousten perusteella muodostuneet kustannukset yhdessä muiden hankkeelle kohdentuneiden kuluerien kanssa olivat yhteensä **33,5** miljoonaa euroa. Tässä vaiheessa hankkeen urakkamuoto oli ns. jaettu urakka. Omistusmuodon osalta hankesuunnitelmassa oli linjattu, että hanke toteutetaan kaupungin suoraan omistukseen. Kaupunginhallitus päätti (3.3.2014 § 91) kuitenkin talousarviokirjauksen perusteella, että kaupunginteatterin rakennus luovutetaan kaupungin 100 % omistamalle kiinteistöyhtiölle ja peruskorjaus toteutetaan kyseisen kiinteistöyhtiön toimesta. Urakkamuodon osalta hanke oli siis tässä vaiheessa hyvin ”perinteinen” kunnan rakennushanke.

Päivitetty hankesuunnitelma 2015: Vuoden 2012 hankesuunnitelman perusteella kilpailutuksesta saatua urakkahintatarjousta (33,5 milj. euroa) pidettiin liian kalliina ja se ylitti 25,56 miljoonan euron kustannusarvion reilusti. Hankintamenettely¹ keskeytettiin (Kh 8.12.2014 § 506) ja tilattiin konsulttiselvitys kustannusten alentamismahdollisuuksien selvittämiseksi. Konsulttiselvityksessä arvioitiin urakkahintaa saatavan alennettua noin 1,5 miljoonaa euroa urakkamuotoa muuttamalla ja rakennusaikaa pidentämällä 24 kuukauteen. Konsulttiselvityksen suosituksen mukaisesti hankkeessa siirryttiin projektinjohtourakointimalliin ja kaupunginvaltuusto vahvisti 26.1.2015 § 15 kustannusarvioksi **32** miljoonaa euroa ja toteutusvuosiksi 2014–2019 (sisältää myös takuuajan 2 vuotta). Päivitetyssä hankesuunnitelmassa esitettävä 24 kuukauden rakennusaika huomioiden siirtyi hankkeen arvioitu valmistumisajankohta aiemmin tavoitteena olleesta kesästä 2016 yhdellä vuodella eli kesään 2017.

¹ Kaupunginhallituksen päättäessä hankintamenettelyn keskeytyksestä 8.12.2014 (§ 506) kyseenalaistettiin 25,56 miljoonan euron kustannusarvion realistisuus. Tuolloin todettiin mm seuraavaa:

- Verrattaessa kustannuksia kuitenkin muihin viime aikoina toteutettuihin vastaavan tyyppisiin hankkeisiin ja vertailukelpoisiin tavoitehinalaskelmiin voidaan kilpailutuksen tuloksena saatua hintaa (33,5 milj. euroa) pitää edelleen maltillisena. Kesällä 2014 valmistuneen Kuopion kaupunginteatterin peruskorjauksen ja laajennuksen toteutunut neliöhinta oli noin 3600 euroa, millä laskettuna Turun Kaupunginteatterin korjaus- ja laajennustyön hinta olisi ollut noin 44,7 miljoonaa euroa.
- Kuopion hankkeesta kaupungin tietoon saatetut toteutuneet kustannukset antoivat aiheen kyseenalaistaa insinööritoimiston laatiman tavoitehinalaskelman kustannusarvion (25,56 milj. euroa). Kaupunki tilasi sen vuoksi urakkalaskennan jo käynnistettyä vielä toiselta insinööritoimistolta tarkistuslaskelman kesäkuussa 2014. Tarkistuslaskelman vertailukelpoinen tavoitehintaa (hintataso 78,5/6.2014) oli 43,34 miljoonaa euroa.

Kaupunginhallitus käsitteli (13.4.2015 § 178) Kaupunginteatterin projektinjohtourakan kilpailuttamisen käynnistämistä. Tällöin tavoitehinnan lisäksi projektinjohtourakalle asetettiin erillinen kattohinta, joka oli tarjottu tavoitehinta lisättynä 5 prosentilla. Tavoitehinnan ylityskustannukset jaetaan kattohintaan saakka tilaajan ja urakoitsijan kesken siten, että tilaaja vastaa kustannuksista 30 % ja urakoitsija 70 %. Urakan kattohinnan ylittävistä kustannuksista vastaa yksinomaan urakoitsija. Kilpailutuksen jälkeen tavoitehinnaksi muodostui 28,36 miljoonaa euroa. Tavoitehinta on tämän jälkeen noussut, sillä lisä- ja muutostyöt korottavat sitä. Hankkeen kokonaiskustannusarvion ylitys johtuu suurelta osin lisä- ja muutostöistä ja tilaajasta johtuvista syistä (ks. alla puutteelliset suunnitelmat), joten on todennäköistä, että urakoitsijan vastattava osuus kokonaiskustannusten ylityksestä tulee olemaan suhteellisen pieni. Tavoitehinnan lisäksi kokonaiskustannusarvioon lasketaan mukaan rakennuttajan kulut (esim. suunnittelu, rakennuslupa, liittymät) sekä näyttämötekniikkaurakat, yhteensä noin 7,5 milj. euroa. Päivitetyn hankesuunnitelman 2015 perusteella kilpailutettu kokonaishintataso (28,36 milj. euroa + 7,5 milj. euroa) ylitti siis ensimmäisen kilpailutuksen tarjoustason (33,5 milj. euroa) huolimatta konsulttiehdotuksen mukaisista kustannuksista laskevista toimenpiteistä.

Kustannusarvion ja aikataulun tarkentaminen sekä ryntäyssopimus 28.11.2016: Kaupunginvaltuusto päätti tarkentaa alkuperäistä hankesuunnitelmaa siten, että kustannusarvioksi vahvistetaan tavoitellun aikataulun ja laadun saavuttamiseksi **39,15** miljoonaa euroa. Myös hankkeen valmistumisajankohta uhkasi lykkääntyä ilman erillisiä ryntäystoimia, joista tehtiin sopimus urakoitsijan kanssa. Ryntäyssopimuksen liitteenä olevan osittaisen käyttöönottosuunnitelman mukaisesti päänäyttämö ja siihen liittyvät välttämättömät tilat valmistuisivat tavoitteellisen aikataulun mukaisesti 18.8.2017.

Kustannusarvio nousi jälleen keväällä 2017, jolloin yhtiö kertoi, että asbestisiivouksesta, sen aiheuttamasta työhaitasta ja viiveen aiheuttamasta lisääntyneestä ryntäystarpeesta johtuen hankkeen kokonaiskustannus nousee huomattavasti hyväksytystä 39,15 M€:sta, arviolta **41,1** M€:on. Valtuuston hankkeelle myöntämä kustannusarvio lisättynä Turun kaupungin tilahankkeiden tarveselvitys- ja hankesuunnitteluohjeen mahdollistamalla 5 % ylitysvarauksella on 41,11 M€.

Haastateltujen mukaan on mahdollista, että 41,1 miljoonan euron kustannusarviokin tulee ylittymään. **Lopulliset toteutuneet rakennuskustannukset selviävät vasta vuonna 2018.**

1.5.1.2 Hankkeen toteutukseen ja kustannusylitykseen vaikuttaneet seikat

1) Hankesuunnitelman täydentäminen

Päivitettyyn hankesuunnitelmaan 2015 ei tehty muutoksia ainoastaan rakentamisaikataulun ja urakka- ja omistusmuodon osalta, vaan hanke tarkentui myös rakennusteknisten tarpeiden osalta. Alla luetellut muutokset (Kv 26.1.2015 § 15) ovat osaltaan nostaneet hankkeen kustannuksia verrattuna vuoden 2012 hankesuunnitelman kustannusarvioon. Muutoksia vuoden 2015 hankesuunnitelmassa verrattuna alkuperäiseen hankesuunnitelmaan olivat muun muassa:

- IV-konehuoneiden sijoitus (aiheutti lisärakennustarpeen);
- tilojen keskinäisiä sijoitusmuutoksia eri kerroksiin/ rakennusosiin;
- infran siirtojen laajuuden tarkentuminen;
- maarakennustyön vaativuuden tuomat lisäkustannukset;
- johtokeskusluolan hukkalämmön talteenottojärjestelmän rakentaminen lämmön hyödyntämiseksi kaupunginteatterin ja Samppalinnan maaumalan kiinteistöissä sekä
- rakenteellinen varautuminen mahdollisen pysäköintilaitoksen rakentamista varten.

Edellä mainittujen muutostarpeiden perusteella vaikuttaa siis siltä, että hankkeen toteuttamiseen lähdeettäessä vuonna 2012 ei tarkkaan tiedetty, minkälaisia ominaisuuksia kohteeseen haluttiin eikä rakennusteknisiä vaatimuksia täysin tunnettu.

2) Puutteellinen tekninen suunnittelu

Hankkeen toteutusta on hidastanut myös teknisten suunnitelmien puutteellisuus ja heikkolaatuisuus. **Haastateltujen mukaan puutteellisiksi havaitut suunnitelmat oli tilannut kiinteistöliikelaitos. Hanke kilpailutettiin näiden suunnitelmien perusteella. Kaupunki luovutti suunnitelmat kiinteistöyhtiölle. Rakennustöiden alkaessa suunnitelmat osoittautuvat puutteellisiksi.** Projektinjohtourakoitsijan kanssa sovitun työnjaon mukaan vastuu teknisten suunnitelmien toimittamisesta on tilaajalla, jolloin niiden puutteellisuudesta aiheutuvat lisäkustannukset tulevat tilaajan kannettavaksi. Tekniset suunnitelmat on tilattu kaupungin ulkopuolisilta suunnittelutoimistoilta. Korvausten saaminen teknisten suunnitelmien puutteellisuudesta edellyttää oikeusprosessia ja suunnittelijat vastaavat vahingoista todennäköisesti korkeintaan palkkionsa verran.

Yhtiö on 7.2.2017 kirjallisesti reklamoinut arkkitehtia, lvi-suunnittelijaa ja sähkösuunnittelijaa suunnitelmien toimittamisen toistuvasta viivästyisestä, suunnitelmien yhteensovittamisen puut-

teista ja reikätietojen puutteista. Suunnittelijoita on reklamoitu useasti jo aiemmin; Kiinteistöosa-
keyhtiön hallituksen mukaan yhtiö on reklamoinut vuoden 2016 aikana suunnitelmien yhteenso-
vittamisen puutteista ja/ tai aikatauluviiveistä arkkitehtisuunnittelijaa kaksi kertaa, LVI-suunnitte-
lijaa neljä kertaa ja sähkösuunnittelijaa kerran. Sähkösuunnittelijaa on reklamoitu 24.3.2017
suunnitelmien toimittamisen viiveestä, suunnitelmien puutteellisuudesta ja reikätietojen puut-
teista. Yhtiön hallituksen mukaan Kiinteistöliikelaitos reklamoi 15.5.2014 rakennesuunnittelijaa
perustuen virheeseen toimitetuissa suunnitelmissa. Tämä virhe liittyi vain väillisesti myöhempään
aikatauluongelmiin. Kiinteistösaakeyhtiö raportoi (Kh 27.3.2017) hankkeen suunnitteluun ja to-
teutukseen liittyvistä ongelmista ja niihin reagoinnista. Yhtiön mukaan hankkeen suunnittelun
ongelmia on pyritty poistamaan lisäämällä arkkitehtisuunnittelun resurssia jo aiemmin. Edelleen
suunnittelun aikataulut venyvät osin sovitusta ja asioita seurataankin kuukausittain tilaajan
(KOy) ja arkkitehtitoimiston välisissä palaverissa. Resurssin lisääminen aiheuttaa tietysti myös
lisäkustannuksia hankkeelle.

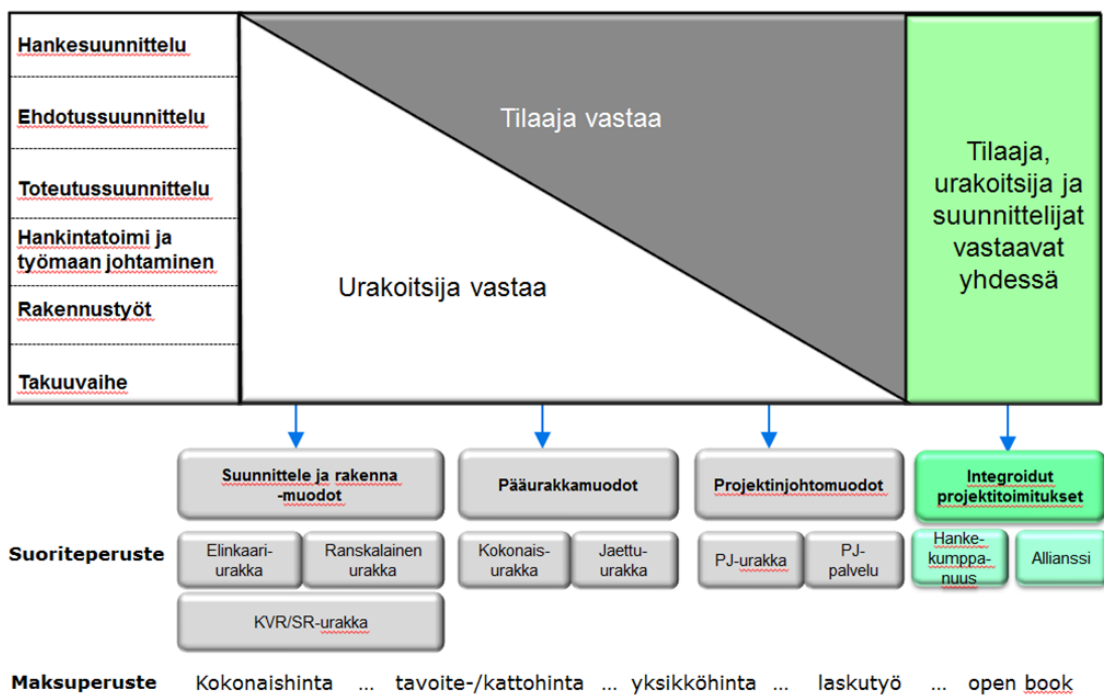
Yhtiön mukaan viikoittaisilla suunnittelijakerroksilla pyritään ratkaisemaan nopeasti työmaalla
syntyneitä ongelmia. Kerroksille osallistuvat kaikki suunnittelijat sekä valvojat ja tilaajan toimi-
valtainen edustaja. Päätöksiä pyritään tekemään heti, jotta työmaalla voidaan edetä tiukassa
aikataulussa.

3) Uudelleenkilpailutukset

Haastateltujen mukaan kunnan rakennushankkeiden kilpailutuksessa on eräitä ongelmia. Ensini-
näkin kaupungin omista julkisista päätöksistä, hankesuunnitelmista ja muista mahdollisista asia-
kirjoista potentiaaliset tarjoajat pystyvät etukäteen selvittämään kaupungin hankkeelle ”varaa-
man” rahasumman, mikä voi vaikuttaa saatujen tarjousten hintoihin. Toiseksi kaupungin raken-
nus- ja perusparannuskohteet ovat usein rakennusteknisesti vaativia, mikä vähentää potentiaa-
listen tarjoajien määrää. On myös havaittu, että kilpailu-urakoissa on syntynyt käytäntö, jossa
urakoitsija kilpailussa pärjätäkseen ja työn saadakseen huomioi asiakirjojen perusteella vain it-
seään velvoittavan minimisuorituksen, jolloin lisätyölaskutus voi olla merkittävääkin. **Kaupungin
omien kohteiden rakennustekninen tuntemus ja niistä informointi jo tarjouspyyntövai-
heessa vähentäisi rakennusaikaisia ”yllätyksiä” ja minimoisi lisätyölaskutusmahdolli-
suuksia.** Tarjoustusta pyydetessä tarjouspyyntöön pitää osata sisällyttää kaikki tehtävät/ työt,
jotka tarjoajan tulee sisällyttää tarjoukseensa. Muuten tarjoaja ei pysty tietenkään näitä tarjouk-
seensa huomioimaan. Kaupunginteatterinkin yhteydessä suunnitelmat tarkentuivat monilta
osin vasta toisen hankesuunnitelman yhteydessä vuonna 2015. **Suurten ja vaativien raken-
nushankkeiden kilpailutusprosessi sisältää siis aina tiettyjä riskejä ja epävarmuuksia.**

4) Urakkamuodon muutos

Kaupunginvaltuuston päätöksellä 26.1.2015 § 15 kaupunginteatterin toteutuksessa siirryttiin jae-
tusta urakasta **projektinjohourakointimalliin** (PJ-urakka). Oheisessa kuvassa on havainnollis-
tettu sitä, minkälaisia vaihtoehtoisia urakkamuotoja on olemassa ja miten ne eroavat tilaajan ja
urakoitsijan vastuun osalta. Projektinjohourakointimallissa tilaajan vastuu on suuri muun mu-
assa suunnittelun, hankintatoimen ja työmaajohtamisen osalta ja urakoitsija vastaa vain raken-
nustyöstä ja takuuvaiheesta. **Vuonna 2015 tehty hankkeen urakkamuodon muuttaminen jae-
tusta urakasta projektinjohourakaksi on kuvion mukaisesti siirtänyt urakoitsijan vas-
tuulla olevia tehtäviä tilaajalle.**

Kuva 8. Vaihtoehtoiset urakkamuodot - tilaajan ja urakoitsijan vastuut.

Tarkastuslautakunnan (haastattelu)havaintojen mukaan perinteisissä urakkamalleissa (kuviossa harmaat laatikot "suoriteperuste") on havaittu seuraavia puutteita:

- Perinteisillä urakkamuodoilla kilpailuttamisen on koettu johtavan epävarmuuksien hinnoittelun, joka voi olla tilaajalle kallista.
- Perinteisissä kilpailu-urakoissa on syntynyt käytäntö, jossa urakoitsija kilpailussa pärjätäkseen ja työn saadakseen huomioi asiakirjojen perusteella vain itseään velvoittavan minimisuorituksen, jolloin lisätyölaskutuksella voi olla merkittävä rooli ansaintalogiikassa.

Edellä mainittujen puutteiden johdosta kunnat käyttävät jonkin verran ns. allianssimalleja (kuvi-
ossa vihreät laatikot) rakennusinvestointien toteuttamiseen. Projektiallianssi on hankkeen kes-
keisten toimijoiden yhteiseen sopimukseen perustuva toteutusmuoto, jossa sopimusosapuolet
vastaavat yhdessä hankkeen suunnittelusta ja toteuttamisesta yhteisellä organisaatiolla jakaen
hankkeen hyödyt ja riskit. Maksuperustejärjestelmän lähtökohtina ovat määritetyt tarjoushinta ja
tavoitekustannus ja palkkio, joka jaetaan koko hankkeen kesken onnistumisen perusteella. Alli-
anssimalli soveltuu erityisesti haasteellisille kohteille, joiden laajuus on epäselvä, suunnitelmat
ja ratkaisut ovat avoimia ja joissa tarvitaan innovaatioita. Osapuolien yhteistyö on tiivistä. Alli-
anssimallin mahdollisesti tuomaa kustannusvarmuutta tarvittaisiin siis ennen kaikkea peruskor-
jaushankkeissa, joihin sitä ei kuitenkaan tällä hetkellä käytetä. **Turun kaupunkikonsernissa
käytetään allianssimallia uudisrakennusten rakentamisessa, mutta ei perusparannuskoh-
teissa, vaikka näissä kustannusylitys- ja lisätyölaskutusriski on ilmeinen.** Haastateltujen
mukaan allianssimallia käytetään Suomessa julkisen sektorin korjaushankkeissa. Kaupunginte-
atterin kokoiset hankkeet ovat kooltaan (yli 20 milj. euroa) allianssimalliin sopivia.

5) Rakennusaika ja ryntääminen

Vuoden 2015 muutetussa hankesuunnitelmassa rakennusajaksi esitettiin 24 kuukautta. Piden-
nyksen johdosta siirtyi hankkeen tuolloin arvioitu valmistumisajankohta aiemmin tavoitteena ol-
leesta kesästä 2016 yhdellä vuodella eli kesään 2017.

Kiinteistöyhtiön hallituksen entisen puheenjohtajan mukaan kohteen rakennustöiden alettua ha-
vaittiin, että kaupungin ulkopuolisilta konsulteilta tilatut suunnitelmat olivat puutteellisia muun
muassa arkkitehti- ja LVI-suunnitelmien osalta. Suunnitelmia ei saatu riittävän ajoissa konsul-
teilta eivätkä ne kaikilta osin olleet toteuttamiskelpoisia. Tämä viivästytti osaltaan rakennustöitä.
Suunnitelmien toimittaminen ajallaan ja virheettöminä kuuluu ns. tilaajan myötävaikutusvelvollis-
suuteen. Jos tilaaja rikkoo tätä velvollisuuttaan, on urakoitsijalla oikeus muun muassa vaatia li-
sääaikaa ja sen aiheuttamia kustannuksia lisättäväksi tavoitehintaan.

Turun Kaupunginteatteri voisi aloittaa näytännöt noin kuukausi kohteen luovutuksen jälkeen,
mikä tarkoittaisi ensi-illan pitämistä joulukuussa 2017. Tämä on teatteritoimintaa harjoittavan yh-
tiön näkökulmasta liian myöhäinen ajankohta ja rakennus tulisi ottaa osittaiseen käyttöön jo
18.8.2017 niin, että uusitun teatteritalon ensimmäinen ensi-ilta olisi mahdollista pitää 15.9.2017.
Edellä mainittujen ajankohtien aikaistaminen vaati ryntäystoimenpiteitä, joiden toteuttamisesta
yhtiö ja projektinjohdourakoitsija ovat laatineet sopimusehdotuksen.

Ryntääminen tulee osaltaan lisäämään urakointikustannuksia kokonaisuudessaan noin 500 000 – 1 000 000 euroa seuraavista syistä:

- ryntäystoimenpiteinä on sovittu mm. yli- ja viikonlopputöiden tekemisestä sekä lämmitettyjen sääsuojien käyttämisestä eräiden töiden siirryttyä aikataulullisista syistä epäedulliseen vuodenaikaan,
- ensi-iltaa pidettäessä osa teatterin tiloista on edelleen työmaa-aluetta ja urakoitsija tulee tekemään viimeistelytöitä rakennuksessa marraskuun puoliväliin saakka. Kiinteistöyhtiön mukaan urakoitsijan työjärjestys on ryntäämisestä johtuen epäedullinen ja vaiheittainen käyttöönotto aiheuttaa hankkeelle lisäkuluja mm. suojausten ja pintojen naarmuuntumisen takia.

Ryntäyssopimus ei kuitenkaan takaa teatterirakennuksen valmistumista ajallaan. Ryntäyssopimuksen tekeminen ei vielä täysin poista kohteen valmistumiseen liittyvää aikatauluriskiä, vaan sopimuksessa mainitut päivämäärät ovat tavoitteen luonteisia. Tilaajalla ei ole oikeutta vaatia urakoitsijalta viivästyssanktioita tai hyvitystä ryntäämiseen investoitujen kustannusten osalta, jos tavoitteellinen aikataulu ei toteudu. **Haastateltujen mukaan ryntäyksestä maksettavat lisämaksut perustuvat todellisiin ja todennettuihin kustannuksiin eikä näin ole kyse rakentajan lisälaskutuksesta.**

Vuoden 2012 hankesuunnitelmassa varoitettiin, että ylikireä aikataulu johtaa usein rakennusvirheisiin. Jotta esimerkiksi Kuivaketju10 -riskilistan² riskit olisi mahdollista torjua rakennusprosessin eri vaiheissa, täytyy kaikkiin vaiheisiin varata riittävästi aikaa. Liian tiukalla aikataululla toteutetussa hankkeessa työtä on mahdoton tehdä Kuivaketju10-toimintamallin mukaisesti. Epäedullisena vuodenaikana tehtävien rakennustöihin liittyy aina kohonnut riski materiaalien ja rakenteiden kastumiseen.

Haastateltujen mukaan takuu-aika tämän tyyppisissä kohteissa on kaksi vuotta.

6) Rakennustekniset yllätykset

Kiinteistöosaakeyhtiön mukaan kohteen suunnitelmista määrällisesti poikkeavat erilaiset purku-, louhinta sekä alapohjan kaivuutyöt ovat aiheuttaneet lisä- ja muutostöitä. Ilmanvaihtotekniikan sovittamiseksi vanhan teatterirakennuksen kattoa on myös jouduttu osin korottamaan. Rakennuksen alapohjasta löytyi vanhaa rakennusjätettä, muottilaudoitusta yms. maatuvaan materiaalia

² Kuivaketju10 on uusi toimintamalli, jolla pyritään estämään kosteusvaurioiden syntyminen kaikissa rakennusprosessin eri vaiheissa.

sekä asbestia. Maatumisprosessin mahdollisesti aiheuttamien sisäilmaongelmien ehkäisemiseksi suoritettiin laaja eloperäisen materiaalin poisto. Kohteen rakennusaikaiset piirustukset eivät kaikilta osin pitäneet paikkaansa, mikä on edellyttänyt suunnitelmia laajempia perustusten vahvistustöitä.

Haastateltujen mukaan teatterirakennuksesta oli tehty asbestikartoitus. Tästä huolimatta loppuvuonna 2016 tehtiin uusi asbestilöytö (teatterin rakennusaikainen asbestivahvisteinen tasoite), jota ei ollut asbestikartoituksessa huomattu. Tämä johti **mittavaan asbestipuhdistustyöhön, mikä keskeytti muut rakennustyöt.**

7) Kaupunkikonsernin toimijoiden yhteistyö

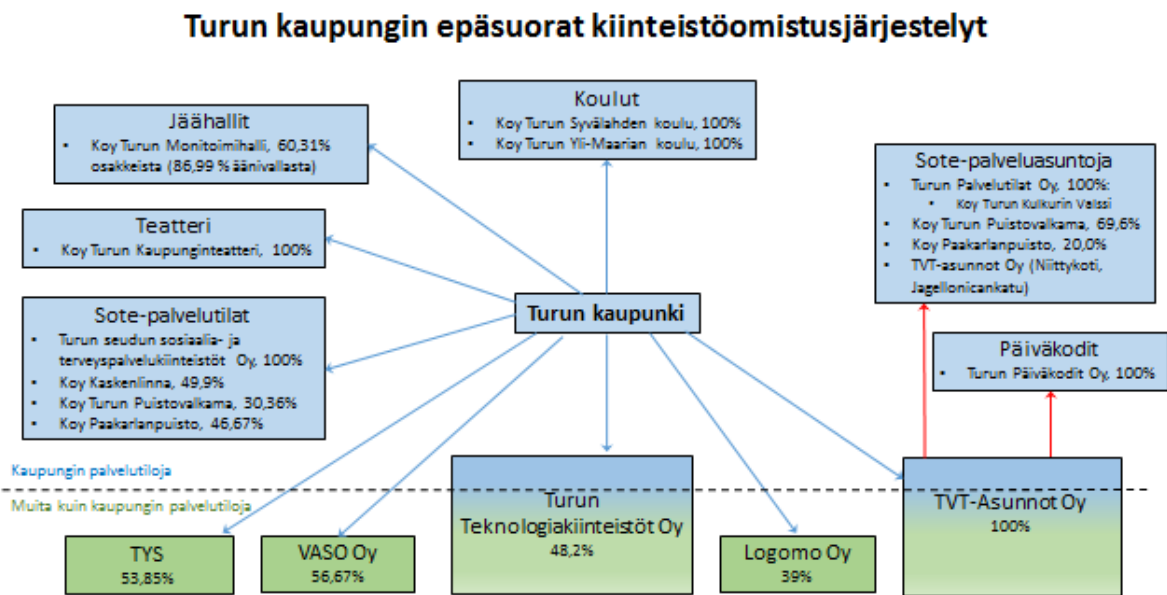
Kaupunginteatterin peruskorjauksessa on jo valitun omistusmuodon takia useita toimijoita, muun muassa kiinteistönomistaja (Koy Turun kaupunginteatteri), vuokralainen (Turun kaupunginteatteri Oy) ja osakkeenomistaja (Kiinteistötoimiala/ Turun kaupunki). Kiinteistötoimialan lisäksi Turun kaupungin konsernihallinnon strateginen tilojen ohjaus on ollut mukana peruskorjausprosessissa. **Haastateltujen mukaan työnjako kaupunkikonsernin eri toimijoiden välillä on ollut hankkeen edetessä paikoin epäselvä.**

Taseen ulkopuoliset hankkeet ovat usein ns. emokaupungin taseen ulkopuolisia. Mikäli hankkeen toteuttava kiinteistöyhtiö kuuluu kaupunkikonserniin, yhdistellään yhtiöt konsernitaseeseen. Kaupunginteatteri on kaupunkikonserniin kuuluva keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö. Lähes kaikki suuremmat uudishankkeet³ toteutetaan emokaupungin taseen ulkopuolisina hankkeina, joten kaupunkikonserniin on muodostumassa oikea kiinteistöosakeyhtiörypäs, jota on kuvattu

KOHDE	Kustannusarvio	Valmistumistavoite
Kaupunginteatteri	41 100 000	2017
Palloiluhalli	13 200 000	2018
Syvälahden koulu	29 130 000	2018
Yli-Maarian koulu ja päiväkot	24 440 000	2019
Raunistulan päiväkot	4 400 000	2017
Tallimäen kentän päiväkot	5 000 000	2018
Turun Suomalainen Yhteiskoulu	9 713 000	2018
Tehostetun palveluasumisen yksiköt		
Vaihe 1 Kulkurinvalssi Kuralankatu 2	17 100 000	2018
Vaihe 2 Vuokkokoti Murkionkatu 10	15 700 000	2019
Kurjenmäkikodit peruskorjaus ja laajennus	n/a	
Sairaala-alueen tekninen huolto	n/a	
Vammaispalveluiden asumispalvelut ja työtoiminta	n/a	
3 YHTEENSÄ	159 783 000	

kuvassa 9. Tämä asettaa väistämättä haasteita muun muassa konserniohjaukselle ja tiedonkulle kaupunkikonsernin sisällä.

Kuva 9. Turun kaupunkikonsernin epäsuorat kiinteistöomistusjärjestelyt

Tarkastuslautakunta käsitteli vuoden 2015 arviointiraportissa yhtiömuotoisena toteutettavia kiinteistöhankeita. Haastatellut kertoivat, että yhtiömuotoisilla kiinteistöhankeilla halutaan ”kaunistaa” emokaupungin tilinpäätöksessä esitettäviä tunnuslukuja. Kiinteistöinvestoinneista seuraava velkataakka siirretään konsernitaseeseen.

Taulukko 14. Kaupungin yhtiömuotoisena toteutettavia kiinteistöhankeita

Mahdollisten investointikattojen kiertämisen ja emokaupungin velkaantumisen välttämisen ohella syitä emokaupungin taseen ulkopuolisille kiinteistöhankeille ovat muun muassa (Inspira):

- kustannusten ja tuottojen läpinäkyvyyden parantaminen sekä
- kustannusten ja tuottojen kohdentaminen.

Omistajaohjauksellisten haasteiden lisäksi tarkastuslautakunta totesi tuolloin, että ”käyttäjä maksaa aina” eli taseen ulkopuolisten rahoitus- ja hallintamallien käyttö ei poista kunnan korkean investointitason ja matalan tulorahoituksen ongelmaa. Lisäksi uusien rahoitus- ja hallintamuotojen laajamittaisen käytön myötä pelkän emokaupungin tuloslaskelman ja taseen antama informaatioarvo on edelleen vähentynyt.

1.5.2 Sisäilma-asiat

Tarkastuslautakunnan keskeiset huomiot sisäilma-asioista

- Kaikille ihmisille sopivan sisäilman määritelmää ei ole olemassa
- Yleisimmät ongelmat sisäilmassa liittyvät ilmanvaihdon riittävyteen ja toimivuuteen eikä kyseessä välttämättä ole kosteus- tai homevaurion myötä tuleviin yhdisteisiin reagointi.
- Useat kohteet ja niiden vaihtelevat järjestelmät aiheuttavat vaatimuksia ylläpitoinsinöörin osaamiselle ja valvonnalle sekä heidän riittäväille täydennyskoulutukselleen.
- Haastatteluiden perusteella nyt keskitytään kiinteistöhuollon resurssien rajallisuuden vuoksi liikaa vikojen korjaamiseen ja kiinteistöjen ylläpidon ennaltaehkäisevä työ jää osin tekemättä.
- Nykyisen siivousmitoituksen ei useissa kohteissa koeta olevan riittävää.
- Haastattelujen perusteella tilojen käyttäjien tietoa tilojen sallituista henkilömitoituksista tulee lisätä.
- Tarkastuslautakunta pitää hyvänä asiana sitä, että eri toimijat ja heidän vastuunsa on selkeästi kuvattuna kaupungin sisäilma-asioiden toimintamallikuvauksessa.
- Turun kaupungilla on suuri määrä esimiehiä - ja heidän riittävä osaamisensa myös sisäilma-asioihin reagoimisessa on tärkeää varmistaa riittävällä koulutuksella ja perehdytyksellä.
- Haastatteluissa on korostettu kokonaissuunnitelman tekemistä korjauskohteista. Epäonnistuneet korjausyritykset heikentävät tilojen käyttäjien luottamusta korjaustoimenpiteisiin.
- Tilaajaosaamisen merkitystä sisäilmaselvitysten yhteydessä on syytä korostaa.
- Sisäilma-asioihin liittyvän osaamisen koulutukseen ja kehittämiseen pitää jatkossa kiinnittää huomiota.
- Kaupungin on jatkossa huomioitava tilastrategiassaan tilatarpeiden ja niiden edellyttämän ylläpitokyvyn yhteensovittaminen.

Mitä tarkoitetaan sisäilmaongelmalla?

Rakennuksessa voidaan katsoa olevan sisäilmaongelma silloin, kun sisäilmassa on jotain sellaista, joka häiritsee rakennuksen käyttäjien toimintaa. Sisäilmaongelma voi ilmetä muun muassa pahana hajuna tai ilman pölyisyytenä. Sisäilmaongelmaa ei kuitenkaan aina pysty aistein havaitsemaan, vaan esimerkiksi homeongelma havaitaan usein vasta tilan käyttäjien oireilun kautta. Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut asetuksen asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (STMa 545/2015). Asetuksessa säädetään asunnon tai muun oleskelutilan yleisistä arviointiperusteista muun muassa seuraavaa:

”Terveyshaitta on arvioitava kokonaisuutena siten, että altisteen toimenpiderajaa sovellettaessa otetaan huomioon altistumisen todennäköisyys, toistuvuus ja kesto, mahdollisuudet välttyä altistumiselta tai poistaa haitta sekä poistamisesta aiheutuvat olosuhteet ja muut vastaavat tekijät.”

Toimenpideraja ylittyy, jos asetuksessa tarkoitettujen altisteiden numeeriset arvot ylittyvät mitausepävarmuus huomioon ottaen.

Huomattavaa on, että kaikille ihmisille sopivan sisäilman määritelmää ei kuitenkaan ole olemassa, vaan sisäilmaongelmiin liittyvien epäilyjen yhteydessä kyseessä on ennemminkin yksittäisten ongelmien poissulkeminen.

Mistä sisäilmaongelmat syntyvät?

Huono sisäilma voi aiheutua monesta eri syystä ja ongelman ratkaiseminen vaatii huolellista selvittämistä.

Sisäilman laatua huonontavat esimerkiksi seuraavat tekijät (työsuojelu.fi):

- toimimaton tai riittämättömän ilmanvaihto,
- homeitiöiden kulkeutuminen kosteus- ja homevaurioituneista rakenteista sisäilmaan,
- kosteuden reagointi lattiapinnoitemateriaalien kanssa,
- haihtuvat epäterveelliset päästöt rakennus- ja sisustusmateriaaleista ja kalusteista,
- suojaamattomista ilmanvaihtokanavien äänenvaimentimista ja akustiikkalevyistä irtoavat hiukkaset,
- työtiloihin varastoitu tavara ja
- riittämätön siivous.

Mitä oireita sisäilmaongelmat aiheuttavat?

Yleisimmät ongelmat sisäilmassa liittyvät ilmanvaihdon riittävyteen ja toimivuuteen eikä kyseessä välttämättä ole kosteus- tai homevaurion myötä tuleviin yhdisteisiin reagointi.

Yleensä sisäilmaoireet alkavat silmien ja hengitysteitten ärsytysoireina kuten silmien punoitukseen, yskäänä ja nuhana. Seuraavassa vaiheessa voi tulla poikkeavaa, yleensä hengitysteiden infektioherkkyyttä, joka voi ilmetä esimerkiksi toistuvina poskiontelontulehduksina tai muina infektioina. Pitkäaikainen altistuminen mikrobeille voi pahimmillaan aiheuttaa esimerkiksi astmaa.

On kuitenkin syytä korostaa, että yksilötasolla on suuria eroja taudinkuvassa ja taudinkulussa. Esimerkiksi osa potilaista ei juuri saa hengitysteiden ärsytysoireita tai infektioita, vaan taudinkuva voi hallita poikkeava väsymys, lievä kuumeilu, päänsäryt ja erilaiset kiputilat.

Tilojen ylläpidon merkitys

Turun kaupungin omien kiinteistöjen varsinaiset käyttäjät eivät vastaa tilojen kunnosta ja ylläpidosta, vaan se kuuluu kiinteistöjen omistajan (kiinteistöliikelaitos) vastuulle. Kiinteistöliikelaitos vastaa myös kiinteistön siivouksen kilpailutuksesta ja järjestämisestä.

Kiinteistöjen ylläpidon kontaktihenkilöinä kiinteistöliikelaitoksessa ovat kiinteistöjen ylläpitoinsinöörit, joille on jaettu omat kiinteistökohteet vastuualueidensa mukaan. Kiinteistöjen ylläpitoinsinööreillä on vastuullaan useita kohteita, joissa kaikissa on omanlaiset ilmanvaihtojärjestelmät ja omanlaisensa tekniikka. **Useat kohteet ja niiden vaihtelevat järjestelmät aiheuttavat vaatimuksia ylläpitoinsinöörien osaamiselle ja valvonnalle sekä heidän riittävälle täydennyskoulutukselle.** Varsinainen ilmanvaihtolaitteiden huolto ja korjaus toteutetaan kilpailutettujen huoltoyhtiöiden toimesta, mutta tilaaminen ja työn valvonta edellyttävät ylläpitoinsinööreiltä huolellisuutta ja riittävää osaamista. Kiinteistöhuollon kilpailutusten myötä huoltohenkilöstössä on aiempaa enemmän vaihtuvuutta ja varsinainen kohteessa vietetty aika jää pieneksi. Tämä lisää riskiä sille, että kohteita ei tunneta tarpeeksi hyvin, jotta ennaltaehkäisevää työtä pystytään toteuttamaan riittävästi. **Haastatteluiden perusteella nyt keskitytään resurssien rajallisuuden vuoksi liikaa vikojen korjaamiseen ja kiinteistöjen ylläpidon ennaltaehkäisevä työ jää osin tekemättä.**

Julkisuudessa on ollut esimerkkejä muiden toimijoiden julkisista kohteista, joissa energiakustannuksista on säästetty sammuttamalla ilmanvaihto esimerkiksi viikonlopuksi tai loma-ajaksi. Tämän on todettu aiheuttavan sisäilmaongelmia ja vaurioittavan kiinteistöä. **Haastattelujen perusteella Turun kaupungin omistamissa kiinteistöissä ilmanvaihtoa ei kytketä koskaan pois päältä, vaikka tilat eivät olisikaan juuri silloin aktiivikäytössä.**

Siivouksen vaikutukset sisäilmaan

Siivouksen merkitys sisäilma-asioissa on haastattelujen perusteella nostettu erittäin tärkeäksi. Siivouksen avulla voidaan vähentää sisäilmaan leviävien haitallisten yhdisteiden määrää. Pöly, tekstiilit ja ulkoa tuleva maa-aines voivat aiheuttaa herkistymistä ja sisäilmaoireita.

Siivouksen osalta toiminnan kilpailuttaminen ja tehostaminen on haastattelujen perusteella johtanut siivoojien siivottavien pinta-alojen kasvuun. Nykyisin siivoojilla voi olla tuhansia neliöitä siivottavanaan. Lisäksi erityisesti toimistotiloissa siivouksen on todettu olevan paikoitellen hankalaa, koska pöytien pinnat ovat täynnä tavaraa. Tämä lisää merkittävästi pölyn kertymistä toimistotiloissa.

Haastattelujen perusteella nykyinen siivousmitoitus ei ole useissakaan kohteissa riittävä. Ongelmaksi ei ole koettu siivoojien työsuoritteita, vaan kysymys on yksittäisille siivoojille kohdistuvasta liian suuresta tila- eli työmäärästä. Useissa haastatteluissa on toivottu, että siivouksen määrää lisättäisiin. Kiinteistöissä, joissa on lisätty siivouksen määrää, on todettu myös viihtyvyyden lisääntyneen. **Osa haastateltavista pitää hankalana sitä, että siivouksen järjestämisestä vastaa useampi taho. Kiinteistön omistaja (kiinteistöliikelaitos) vastaa perussiivouksen järjestämisestä ja tilojen varsinainen käyttäjä muusta, täydentävästä siivouksesta.**

Koetulla sisäilmalla ja siivouksen tuottamalla puhtaustasolla on tutkimusten mukaan ole-massa yhteyksiä. Siivouksen alimitoitus voi pahimmillaan aiheuttaa sisäilmaongelmia.

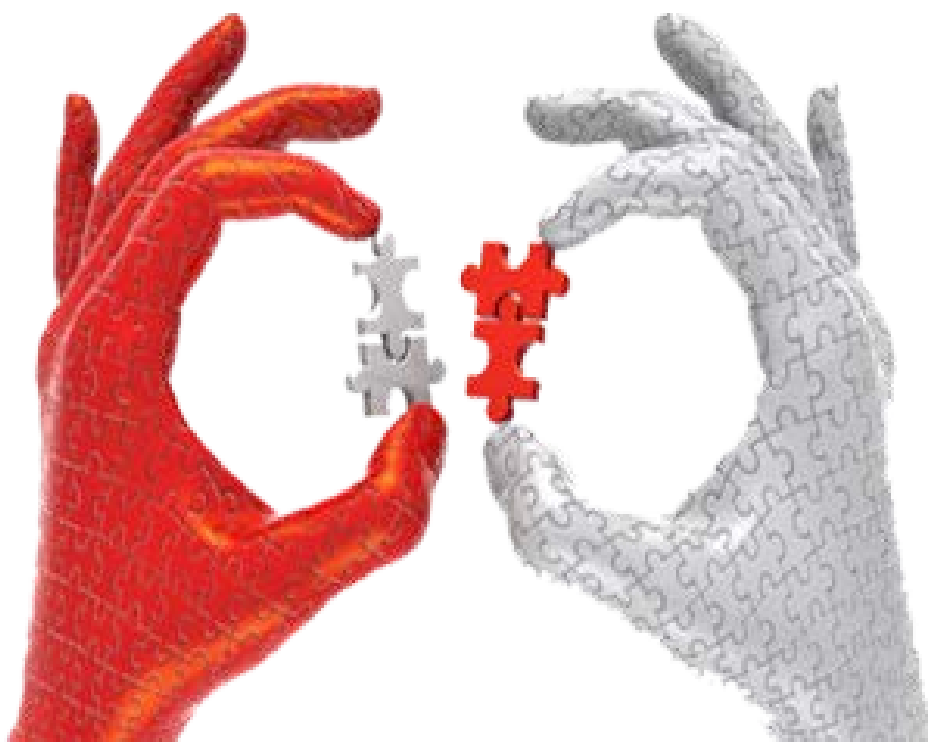
Tilojen oikeanlainen käyttö

Tilojen osalta on määritelty henkilömitoitus, joka tilassa voi esimerkiksi ilmamäärän perusteella olla. Käytännössä ilmamäärät ovat minimimääriä suurempia ja uusien kiinteistöjen osalta ilmamäärä saattaa olla moninkertainen minimimitoitukseen nähden. Koulutiloissa esimerkiksi lukioiden valinnanvapaus voi aiheuttaa joissain tilanteissa sen, että oppilaiden määrä jossain tilassa voi ainakin hetkellisesti ylittää sen käyttäjien maksimimäärän, mille ilmanvaihto (ilmamäärä) on mitoitettu. Kysymys on kuitenkin väliaikaisesta ylityksestä. Asia pitää kuitenkin huomioida opetuksen järjestämisessä.

Haastattelujen perusteella tilojen käyttäjillä ei aina ole tiedossaan eri tilojen henkilömitoituksia. Jos enimmäismäärä ylittyy, saattaa tiloissa oleville henkilöille aiheutua oireita esimerkiksi liian suuresta hiilidioksidin määrästä. Se siis aiheuttaa sisäilmaoireita, vaikka kysymys onkin käytännössä ns. tilojen väärinkäytöstä ja tilat olisivat muuten asianmukaisessa kunnossa. **Haastattelujen perusteella tilojen käyttäjien tietoa tilojen henkilömitoituksista tulee lisätä.**

Tilamuutoksien osalta voi olla myös tilanteita, joissa tilat on alun perin tarkoitettu esimerkiksi varastokäyttöön, mutta ne on jälkikäteen otettu muuhun käyttöön. Tämä edellyttää käyttötarkoituksen muutosta, jonka yhteydessä määritellään myös tiloihin tehtävät korjaukset, jotta tila saadaan asianmukaiseksi. Jälkikäteen rakennetut väliseinät ja tilojen muutokset edellyttävät usein myös ilmanvaihdon osalta muutoksia. Tilojen käyttäjillä ei haastattelujen perusteella aina ole riittävästi tietoa siitä, mihin käyttöön tilat on alun perin tarkoitettu. **Tämä edellyttää aktiivista vuorovaikutusta myös tilojen omistajan taholta.**

Kaupungin kiinteistössä oleskelevien sisäilmaoireista kärsivien osalta jäänee edelleen usein epäselväksi, mikä on sisäilman laatu esimerkiksi heidän kotonaan. Käytännössä siis sisäilmasta oirehtivien henkilöiden kokonaisaltistuminen eri kiinteistöjen sisäilmoille jää suurilta osin epäselväksi. Esimerkiksi koulun tiloihin kulkeutuu käyttäjien mukana useiden satojen eri ympäristöjen hiukkasia, jotka sekoittuvat koulun sisäilmaympäristöön.

Sisäilma-asioiden toimijat ja vastuut Turun kaupungissa

Turun kaupunki on kuvannut toimintamallin sisäilma-asioissa: Toimijoiden tehtävät ja vastuut sisäilma-asioissa.

Dokumentissa on kuvattuna

- tilojen käyttäjän,
- esimiehen,
- toimialan sisäilmatyöryhmän puheenjohtajan,
- tilapalvelun ylläpitovastaavan,
- työterveyshuollon edustajan,
- työsuojeluvaltuutetun,
- työhyvinvointipäällikön sekä
- terveydensuojeluviranomaisen

sisäilma-asioihin liittyvät tehtävät ja vastuut.

Toimijat ja vastuut on asianmukaisesti kuvattuna ja jaoteltuna eri roolien mukaan.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä asiana sitä, että eri toimijat ja heidän vastuunsa on selkeästi kuvattuna kaupungin sisäilma-asioiden toimintamallikuvauksessa.

Turun kaupungin toimintamalli sisäilma-asioissa

Prosessikuvaus sisäilmaongelman ilmaantuessa etenee pääpiirteittäin seuraavien vaiheiden kautta:

- Käyttäjän kokemus sisäilmaongelma,
- Arviointikatselmus,
- Asiantuntijaryhmän osapuolet ja heidän tehtävät sisäilma-ongelmissa sekä
- Osapuolten johtopäätökset ja ratkaisut.

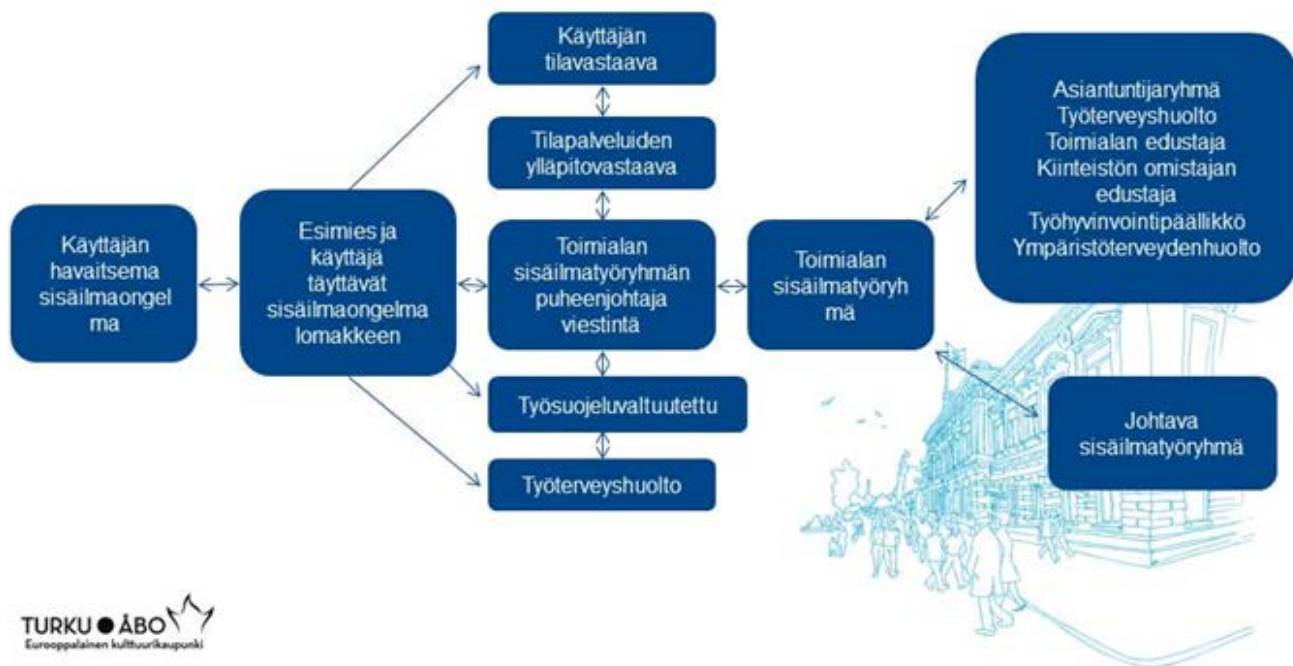
Käyttäjän kokemat havainnot kirjataan sisäilmaongelmien ilmoituslomakkeeseen yhdessä esimiehen kanssa. Esimies tallentaa ilmoituslomakkeen ja lähettää kopion itsellensä, käyttäjälle, toimialan sisäilmatyöryhmän puheenjohtajalle, kiinteistöliikelaitoksen tilapalveluiden ylläpitoasiantuntijalle ja työsuojeluvaltuutetulle.

Arviointikatselmukseen osallistuvat käyttäjä, esimies, tilavastaava, työsuojeluvaltuutettu, tilapalvelun ylläpitoasiantuntija sekä toimialan sisäilmatyöryhmän puheenjohtaja. Jos asia ei ratkea arviointikatselmuksessa, käsitellään se toimialan sisäilmatyöryhmän kokouksessa, jossa päätetään myös jatkotoimista. Mikäli sisäilmatyöryhmä ei pysty ratkaisemaan sisäilmaongelmaa, se tekee päätöksen asiantuntijaryhmän koollekutsumisesta.

Asiantuntijaosapuolten johtopäätöksenä syntyy yhteinen näkemys ongelmien syistä. Lisäksi tarkoituksena on laatia jatkosuunnitelma toteutettavista toimenpiteistä sekä jälkiseurannan varmistaminen. Toimialan sisäilmatyöryhmän puheenjohtaja tiedottaa johtavaa sisäilmatyöryhmää.

Haastattelujen perusteella toimialojen sisäilmatyöryhmän puheenjohtaja on yksi prosessin keskeisimmistä toimijoista, jonka vastuulla on katsoa, että asia etenee. Myös esimiesten rooliin kiinnitettiin huomiota. **Turun kaupungilla on suuri määrä esimiehiä - heidän riittävä osaamisensa myös sisäilma-asioihin reagoimisessa on tärkeää varmistaa riittävällä koulutuksella ja perehdytyksellä.**

Turun kaupungin toimintamalli sisäilma- asioissa

Kuva 10. Turun kaupungin toimintamalli sisäilma-asioissa

Haastattelussa on korostettu kokonaissuunnitelman tekemistä korjauskohteista. Yksittäisten ongelmakohtien korjaaminen on usein aiheuttanut sen, että ongelma on jatkunut korjaamisen jälkeenkin. Epäonnistuneet korjausyritykset myös heikentävät tilojen käyttäjien luottamusta korjaustoimenpiteisiin. Haastattelujen perusteella suuremmista kohteista tehdään aina kokonaissuunnitelma, joka viedään kokonaisuutena päätettäväksi.

Haastattelussa on korostettu myös tilaajaosaamisen merkitystä sisäilmaselvitysten yhteydessä. Kaupungilla ei haastattelujen perusteella koeta tällä hetkellä olevan riittävän hajautettua osaamista sisäilma-asioissa, jotta voitaisiin asianmukaisesti valvoa tilattujen sisäilmaan liittyvien palveluiden sisältöä ja laatua. Esimerkiksi tilattujen sisäilmamittausten osalta tilaajalla pitää olla riittävä osaaminen, jotta voidaan varmistaa, onko mittauksissa osattu huomioida kaikki siihen mahdollisesti vaikuttavat tekijät. Muutoin mittauksen lopputuloksiin ja niiden tulkintaan voi jäädä virheitä. **Sisäilma-asioihin liittyvän osaamisen koulutukseen ja kehittämiseen pitää jatkossa kiinnittää huomiota.**

Tulevaisuuden näkymät sisäilma-asioissa

Haastattelujen perusteella kaupungilla on useita kohteita, jotka ovat laajan peruskorjauksen tarpeessa ja kaupungin korjausvelan määrä kasvaa. Samanaikaisesti on jatkuvasti lisääntyviä paineita leikata kaupungin investointimäärärahoja. Mikäli kehitys jatkuu nykyisellään, tulee sillä olemaan vaikutuksia myös sisäilmaongelmien määrään tulevaisuudessa. **Kaupungin on jatkossa huomioitava tilastrategiassaan tilatarpeidensa ja niiden edellyttämän ylläpitokyvyn yhteensovittaminen.**

Kuivaketju10 – Ennaltaehkäisyä uudisrakentamiseen

Kuivaketju10 on rakennusprosessin kosteudenhallinnan toimintamalli, jolla vähennetään kosteusvaurioiden riskiä rakennuksen koko elinkaaren ajan. Kosteusriskien hallinta perustuu ketjuun, jossa riskit torjutaan rakennusprosessin kaikissa vaiheissa ja torjunnan onnistuminen todennetaan luotettavalla tavalla.

Toimintamalli **sisältää** Kuivaketju10-riskilistan ja -todentamisohteen, joissa on esitetty **kymmenen keskeisintä kosteusriskiä**. Näiden kosteusriskien hallinnalla vältetään yli 80 prosenttia kosteusvaurioiden seurannaiskustannuksista. **Suunnittelutyön aikana arkkitehti-, rakenne-, LVI- ja sähkösuunnittelijat tarkentavat Kuivaketju10-riskilistan ja -todentamisohteen kyseisen hankkeen erityispiirteisiin, millä varmistetaan kosteusriskien kokonaisvaltainen hallitseminen**. Erityispiirteet voivat aiheutua esimerkiksi asemakaavasta, rakennuspaikasta, arkkitehtuuri- ja rakenneratkaisuista tai materiaalivalinnoista.

Kuivaketju10 alkaa siitä, että rakennushankkeeseen ryhtyvä henkilö tai yritys tekee päätöksen hankkeen toteuttamisesta toimintamallin mukaisesti. Päätös velvoittaa kiinnittämään hankkeeseen jo alkuvaiheessa kosteuskoordinaattorin, joka valvoo ja ohjaa tilaajan valtuutuksella Kuivaketju10:n toteutumista koko prosessin ajan. Suunnittelijoiden tulee osoittaa, että he ovat huomioineet suunnitelmissaan riskilistan ja todentamisohteen. Urakoitsija puolestaan toteuttaa suunnitelmat ja todentaa ja dokumentoi riskejä sisältävien kohtien onnistuneen toteutuksen. Koordinaattorin yhtenä tehtävänä on varmistaa ja hyväksyä suoritettu todentaminen.

Toimintamalli sisältää Kuivaketju10-riskilistan ja -todentamisohteen, joissa on esitetty kymmenen keskeisintä kosteusriskiä. Näiden kosteusriskien hallinnalla vältetään yli 80 prosenttia kosteusvaurioiden seurannaiskustannuksista.

Myös Turun kaupungissa on haastattelujen perusteella tarkoitus ottaa käyttöön Kuivaketju10 -toimintamalli kaupungin tulevissa uudisrakennushankkeissa.

Lisätietoa:

<http://kuivaketju10.fi/>

Kuivaketju10-riskilista

Riittämätön kokonaisaikataulu vaikeuttaa merkittävästi Kuivaketju10:n onnistumista.

- 1.** Rakennuksen ulkopuolelta tuleva kosteus vaurioittaa perustuksia ja lattiarakenteita.
- 2.** Sadevesi pääsee tunkeutumaan ulkoseinärakenteen sisälle.
- 3.** Vesikatteen läpäisevä vesi tunkeutuu aluskatteen vuotokohdista yläpohjaan.
- 4.** Kosteutta siirtyy ilmansulkerroksen vuotokohdista ulkoseinä- ja yläpohjarakenteisiin, jonne sitä tiivistyy vedeksi.
- 5.** Väärin mitoitettu ja säädetty ilmanvaihto ei poista ylimääräistä kosteutta vaan pakottaa sen siirtymään rakenteisiin.
- 6.** Vesiputkien rikkoutumiset aiheuttavat kiinteistöön laajoja vesivahinkoja.
- 7.** Huonosti toteutetussa märkätilassa kosteus vaurioittaa ympäröivät rakenteet.
- 8.** Kosteiden betonirakenteiden päällystäminen aiheuttaa päällystemateriaalin turmeltumisen.
- 9.** Materiaalien ja rakenteiden kastuminen vaurioittaa rakennuksen.
- 10.** Huonolla ylläpidolla rakennus rapistuu hitaasti mutta varmasti.

Kuva 11. Kuivaketju10 -riskilista

2. Tarkastuslautakunnan raportoinnin jälkiseuranta

2.1 Vuosia elämään – elämää vuosiin: Vanhusten palvelujen arviointi 2012

Vuosia elämään – elämää vuosiin
Vanhusten palvelujen arviointi
Turun kaupungin tarkastuslautakunta 23.5.2012

Raportin jälkiseuranta kevät 2017

Alkuperäinen raportti löytyy osoitteesta:

http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//2011_vanhusten_palvelujen_arviointi_23.5.2012.pdf

Arviointia on seurattu tarkastuslautakunnan arviointiraporteissa vuosilta 2013 – 2015, jotka löytyvät osoitteesta:

<http://www.turku.fi/tarkastuslautakunnanjulkaisut>

Tarkastuslautakunnan keskeisiä huomioita vanhusten palvelujen arvioinnin seurantaan 2017

- Strategisen tavoitteen mukaisesti ikäihmisten palvelujen painopiste on siirtynyt selkeästi laitoshoidosta kohti avohoitoa:
  - kahdessa vuodessa laitoshoidossa olevien ikääntyneiden määrä on vähentynyt noin 35 % ja samaan aikaan tehostetussa asumispalvelussa olevien määrä on kasvanut noin 31 %.
- Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että painopisteen siirtäminen kohti kotihoitoa ei johda siihen, että asiakasturvallisuus ja elämänlaatu kärsisivät. Useat päivittäiset kotikäynnit voivat johtaa siihen, että kustannuksiltaan kotihoito vastaa jo laitoshoidon. Jokaisen ikäihmisen hoidon tarpeen arviointi ja tätä vastaavat hoitotoimet pitää tehdä huolellisesti.
- Tarkastuslautakunta toistaa aiemman lausuntonsa siitä, että julkishallinnon tulee erityisesti huolehtia laadunvalvonnasta silloin, kun asiakkailla ei itsellään ole siihen riittävästi mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi vanhusten ympärivuorokautisessa hoidossa. Toimintaympäristö on aivan toinen kuin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa tai kouluissa, joissa valppaat vanhemmat ovat mukana valvonnassa.
- Tarkastuslautakunta on tyytyväinen siitä, että ympärivuorokautisen hoidon jono näyttää olevan aiempaa paremmin hallinnassa ja hoitopaikka on järjestynyt keskimäärin parissa kuukaudessa.

1. Tarkastuslautakunta 2009 – 2012: Vanhusten palvelujen strateginen ohjaus Sosiaali- ja terveystoimessa

Tlk raportti sivu 21:

Vanhusten palvelujen strateginen ohjaus Sosiaali- ja terveystoimessa

”Sosiaali- ja terveystoimen keskeinen strateginen tavoite on siirtää painopistettä laitoshoidosta avohoitoon. Tavoitteen toteuttamiseksi omaishoitoa ja vanhusten kotona asumista tuetaan kotihoidon toimintamallin mukaisesti.”

KYSYMYS: Miten painopisteen siirto on edennyt? Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017?

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Laitoshoidon osuus on vähentynyt selvästi. Laitoshoidossa olevien ikääntyneiden määrä oli:

helmikuussa 2015	1015
helmikuussa 2016	823
helmikuussa 2017	654

Laitoshoidon vähentyminen on ollut tavoitetta nopeampaa. Laitoshoidon peittävyys 75 vuotta täyttäneiden keskuudessa oli vuoden vaihteessa 3,8 %.

Tehostettu asumispalvelu on vastaavasti lisääntynyt tarkastelujaksojen kohdalla (samat kuin edellä) 867; 982; 1138. Asumispalveluja on lisätty enemmän kuin tavoitteena oli kompensoimaan laitoshoidon vähentymistä. Asumispalvelujen peittävyys viime vuodenvaihteessa 5,8 %.

Ikääntyneiden asukkaiden omaishoidon asiakasmäärä ovat pysyneet suurin piirtein samalla tasolla; yli 18 vuotta täyttäneiden omaishoidon tuen piirissä on asiakkaita noin tuhat.

Ikääntyneiden kotihoidon peittävyys 75 vuotta täyttäneiden keskuudessa oli 14,5 %, mikä ylittää kansallisen laatusuosituksen. Sama koskee ympärivuorokautista hoitoa; ympärivuorokautisen hoidon piirissä oli vuoden vaihteessa 9,6 %.

2. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012: Kotihoito

Tlk raportti sivu 25:

Kotihoidon tavoitteet:

”Nähtävissä on, että tavoitteiden mukainen painopisteen siirtäminen 2. ja 3. palveluluokkiin eli enemmän apua tarvitseville ei ole vielä toteutunut. Sitä vastoin 1. palveluluokan osuus on kasvanut eikä vähentynyt, kuten oli tavoite.”

KYSYMYKSET: Miten kotihoidon painopisteen siirtäminen 2 ja 3 palveluluokkaan on edennyt? Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017?

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Kotihoidon painopisteen siirtäminen palveluluokkiin 2 ja 3 on edennyt tavoitteen mukaisesti. Vuosien 2014, 2015 ja 2016 lopussa 2 ja 3 palveluluokkien yhteenlaskettu prosenttiosuus oli 45,8 %, 46,5 % ja 48,6 %. Samanaikaisesti 1 palveluluokan suhteellinen osuus laski (2014 20,7 %; 2015 18,3 % ja 2016 18,5 %).

Tlk raportti sivu 29:

Kotihoidon palvelujen tuotanto:

”Yllä esitetyn laskennan perusteella kotihoidon palveluluokkien 3. ja 4. osalta kustannukset ovat samaa suuruusluokkaa kuin tehostetun palveluasumisen kustannukset, 4. luokan osalta lähes laitoshoidon tasolla (ks. taulukko 13/ alkup. raportti).

Myös haastatteluissa todettiin, että silloin kun kotihoidon käyntejä tehdään kolme tai enemmän per vuorokausi, on kustannustaso sama kuin laitoshoidossa.”

KYSYMYKSET: Kotihoidon palveluluokkien kustannuskehitys? Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017?

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Kotihoidon käyntihinta vuonna 2015 laski 4 % ja tuntihinta 6 % vuodesta 2014. Sama kehitys on jatkunut vuonna 2016; ensimmäisen 11 kuukauden aikana käynnit lisääntyneet 8,7 % ja tunnit lisääntyneet 8,1 %. Kustannukset ovat laskeneet -4,3 %.

Vuoden 2013 kotihoidon suoritekustannukset olivat seuraavat; käynti 31 €/ tunti 82 €;
Vuoden 2014 vastaavat luvut olivat 29 €/ 79 €
vuoden 2015 vastaavat luvut olivat 28 €/ 74 €

Taloushallinnossa ei ole vielä vuoden 2016 tilinpäätöksen yksikkökustannuksia laskettu, mutta koska kokonaiskustannukset ovat edelleen laskeneet ja suorittemäärät kasvaneet, on pääteltävissä, että edullinen kehitys on jatkunut.

3. Tarkastuslautakunta 2009 – 2012: Ympäri vuorokautisen hoidon laadunvalvonta

Tlk raportti sivu 36:

”Tarkastuslautakunta toteaa, että on pikaisesti ryhdyttävä toimenpiteisiin riittävien ympäri vuorokautisen hoidon laadunvalvontaresurssien varmistamiseksi. Laadunvalvontaa on tietenkin tehtävä niin kaupungin oman tuotannon kuin ostopalvelutuotannon osalta yhtäläisesti ja samoin kriteerein. Laadunvalvonnasta aiheutuvat kustannukset tulee laskea mukaan palvelutuotannon kokonaiskustannuksiin.”

KYSYMYS: Ympäri vuorokautisen hoidon laadunvalvontaresurssit?

- Omavalvontasuunnitelmien laadinta ja seuranta
- Tilanteen kehittyminen 2012 – 2017

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Ympäri vuorokautisen hoidon laadunvalvontaa kunta harjoittaa yhteistyössä aluehallintoviranomaisen (AVI) ja Valviran kanssa. Vuoden 2014 aikana ympäri vuorokautisen hoidon valvontaresursseihin saatiin parannus, kun hyvinvointitoimialan hallinnosta siirrettiin suunnittelijan vakanssi vanhus- ja vammaispalveluiden hallintoon. Suunnittelijan työpanoksesta noin 40 % kohdentuu asumispalvelujen ostopalvelujen valvontaan.

Omavalvontasuunnitelmat tulivat julkiseen vanhuspalvelutuotantoon lakisääteiksi vuoden 2015 alusta.

Omavalvontasuunnitelmat on laadittu kaikkiin vanhus- ja vammaispalvelujen yksiköihin. Suunnitelmia päivitetään tarpeen mukaan.

4. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012: Hoitoketju

Tlk raportti sivu 38:

”Hoitoketjun toimivuus tulee varmistaa, jotta ikääntyneiden hoivan ja huolenpidon järjestämisellä on onnistumisen edellytykset.”

Tlk raportti sivu 40:

”Vuorovaikutusta SAS-arvioinnin eri tahojen välillä tulee parantaa ja selkeyttää, jotta voidaan saavuttaa yksimielisyys oikeasta arviointiajankohdasta.”

KYSYMYS: Hoitoketjun ja SAS-toiminnan kehittyminen ja kehittäminen?

- Sähköisen toiminnanohjausjärjestelmän käyttöönotto
- Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Sähköinen toiminnanohjausjärjestelmä on otettu käyttöön vuoden 2015 aikana vanhusten pitkäaikaishoitoon ja vuoden 2016 aikana käyttöä laajennettiin vanhusten tilapäishoidon käyttöön. Toiminnanohjausjärjestelmän käyttöönoton laajennus on parhaillaan meneillään kehitysvammahuollon tilapäishoidossa.

5. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012: Ympäri vuorokautisen hoidon jono

Tlk raportti sivu 41:

”Haastattelujen mukaan ympärivuorokautisen hoidon jonon pituus on vaihdellut viime aikoina 130- 150 ihmisessä; parhaimmillaan se on viime aikoina ollut noin 100 ihmistä. Jonotusajat vaihtelevat riippuen tarvittavan hoitopaikan tyypistä ja pahimmillaan voi joutua jonottamaan noin puoli vuotta.

Pyrkimystä täysin jonottomaan tilanteeseen ei voida pitää realistisena. Hoitopaikkojen järjestämisen kannalta on tarve lyhyelle ns. järjestelyjonolle. Haastattelujen mukaan järjestelyjono voisi olla noin 20 - 30 ihmistä eli kuitenkin huomattavasti nykyistä jonoa vähemmän.”

KYSYMYS: Ympäri vuorokautisen hoidon jonot ja niiden kehitys? Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017?

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Ympäri vuorokautisen hoidon jonon pituus on vaihdellut viimeisen kahden vuoden aikana siten, että pisimmillään jono oli toukokuussa 2016, jolloin pitkäaikaishoitoon jonotti kaikkiaan 140 vanhusta. Siitä alkaen jono on kääntynyt tasaiseen laskuun ja tällä hetkellä pitkäaikaishoitoon jonottaa aktiivisesti 49 vanhusta.

Jonotusaika vaihtelee, mutta pääsääntöisesti sijoitus tapahtuu lain sisältämän kolmen kuukauden puiteissa. Vuoden 2016 alusta lähtien keskimääräinen jonotusaika pitkäaikaishoittoon on ollut 63 vuorokautta.

6. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012: Ruotsinkielisten ja muun kielisten ikäihmisten palvelut

Tlk raportti sivu 43:

”Ikääntyneelle ihmiselle äidinkielen merkitys korostuu, koska myöhemmin opittu kieli voi unohdeta.

Palvelujen järjestämisessä tämä tulee ottaa huomioon.”

KYSYMYS: Ruotsinkielisten vanhuspalvelujen tilanne?

- Oma toiminta ja ostopalvelut
- Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Vanhuspalvelujen pyrkimyksenä on järjestää ruotsinkielisten asiakkaiden palvelu heidän omalla kielellään. Ruotsinkielistä kotihoitopalvelua järjestetään sekä omana toimintana että ostopalveluna. Ruotsinkielisten hoitajien saatavuus on heikko ja kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen on ajoittain ongelma.

Myös ruotsinkielisen pitkäaikaishoidon palveluita järjestetään sekä omana toimintana että ostopalveluna. Ostopalvelujen kilpailutuksessa tämä huomioitiin omana palvelutuotteenaan; tällä haluttiin varmistaa palvelun saatavuus myös ruotsin kielellä.

KYSYMYS: Ns. muunkielisten vanhusten palvelukysynnän kehitys ja kysyntään vastaaminen?

- Tilanteen kehittyminen 2012 - 2017

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Muunkielisten vanhusten palvelutarpeet eivät vielä näy merkittävästi Turun kaupungin vanhuspalveluissa. Vanhuspalveluissa työskentelee jossain määrin myös muunkielisiä työntekijöitä. Ongelma tässäkin on kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen.

7. KYSYMYS: Muuta ajankohtaista temasta vanhuspalvelut

Kevät 2017 / Hyvinvointitoimialan kommentti:

Vanhuspalveluissa on käynnistetty vuoden 2017 alussa maakunnallinen KomPassi-hanke, jossa ovat mukana kaikki Varsinais-Suomen 27 kuntaa. Hanke on osa hallituksen kärkihankkeita; sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa hanketta 80 %:n valtionosuudella (2,4 miljoonaa €). Hanketta hallinnoi Turun kaupunki.

Hankkeen tavoitteena on aikaansaada Varsinais-Suomen maakuntaan yhteinen, vertailukelpoinen ja monialainen ikääntyneiden palvelutarpeen arviointi (yhteiset seulat / mittarit)

- Asiakassegmentointi palvelutarpeen perusteella (palvelupaketit)
- Palvelujen myöntämisen kriteerit yhdenmukaisiksi maakunnassa
- Näyttöön perustuvat asiakkaan toimintakykyä ja kuntoutumista lisäävät toimintamallit (kotikuntoutus, sairaalasta kotiutuminen)
- Yksilöllisen palvelutarjonnan turvaaminen sisältäen myös omarahoitteiset palvelut, esim. ruokapostilaatit, Menumat, lääkejakelelele automatisointi, omaishoitajien vapaajärjestelyjen monipuolistaminen
- Sähköisten palveluiden laajentaminen, palvelutarjotin digitaalisesti, itsearviointin sähköiset välineet, tablettiratkaisut
- Sähköinen alusta, munpalvelut.fi ...

Tavoitteena on luoda koko maakuntaan yhteinen työväline ja "markkinapaikka":

- Asiakkaalle ja omaiselle
- Palveluohjaukselle ja kotihoidon työntekijöille
- Yrityksille ja järjestöille

Lisätietoa:

http://www.turku.fi/uutinen/2017-02-07_kompassi-hanke-kartoittaa-maakunnan-ikaihmissen-palvelutarpeet

2.2 Latua lapsille – Turun kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen arviointi 2013

Latua lapsille – Turun kaupungin varhaiskasvatuksen arviointi

Turun kaupungin tarkastuslautakunta 17.4.2013

Alkuperäinen raportti löytyy osoitteesta:

[http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//2012_latua_lapsille - turun kaupungin varhaiskasvatuksen arviointi 17.4.2013.pdf](http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//2012_latua_lapsille_-_turun_kaupungin_varhaiskasvatuksen_arviointi_17.4.2013.pdf)

Tarkastuslautakunnan keskeisiä huomioita varhaiskasvatuksen arvioinnin seurantaan 2017

- Tarkastuslautakunnan saaman seurantaraportoinnin mukaan suomenkielisen varhaiskasvatuksen lapsimäärät ovat nousseet ja päiväkotien käyttöasteet ovat kohonneet, mutta pääsääntöisesti kasvaneeseen kysyntään on pystytty vastaamaan lakisääteisessä määräajassa.
- Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen osalta tilanne on joiltakin osin vaikeampi: ääritapauksessa jonossa olevista lapsista pisimpään paikkoja jonottaneet perheet ovat odottaneet haluamiaan paikkoja jo yli 3 vuotta.
- Tarkastuslautakunta lähtee siitä, että myös varhaiskasvatuksessa laadun tarkkailu ja valvonta on tärkeää: sitä tulee tehdä yhtäläisesti kunnallisella ja yksityisellä puolella.

Raportin jälkiseuranta kevät 2017 – Sivistystoimialan johdanto:

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat (veo)

Turun kunnallisen suomenkielisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatuksen erityisopettajien (veo) tilanne on vakiintunut ja on erittäin hyvä. Kaikki alueella toimivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat vakinaisia. Syksyllä 2017 saadaan kaksi alueellista erityisopettajaa lisää toiminnan sisällä tehtyjen ryhmäjärjestelyiden myötä. Lapsiryhmissä työskentelevistä varhaiskasvatuksen erityisopettajista 5 on avoimessa vakanssissa tai vuorotteluvapaa- ja työlomasijaisia. Avoimet vakanssit julistetaan hakuun huhtikuussa 2017 1.8.2017 alkaen. Turun kunnallinen suomenkielinen varhaiserityiskasvatus on kiinnostanut työpaikkana myös Turun ulkopuolella työskenteleviä ammattilaisia, joita on siirtynyt Turun kaupungin palvelukseen.

Lastentarhanopettajat

Turun kunnallisessa suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa on 31.3.2017 yhteensä 502 lastentarhanopettajaa, joista 37 on avoimena, 84 on täytetty sijaisin ja 37 on tilapäivästä ja määräaikaista. Varhaiskasvatukseen on anottu vuosittain säännönmukaisesti uusia lastentarhanopettajan vakansseja, jotta henkilöstöä ei tarvitsisi palkata määräaikaista ilman perustetta. Kaupunginjohtajan päätöksellä anotut 30 vakanssia myönnettiin kesäkuussa 2016. Elokuussa 2017 kaikki uudet vakanssit on otettu käyttöön, eikä varhaiskasvatukseen jää käytännössä tilapäisillä palkkaamisluvilla ilman perustetta työs-

kenteleviä lastentarhanopettajia syksyn 2017 jälkeen. Tältä osin tilanne on siis erinomainen. Vakituisiin lastentarhanopettajien vakansseihin on ollut koko ajan saatavissa päteviä hakijoita. Toiveena olisi kuitenkin saada rekrytoitua enemmän lastentarhanopettajia KK-tutkinnon suorittaneita lastentarhanopettajia¹, joiden koulutus sisältää myös esiopetuspätevyyden. Raumalla on opiskelijoiden sisäänottoa lisätty 20 opiskelijalle, joten toiveena on, että valmistuvia lastentarhanopettajia sijoittuu myös Turun kaupunkiin.

Lastenhoitajat

Lastenhoitajien saatavuudessa vakansseihin ei suomenkielisessä kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ole ollut ongelmia. Haittana on ollut runsas määrä tilapäisiä palkkaamislupia, eikä hyviksi koettuja työntekijöitä ole täten voitu vakinaistaa. Kesällä 2016 saatiin kuitenkin kaikki anotut 66 lastenhoitajan vakanssia täytettäväksi 1.1.2017 lukien, ja syksyn 2017 aikana kaikki vakanssit tullaan täyttämään.

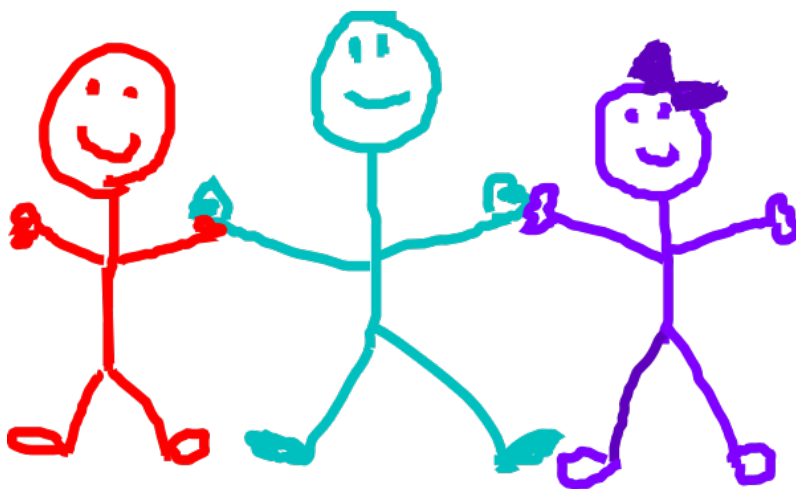
Ruotsinkielinen varhaiskasvatus:

Alueella on yhä puutteita vakansseista, minkä vuoksi osa henkilökunnasta on yhä määräaikaisissa palvelussuhteissa. Toiminnan pysyvyyden ja laadun turvaamiseksi on tärkeää saada tarvittava määrä lastenhoitajan ja lastentarhanopettajan vakansseja.

Keväällä 2017 rekrytoinnissa määräaikaisina hakuun on laitettu 4 lastentarhanopettajan ja 6 lastenhoitajan tehtävää vakanssin puutteen vuoksi.

Uuden varhaiskasvatussuunnitelman asettamien tavoitteiden toteuttamiseksi on tarkoituksenmukaista ryhtyä lisäämään lastentarhanopettajien määrää kaikissa päiväkodeissa ja ryhmissä. Toiveena on suunnitelmallisesti ryhtyä muuttamaan ryhmärakennetta niin, että jokaisessa varhaiskasvatusryhmässä tulevaisuudessa on kaksi lastentarhanopettajaa.

Koulutettujen lastenhoitajien rekrytoiminen on ollut pitkään erityisen vaikeaa ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Tähän tilanteeseen on haettu ratkaisua muuttamalla pätevyysvaatimuksia niin, että sosionomi amk tutkinto, suuntautumisvaihtoehto lapset ja nuoret, on helmikuusta 2017 lähtien kelpoisuuden antava koulutus. Samalla myös nostetaan lastenhoitajien koulutustasoa ja osaamista.

¹ kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon suorittanut lastentarhanopettaja

1. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012 / raportti sivu 34

Varhaiskasvatuksen henkilöstö

”Haastattelujen mukaan pula pysyvistä lastentarhanopettajista ja erityislastentarhanopettajista koetaan suureksi ongelmaksi varhaiskasvatuksessa.”

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Sivistystoimialan kommentti:

Kunnalliseen suomenkieliseen varhaiskasvatukseen saatujen vakanssien johdosta henkilöstön rekrytointi- ja saatavuus ovat parantuneet huomattavasti. Haasteena pidämme edelleen Ito KK-koulutuksen² omaavien lastentarhanopettajien saamista avoimeksi tuleviin tehtäviin. Opetusministeriön ja yliopistojen yhdessä asettaman tavoitteen, että lastentarhanopettajia valmistuisi tulevaisuudessa vuosittain 115 enemmän, toivotaan tuovan helpotusta tulevaisuuden rekrytointiin.

Yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen osalta tilanne kelpoisen henkilöstön saatavuuden osalta on 2016 tilanteen mukainen. Erityisesti lyhytaikaisiin määräaikaisiin tehtäviin on erittäin vaikea saada kelpoista henkilökuntaa.

Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen osalta vakanssien puute on vielä oleellinen haaste. Yhtälailla lähiaikoina tulee pyrkiä lisäämään pedagogisen koulutuksen omaavan henkilöstön määrää varhaiskasvatuksessa, pyrkimyksenä saada ryhmiin 2 lastentarhanopettajaa, ja näin vaikuttamalla positiivisesti opetuksen ja kasvatuksen laatuun ja normatiivisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumiseen.

Varhaiserityiskasvatuksenopettajien(veo) tilanne on tilapäisesti parantunut lukuvuonna 2016-17 kun koulun erityisopettaja on osa-aikaisesti pystynyt työskentelemään esiopetuksessa. Tulevaisuudessa on kuitenkin tarkoituksenmukaista saada veo resurssi pysyväksi - tämä vaatii kuitenkin uuden vakanssin perustamista alueelle.

2. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012 / raportti

Tlk raportti sivu 30 /

Päivähoidon palveluverkkoselvitys:

”Haastattelujen mukaan eri alueiden väliset erot päivähoitopaikan saatavuudessa lähipalveluna eriarvoistavat asiakkaita.”

Tlk raportti sivu 39 /

Päivähoitopaikkojen jonotilanne:

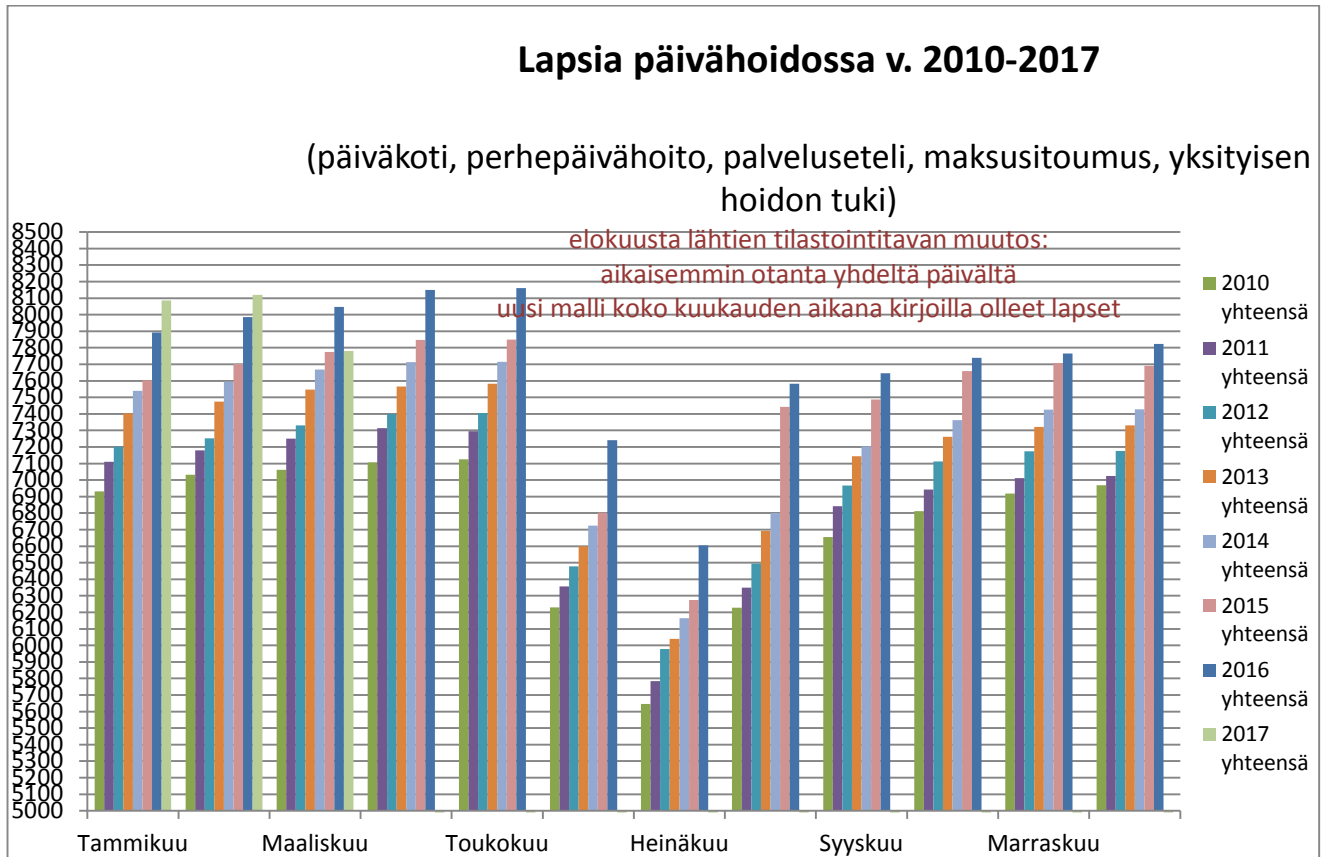

² kasvatustieteiden kandidaatin tutkinnon suorittanut lastentarhanopettaja

”Määräajan ylittävä päivähoitopaikkojen jono on haastattelujen mukaan parin viime vuoden aikana ollut noin 130 - 150 lasta. Tarkastuslautakunta kysyy, onko Turun varhaiskasvatuksen palvelujen tarjonta mitoitettu riittävälle tasolle.”

”Vuoden 2011 raportoinnin perusteella voidaan todeta, että subjektiivinen oikeus päivähoidon 4 kuukauden määräajan osalta ei ole täysin toteutunut Turun kaupungissa. Toisaalta vuoden 2012 raportoinnin mukaan päivähoitoa jonottavien määrä ei ole kasvanut vuoden 2012 aikana.”

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Sivistystoimialan kommentti:

Kuva 12. Lapsia päivähoidossa vuosina 2010 - 2017

Palvelujen kysyntä ei kasvanut yhtä voimakkaasti syksyllä 2016 kuin syksyllä 2015. Vuoden 2017 alusta kysyntä on taas kasvanut ja tällä hetkellä kaikki resurssit niin kunnallisessa kuin yksityisessä palvelutuotannossa ovat käytössä. Erityisesti Varissuon alueella palvelujen tarjonta ei vastaa kysyntää. Mikäli kysyntä jatkaa kasvua, on palvelutuotantoa kasvatettava. Erityisesti on kiinnitettävä huomio kunnallisten palvelujen riittävyteen - rakennushankkeet eivät ole edenneet aikataulujen mukaisesti.

3. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012 / raportti sivu 41

Päivähoitopaikkojen jonotilanne / Ovatko päiväkodit liian täynnä tai vajaakäytössä?

”Tarkastuslautakunta toteaa, että täyttöaste ja käyttöaste (ks. määritelmät alkuperäisestä raportista) ovat niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat päivähoidon jonotilanteeseen. On syytä pohtia, miten päivähoitoyksikköjen täyttöasteeseen voidaan reagoida huomioiden päivähoitoasetuksen vaatimukset henkilöstömitoitukselle.”

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Sivistystoimialan kommentti:

Kunnallisten suomenkielisten päiväkotien täyttö- ja käyttöasteet käyvät ilmi liitteessä 2 olevista taulukoista. Tammi-maaliskuussa 2017 täyttöasteet olivat 93,07- 99,99 % ja käyttöasteet 81,29 - 85,24 %. Keväällä 2017 lasten sijoitusten mukaan päiväkodit ovat siis täynnä. Poissaolojen vaikutus näkyy käyttöasteessa, joka laskee esim. maaliskuussa läsnä olevien lasten määrää suhteessa kasvatus- ja ohjaushenkilökuntaan. Kevätaikana varhaiskasvatuksen kysyntä on vuosittain aina selvästi suurempaa kuin syyskautena. Syksyllä 2016 kunnallisessa suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa täyttöaste oli 88,44 %. Tarkemmat tiedot eri päiväkotien täyttö- ja käyttöasteista löytyvät liitteestä 2.

Seurannasta voidaan todeta, että päiväkotipaikkojen täyttö ja käyttö ovat tehostuneet: keväällä 2017 kaupunkitasolla päiväkotipaikat ovat täynnä. Syyskauden kysyntä varhaiskasvatuksessa on kevätkautta vähäisempää, mikä aiheuttaa sen, että täyttöasteet ovat jääneet alhaisemmiksi (88,44 %). Toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden käyttöön oton myötä syyskauden täyttöasteiden pelätään jäävän vieläkin alhaisemmalle tasolle.

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus:

Ruotsinkielinen toiminta pyrkii täyttämään yksikkönsä 100%:sti, jotta päästäisiin mahdollisimman tehokkaaseen käyttöasteeseen. Katso tiedot taulukosta liitteessä 2.

Tilan puute aiheuttaa kunnallisten varhaiskasvatuspaikkojen vähenemisen alueella entistä enemmän, kun Sirkkalan päivähoitoyksikkö joutuu sijoittamaan esiopetusryhmän päiväkodin tiloihin lukuvuodeksi 2017-18. Muutos vähentää 14 paikkaa alueelta. Vuonna 2016 vähentyneitä paikkoja ei myöskään ole pystytty tilan puutteen vuoksi korvaamaan. Tilanne vaikeuttaa ruotsinkielisten perheiden palveluiden piiriin pääsyä. Ratkaisua tilan puutteen ei ole yrityksistä huolimatta saatu.

Yksityiset ruotsinkieliset päivähoitopaikat ovat määrällisesti lisääntyneet maaliskuussa 2017, kun päiväkotit Folkhälsan Gunghästen aloitti toiminnan uusissa tiloissa ja laajensi toimintaansa yhdellä päiväkotiryhmällä (21 paikkaa). Yksityisten ruotsinkielisten palveluiden osalta on tapahtunut merkittäviä muutoksia, kun kaksi yksikköä muutti toimintansa maantieteellisesti toisille alueille.

4. Tarkastuslautakunta 2009 - 2012 / raportti sivu 45

Avoim varhaiskasvatus palvelumuotona

”Avointa varhaiskasvatusta halutaan lisätä, jotta voitaisiin vähentää kasvupainetta ns. ”raskaasta”, kokopäiväisestä päivähoidosta. Avoimen varhaiskasvatuksen lisääminen vaatii kasvatus- ja opetustoimen mukaan lisää henkilöstö- ja tilaresursseja. Tarkastuslautakunta toteaa, että kohdistettaessa lisäresursseja tulee huolehtia siitä, että avoin varhaiskasvatus säilyy joustavana ja kustannuksiltaan kevyenä päivähoidon muotona.”

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2012 verrattuna / Sivistystoimialan kommentti:

Toimintamuoto	Asiakasmäärät (lapset) /kk 28.2.2014	Asiakasmäärät (lapset) /kk 30.4.2015	Asiakasmäärät (lapset) / kk 30.3.2016	Asiakasmäärät (lapset) / kk 28.2.1017
Leikkipuistot	454	473	370 (Huhti 436)	374
Leikkikoulut	96	130	108	123
<u>Avoimet päiväkodit (kävijämäärä):</u>				
Hirvensalo	76	53	107	80
Kupittaa	76	122	127	99
Rahjekatu	64	100	120	61
Teräsrautela	112	150	99	205
Turunmaa	-	69	93	-
Moisio	-	-	106	76
Pernon perhetelakka	87	131	170	129
Lausteen perhetupa	53	162	139	143
Varhaiskasvatuksen ja srk:n yhteistyö	137	181	213	185
Varhaiskasvatuksen ja MLL:n yhteistyö	371	259	238	313
Yhteensä	1526	1830	1890	1788

Taulukko 15. Asiakasmäärät muun varhaiskasvatuksen toiminnoissa 2014 – 2017

Asiakasmäärissä on havaittavissa lievää laskua yksittäisiä muun (ent. avoimen) varhaiskasvatuksen toimintoja lukuun ottamatta. Olemassa olevia muita palveluita kehitetään edelleen. 1.3.2017 voimaan tulleen uuden asiakasmaksulain myötä palveluvalikkoon tuli uusi, 20 tunnin varhaiskasvatuspalvelu. Tällä hetkellä palvelumuoto on valittu noin 560 1-5-vuotiaalle lapselle kunnallisessa varhaiskasvatuksessa. Aika näyttää, miten ko. palvelun käyttö kehittyy, ja onko sillä vaikutusta muun varhaiskasvatuksen käyttäjämääriin.

Palvelusetelillä tuotettua yksityistä leikkikoulutoimintaa on ollut vain yhdellä palveluntuottajalla. Uusi varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki mahdollistaa tuntiperusteisen palvelun varaamisen. Leikkikoulutoiminta päättyy kyseisellä toimijalla ja toiminnasta tulee elokuusta 2017 alkaen varhaiskasvatusta.

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus:

Avoimen varhaiskasvatuksen toiminta aloitettiin vuoden kestäneen tauon jälkeen uudelleen elokuussa 2016 Braheskolanin tiloissa. Toiminta lopetettiin kuitenkin joulukuussa 2016, kun asiakkaiden määrä syyslukukaudella oli enimmillään kaksi lasta, ja hävisi kokonaan vuoden loppuun mennessä. Toiminnan siirtyminen kauemmas kaupungin keskustasta vaikutti selkeästi palveluiden piiriin hakeutumiseen; tätä oletusta tukee myös asiakailta saatu suora suullinen palaute.

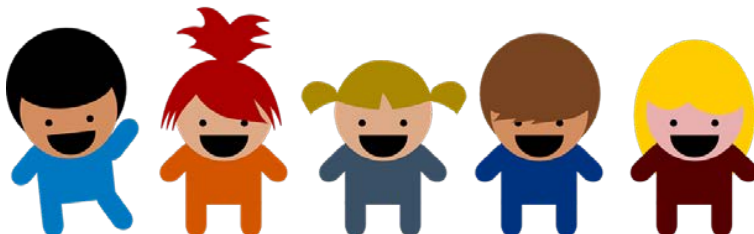
6. Muuta ajankohtaista teemasta varhaiskasvatus

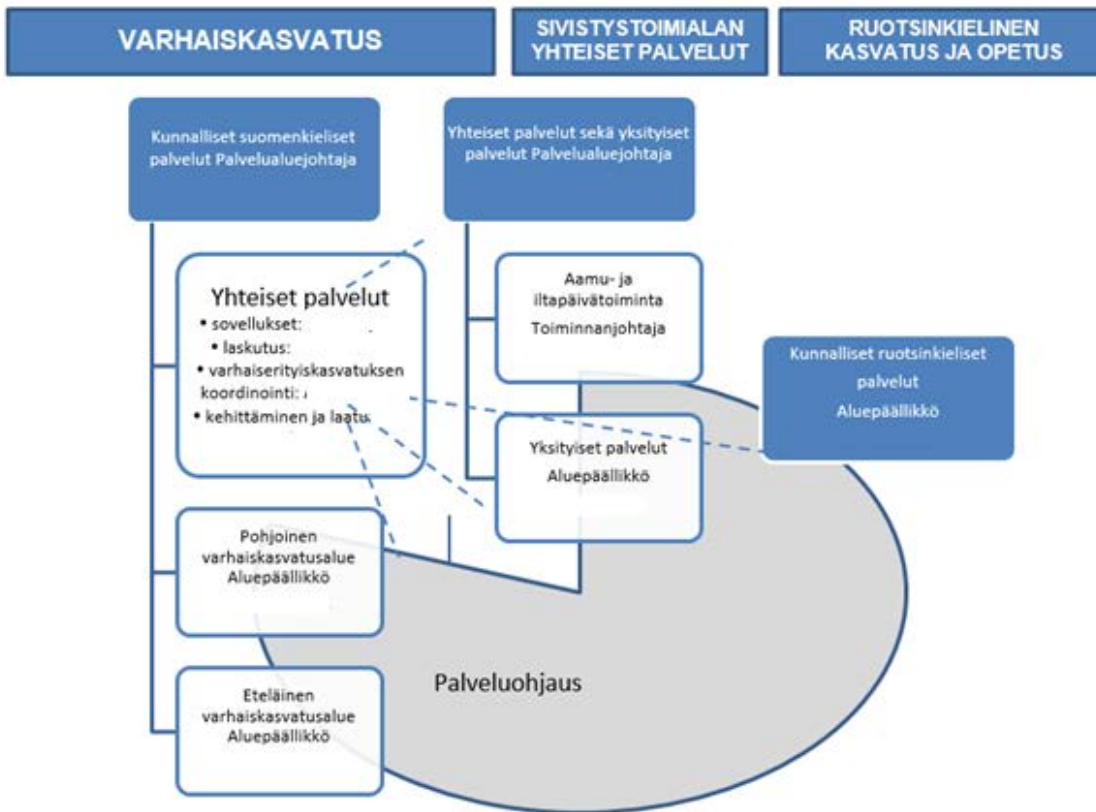
Kevät 2017 / Sivistystoimialan kommentti:

Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet hyväksyttiin suomenkielisessä varhaiskasvatus- ja perusopetusjaostossa 5.4.2017. Uudet perusteet ovat historiassaan ensimmäinen normimuotoinen asiakirja, joka otetaan käyttöön 1.8.2017. Uusi varhaiskasvatussuunnitelma haastaa sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan että johtajuuden kehittämään omaa toimintakulttuuriaan ja lapsilähtöisiä toimintatapoja.

Uusi asiakasmaksulaki astui voimaan 1.3.2017. Lain myötä pienituloisten perheiden asiakasmaksut alenivat, millä tulee olemaan vaikutus asiakasmaksujen kokonaiskertymään. Turun kaupunginhallitus edellytti päättäessään olla rajaamatta subjektiivista päivähoito-oikeutta, että Turussa tulee kehittää palvelutuote, joka tarjoaa perheille mahdollisuuden osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen. Ns. 20 tunnin palvelun valinta vaikuttaa niin ikään varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen tulokertymää alentavasti.

Varhaiskasvatuksen organisaatiossa on tapahtunut muutoksia suhteessa vuoden 2012 tilanteeseen. Kunnallisen suomenkielisen varhaiskasvatuksen hallinnossa tehdyt muutokset ovat johtuneet kiristyneestä taloudellisesta tilanteesta. Koko varhaiskasvatuksen organisaatio käy ilmi alla olevasta kuviosta.

Kuva 13. Turun kaupungin varhaiskasvatuksen organisaatio

Kunnallisen suomenkielisen varhaiskasvatuksen henkilökunnassa on ollut seuraavia muutossuuntia verrattuna vuoteen 2012:

- Pedagogiseen osaamiseen on panostettu lisäämällä varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja lastentarhanopettajien määrää. Vastaavasti lastenhoitajien ja päivähoitoavustajien määrä on vähentynyt.
- Hallintoa on tehostettu vähentämällä varhaiskasvatuksen hallinnon henkilöitä ja organisoimalla päivähoitoyksiköitä uudelleen, jolloin päiväkodin johtajien määrä on vähentynyt.
- Perhepäivähoitajien määrä on vähentynyt lähes puolella johtuen hoitajien eläköitymisestä. Uusia hoitajia ei ole saatu rekrytoitua poistuvien tilalle yrityksistä huolimatta.

Kunnallisen suomenkielisen varhaiskasvatuksen tilahankkeissa on huomioitu pienalueittain tarvittavan palvelun määrä ja palvelumuodot. Lähtökohtana on ollut, että peruskorjauksissa tai uudisrakennuksissa yksikkökoko on vähintään 140 lasta. Seuraavat tilahankkeet ovat valmistumassa tai päätös hankkeen etenemisestä on tehty:

- Kastu (Rauninaukion korvaava), valmis 1.1.2018
- Syvälahti, valmis 1.8.2018
- Yli-Maaria, valmis 1.1.2019
- Tallimäki (Sofiankadun korvaava), valmistumistavoite 1.1.2019
- Viinämäki, valmistumistavoite 1.1.2019
- Niitunniskan peruskorjaus, valmistumistavoite 1.1.2020

Edellisten lisäksi tarveselvityksiä on tehty Runosmäessä ja käynnissä on selvitykset Varissuon, Suikkilan, Teräsrautelan, Jäkärän alueilla. Skanssin tarveselvitystä ollaan päivittämässä ja sen aikataulua mahdollisesti aikaistamassa.

Touhula Varhaiskasvatus Oy:n Touhula Jaani aloittaa toiminnan 1.8.2017. Mukulax Oy aloittaa päiväkotitoiminnan Luostarinkatu 5 kiinteistössä. Yksityisen ryhmäperhepäivähoidon ja yksityisen perhepäivähoidon käyttäjämäärät ovat pysyneet useita vuosia samoissa määrissä: 300-350 lasta.

Yksityisten päiväkotien määrä 31.12.2016 oli:

suomenkielisiä	41
ruotsinkielisiä	6
Yhteensä	47

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus:

Tilan puute vaikeuttaa niin ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen kuin esiopetuksen järjestämistä. Uusimman yksikön, Braheskolanan tilat osoittautuivat riittämättömiksi jo ennen toiminnan aloittamista maaliskuussa 2015. Jonossa olevista lapsista pisimpään paikkoja jonottaneet perheet ovat odottaneet paikkoja jo yli 3 vuotta. Asiakaspalaute on ollut runsasta ja voimakkaan negatiivista.

Tilan puute ja esiopetusoppilaiden määrän lisääntyminen lukuvuodelle 2017-18 vähentää varhaiskasvatuksen kunnallisia paikkoja, kun esiopetuksella ei Sirkkalan oppilaaksiottoalueella ole tarvittavia tiloja ja käyttöön joudutaan ottamaan päiväkodin tilat. Tämänhetkisen tiedon mukaan myös toisella oppilaaksiottoalueella esiopetustiloista Cygnaeuksen koulun tiloissa tapahtuu vähennystä, kun koulun oppilasmäärä syksyllä 2018 kasvaa, ja yksi esiopetusryhmä jää ilman tiloja.

Tulevaisuuden muutokset suunnitteilla olevan Ruusukorttelin rakentamisen myötä voivat kuitenkin ainakin osin tuoda kaivatun helpotuksen ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen tilaongelmiin, mikäli alueen paikkamäärää päästään lisäämään nykyisestä uudisrakentamisen myötä. Uudisrakennuksessa olisi mahdollista myös huomioida kolmen esiopetusryhmän tilan tarve varhaiskasvatuksen tilojen lisäksi.

2.3 Työtä ja leipää - Turun työllisyysasioiden arviointi 2014

Turun kaupungin tarkastuslautakunta 6.6.2014

Raportin jälkiseuranta - kevät 2017

Turun kaupungin tarkastuslautakunta 2013 - 2016 on 6.6.2014 hyväksynyt raportin työllisyysasioiden arvioinnista. Kaupunginvaltuusto on kokouksessaan 23.6.2014 päättänyt lähettää raportin kaupunginhallitukselle ja sosiaali- ja terveystalokunnalle tarvittavia toimenpiteitä varten. Alkuperäinen raportti löytyy osoitteesta:

http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/2013_tyollisyysasioiden_arviointi_tlk_6.6.2014_pdf_0.pdf

Tarkastuslautakunnan keskeisiä havaintoja työllisyysasioiden arvioinnin seurantaan 2017

Tarkastuslautakunta arvioi hyväksi asiaksi sen, että kesällä 2017 alkavassa työvoima- ja elinkeinokokeilussa Turku ottaa vastuulleen myös TE-toimiston tehtävät alle 25-vuotiaiden ja 12 kk yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden osalta. Valitettavaa on vain se, että kokeilu-aika tulee jäämään lyhyeksi ennen tulevan maakuntauudistuksen tuomia muutoksia.

Vaikka työmarkkinatuen kuntaosuusmaksut ja pitkäaikaistyöttömyys ovat edelleen korkealla tasolla, on tärkeää, että molempien kasvu on saatu positiivisen rakennemuutoksen myötä taittumaan.

Työllisyysasioiden arvioinnin seurannan perusteella tarkastuslautakunta on päättänyt siihen johtopäätökseen, että kaupungin toiminta näissä asioissa on kehittynyt myönteiseen suuntaan, vaikka kaupungin vaikutusmahdollisuudet ovat työllisyysasioissa rajalliset.

1. Tarkastuslautakunta 2013 – 2016 / raportti sivu 32, 36

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan kaupungin päättäjien tulisi vakavasti pohtia, ovatko työttömien aktivointitukeen ja passiivitukeen käytetyt määrärahat oikeassa suhteessa.

Kevät 2016 / Konsernihallinnon kommentti:

Valtion panostuksen väheneminen työttömyyden hoitamiseksi näkyy työttömien aktivointitoimenpiteiden vähenemisenä. Vuonna 2015 TE-toimiston tukityöllistämiseen varatut rahat loppuivat kesäkuussa ja kuluvana vuonna ne loppuivat jo yhdistysten osalta maaliskuussa ja kevään kuluessa kaupungin osalta. Tämä aiheuttaa kaupungille erityisen paineen löytää omin resurssien uusia keinoja erityisesti pitkäaikaistyöttömien työllistämiseksi vähintään 6 kuukaudeksi, jolloin henkilö poistuu Kela-listalta ja kaupunki ei joudu maksamaan työmarkkinatuen kuntaosuutta. Käyttöön on otettu muun muassa Turku-lisä ja lisätty kolmannen sektorin kanssa laajaa yhteistyötä pitkäaikaistyöttömien aktivoimiseksi. Lisäksi on valtuuston erillismäärärahalla rahoitettu yhdessä työelämän kanssa tehtyjä erillishankkeita passiivituella olevien aktivoimiseksi.

Passiivituella olevien asiakkaiden osalta on paljon sellaisia, jotka eivät vapaaehtoisesti lähde aktivointipalveluihin joko heikon terveydellisen tilansa tai motivaation puutteen vuoksi.

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2014 verrattuna/ Konsernihallinnon kommentti:

Varsinais-Suomen positiivisesta kehityksestä johtuen tilanne ja näkymät ovat poikkeuksellisen hyvät. Työmarkkinatuen kuntaosuuden piirissä olevien pitkäaikaistyöttömien määrä on edelleen suuri, mutta kasvu on taittunut ja määrä on alkanut vähenemään. Aikaisempien selvitysten perusteella noin kolmasosa noin 5000 henkilön määrästä on kuntonsa ja osaamisensa puolesta työmarkkinoiden käytettävissä heti, kun sopiva työpaikka ilmaantuu. Kolmasosa tarvitsee koulutusta, kuntoutusta tai molempia ennen kuin voivat työllistyä. Kolmasosan arvioidaan olevan pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolella. Koska työvoiman kysyntä on nyt suurta ja sen arvioidaan vielä kiihtyvän, voidaan olettaa, että pitkäaikaistyöttömien määrä tulee vähenemään. Myös kesäkuussa 2017 voimaan tuleva Lex Lindström -laki vähentää Turun pitkäaikaistyöttömien määrää arviolta vähän yli 300 henkilöllä.

Työmarkkinatilanteen koheneminen tuo todennäköisesti helpotusta kaupungin maksaman työmarkkinatuen kuntaosuuden määrää. On todennäköistä, että Varsinais-Suomessa syntyy pula osaavasta työvoimasta. TE-toimiston tukityöllistämiseen käytettävän rahoituksen osalta tilanne on parantunut, koska TE-toimisto kykenee hyödyntämään nyt myös STM:n rahoitusta. TE-toimiston oman arvion mukaan rahat riittävät nyt koko vuodeksi, mikä kannustaa myös Turun kaupunkia ottamaan tukityöllistettyjä. Oman haasteensa kolmannen sektorin toiminnalle aiheuttaa valtion rahoituksen merkittävä väheneminen tai jopa loppuminen. Koska kolmannella sektorilla on iso rooli työllistämisen edistämässä ja syrjäytymisen ehkäisyssä, haetaan tässä tilanteessa erilaisia ratkaisuja tukea kolmatta sektoria.

Aikaisemmin Turun rahoittamissa aktivointipalveluissa on ollut haasteena se, että palveluihin ei ole saatu riittävästi asiakkaita. Kesällä alkavassa työvoima- ja elinkeinokokeilussa Turku ottaa vastuulleen myös TE-toimiston tehtävät alle 25-vuotiaiden ja 12 kk yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden osalta. Tällöin Turku saa suoran kontaktin tämän ryhmän asiakkaisiin ja vastuu heidän aktivoimisesta tulee kunnalle.

2. Tarkastuslautakunta 2013 – 2016 / raportti sivu 32

Työvoiman palvelukeskuksen (TYP) yhden luukun periaate ei toimi: TE-hallinnon/ Kelan ja kaupungin työntekijät istuvat kahdessa eri osoitteessa.

Kevät 2016 / Konsernihallinnon kommentti:

TYP toiminta on alkanut kuluvan vuoden alusta lukien. KELAsta johtuvasta syystä yhteisiin toimitiloihin päästään arviolta syksyllä 2016.

Selvitetään mahdollisuutta myös siitä, voidaanko jo nyt keväällä 2016 työllisyyspalvelukeskuksen muuton yhteydessä toteuttaa tilapäisesti TYP-piste TE-toimiston tiloihin siten, että työllisyyspalvelukeskuksen TYP-tiimi siirtyisi sinne.

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2014 verrattuna / Konsernihallinnon kommentti:

TYP-toiminnan on ollut määrä toimia yhteisissä tiloissa. Kelan omaan päätöksentekoon liitetyen yhteisiin toimitiloihin ei ole kuitenkaan päästy. Työllisyyspalvelukeskuksen toimintaa on haitannut kaupungin omat tilaratkaisut sen jälkeen, kun palvelukeskus joutui homeongelmien

vuoksi siirtymään Linnankadulta väistötiloihin. Uudet toimitilat löytyivät maaliskuussa 2017 ja muutto tapahtunee huhti - toukokuussa. Mikäli valtion käynnistämä elinkeino- ja työllisyysko-keilu käynnistyy, tarkoittaa se sitä, että noin 20 henkilöä TE-toimistosta siirtyy kokeilun ajaksi Työllisyyspalvelukeskukseen. Maakuntauudistus tulee todennäköisesti heijastumaan sekä Työllisyyspalvelukeskuksen että TYP:n toimintoihin. Toimintaympäristössä on tapahtunut tai on tapahtumassa merkittävää uudistumista, joten toimintaa ja sen kärkiä tulee arvioida ja kehittää muuttunutta tilannetta vastaavasti.

Työvoima ja yrityspalvelukokeilussa vastuu TYP-toiminnasta tulee kunnalle myös TE-toimis-
ton osalta. Uusiin tiloihin on ajateltu myös KELA:n virkailijan siirtymistä. Tätä kautta TYP-piste toteutuu.

3. Tarkastuslautakunta 2013 – 2016 / raportti sivu 3-4

a. ”Huomioita arvioinnista / Elinkeinopolitiikka ja työllistäminen

- Turun ja koko kaupunkiseudun työllisyyden kannalta keskeinen merkitys on sillä, että Turun seudun on jatkossa pystyttävä luomaan hyvät puitteet elinkeinotoiminnalle.
- Varsinainen henkilöiden työllistäminen ja aktivointi on TE-toimiston vastuulla. Työttömyyden alkuvaiheen toimenpiteillä on työllistymisen lopputuloksen kannalta suuri merkitys.
- Kaupungin rooli ja vastuu konkretisoituu kaupungin tekemän elinkeinopolitiikan sekä kaupungin tarjoamien työelämävalmiuksia tukevien sosiaali- ja terveyspalveluiden muodossa.”

Kevät 2016 / Konsernihallinnon kommentti:

Elinkeino- ja työpolitiikan koordinoinnin yhdistäminen konsernihallintoon on ollut oikea ratkaisu ja se on selvästi lisännyt toimijoiden tietoisuutta ja ymmärrystä elinkeinoelämän toimintaedellytysten ja työllisyyden kytkeytymistä toisiinsa.

Kuntien, TE-toimiston/ tulevien aluehallintojen välisestä työnjaosta on tulossa kokeilut. Turku on hakemassa kokeilua, jossa se hoitaisi palvelut yhden luukun periaatteella. Tällä hetkellä Turku on joutunut täydentämään TE-toimiston palveluja, jotta työmarkkinatuen kuntaosuuden kasvu pysyy jossakin kontrollissa.

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2014 verrattuna / Konsernihallinnon kommentti:

Ottaen huomioon kaupungin toiminnan ja reagoinnin elinkeino- ja työllisyysasioiden hoitamisessa lähes kaikki mittarit osoittavat, että tehdyt päätökset ja toimenpiteet ovat olleet oikeita. Kehittämistyötä jatketaan ja toimintaa uudelleen suunnataan sitä mukaa, kun tilanne kentällä muuttuu. Reagointiherkkyys ja ketteryys ovat avainsanoja.

b. ”Huomioita arvioinnista / Työmarkkinatuen kuntaosuus

- Työmarkkinatuen kuntaosuuden maksun alkaessa työtön on ollut työttömänä jo yli 4 vuotta.
- Tarkastuslautakunta haluaa oikaista yleisen harhakäsityksen, että työmarkkinatuen kuntaosuus olisi kunnalle ”sakkomaksu”. Sitä se ei ole, vaan kunnan ja valtion välisten kustannusten jakamista. Tavoitteena on ollut kuntien kokonaiskustannusten säilyttäminen ennallaan sekä kuntien kannustaminen työttömyyden hoitoon.

- Työmarkkinatuen kunnan maksuosuuksien kasvaessa työllisyysasioiden merkitys kunnalle on entisestään kasvanut. Tilanne on sikäli ongelmallinen, että vastuu ja resurssit alkuvaiheen työttömien aktivointitoimenpiteistä ja työllistämisestä ovat TE-toimistolla. TE-toimiston työn tuloksellisuudella on siis suora vaikutus tulevien pitkäaikaistyöttömien määrään.
- Henkilö poistuu kunnan työmarkkinatuen maksuvelvollisuuden piiristä (Kela-listalta) monilla erilaisilla toimenpiteillä. Jo neljän tunnin kuntouttava työtoiminta viikossa esimerkiksi kaupungin työkeskuksessa poistaa henkilön Kela-listalta siksi ajaksi, jonka tuo kuntouttava työtoiminta kestää.”

Kevät 2016 / Konsernihallinnon kommentti:

Turun seudulla työttömyys olisi vähentynyt vuoden 2015 aikana, mikäli TE-toimiston aktivointi olisi pysynyt samalla tasolla kuin vuonna 2014. Työllisyyden kehittämisessä on nähtävissä positiivista muutosta, mutta johtuen TE-toimiston vähenevistä resursseista paine kaupungin toimenpiteisiin korostuu siten, että pitkäaikaistyöttömyys ei ainakaan tule väheneään lyhyellä aikavälillä. Mahdollisesti virta pitkäaikaistyöttömyyteen laskee talouden elpymisen johdosta.

Turussa olisi mahdollisuus hyödyntää työkeskusta enemmän, jos sen rahoitus olisi riippuvainen työllistettävien ja kuntoutettavien määrästä. Nyt tahtotila näiden ottamiseen on liian vähäinen konserniohjauksesta huolimatta. Pitää selvittää tarpeet rakenteellisiin uudistuksiin.

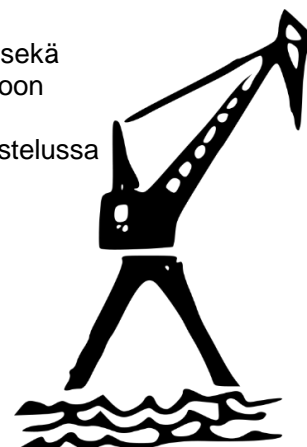
Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2014 verrattuna / Konsernihallinnon kommentti:

On nähtävissä, että pitkälle tuleville vuosille työllisyys ja taloudellinen aktiivisuus kehittyvät positiivisesti. Tämä vaikuttaa positiivisesti myös Turun seudun hyvinvointiin, verotuloihin ja työttömyydestä aiheutuviin kustannuksiin.

Työmarkkinatuen kuntaosuuden osalta kaupunki saa tänä vuonna tiedon 200 päivää työmarkkinatuella olleista, mikä mahdollistaa aikaisemman puuttumisen työmarkkinatuella oleviin. Tätä aikaisempaa puuttumista palvelee myös alkava työvoima- ja elinkeinokokeilu.

c. ”Huomioita arvioinnista / Työllisyysasioiden vastuu ja organisointi Turun kaupungissa

- Haastatteluissa tuli esille, että työllisyysasioiden kokonaisvastuuta Turun kaupungissa ei koettu olevan yksiselitteisesti määritelty ja selkeää vastuutahoa työllisyysasioiden hoitamiseksi on vaikea nimetä.
- Työllistämispalvelujen TYP-keskuksen yhden luokun periaate ei toimi: TE-hallinnon/ Kelan ja kaupungin työntekijät istuvat kahdessa eri osoitteessa.
- Toimiminen kahdessa eri paikassa on vastoin työvoiman palvelukeskuksiin liittyvän lainsäädäntöhankkeen periaatteita (työ- ja elinkeinoministeriön arvio valmistumisaikataulusta: syksy 2014) ja voi vaarantaa Turun työvoiman palvelukeskuksen TYP statuksen jatkossa, mikä voi vähentää esimerkiksi TE-toimiston TYP:iin kohdistamia resursseja.
- Lisäämällä yhteistyötä ja suoraa ohjausta työllisyysasioissa kaupungin sisällä sekä TE-hallinnon ja kaupungin toimijoiden välillä voitaisiin päästä käsiksi työttömien joukkoon nopeammin ja antaa heille oikeaa palvelua mahdollisimman pienin viivein.”
- Tarkastuslautakunnan saamiin tietojen mukaan konsernihallinnossa on valmistelussa työllisyysasioiden uudelleenorganisointi.”

Kevät 2016 / Konsernihallinnon kommentti:

Uusi TYP on aloittanut toimintansa. Toiminnan aloittamiseen on liittynyt jonkin asteista hidastusvaikutusta sen johdosta, että TYPin toiminnassa ovat mukana kaikki Varsinais-Suomen kunnat ja päätöksenteko eri kuntien elimissä on ollut eritahtista. Edellä on jo käsitelty pyrkimystä saada TYP yhteen osoitteeseen.

Nykytila kevät 2017 ja keskeiset muutokset vuoteen 2014 verrattuna / Konsernihallinnon kommentti:

Työllisyysasioiden kokonaisvastuu on kaupunkitasolla yksiselitteisesti ja selkeästi määritelty Kaupunkikehitysryhmään. Hämmennystä on aiheuttanut lähinnä yksittäisten viranhaltijoiden toiminta, joka on voinut synnyttää mielikuvan siitä, että Kaupunkikehitysryhmä vastaa myös Työllisyyspalvelukeskuksen toiminnan johtamisesta. Tähän on puututtu asianmukaisesti. Työllisyyspalvelukeskuksella on oma nimetty johtaja, joka vastaa oman organisaationsa johtamisesta. Kaupunkikehitysryhmän vastuulle kuuluu strateginen johtaminen ja kaupunkikonsernin toiminnan koordinointi. Positiiviset muutokset toimintaympäristössä, maakuntauudistus ja elinkeino- ja työllisyyskokeilu ovat synnyttäneet tarpeen arvioida ja kehittää sekä Työllisyyspalvelukeskuksen että Työkeskuksen toimintaa siten, että niiden toiminta vastaisi nykytilanteen tarpeisiin mahdollisimman hyvin.

4. Alle 300 päivää työmarkkinatukea saaneille kohdennetut toimenpiteet

Työllisyysasioiden arvioinnin jälkiseurannassa Vuoden 2015 arvioinnissa todettiin:

”* Tarkastuslautakunta tulee jatkossa seuraamaan erityisesti sitä, mitä toimenpiteitä alle 300 päivää työmarkkinatukea saaviin työttömiin kohdennetaan ja miten tämän ryhmän työllisyyttä edistävää toimintaa tullaan kehittämään.”

Nykytila kevät 2017 / Konsernihallinnon kommentti:

Elinkeino- ja työllisyyskokeilu käynnistyy 1.7.2017. Tämän kokeilun puitteissa vastuu pitkäaikaistyöttömien osalta (yli 12 kk työttömänä olleet) sekä alle 25 vuotiaiden osalta siirtyy kaupungille. Kokeilun tavoitteena on yhdistää TE-toimiston ja kaupungin toiminnot yhdeksi palvelukokonaisuudeksi. Kokeilun ansiosta on ilmeistä, että työttömiä koskeva informaatio tulee paremmin saataville ja edesauttaa palveluprosessien ja palvelupolkujen kehittymistä. Mikäli kokeilu jatkuu vain vuoden 2018 loppuun saakka, vaarana on kuitenkin se, että kokeilun tulokset eivät ehdi realisoitua. Kokeilun edistymistä tullaan seuraamaan monilla eri tavoin.

5. Muut ajankohtaiset kysymykset työllisyysasioissa

- Pitkäaikaistyöttömien työllistämishankkeet

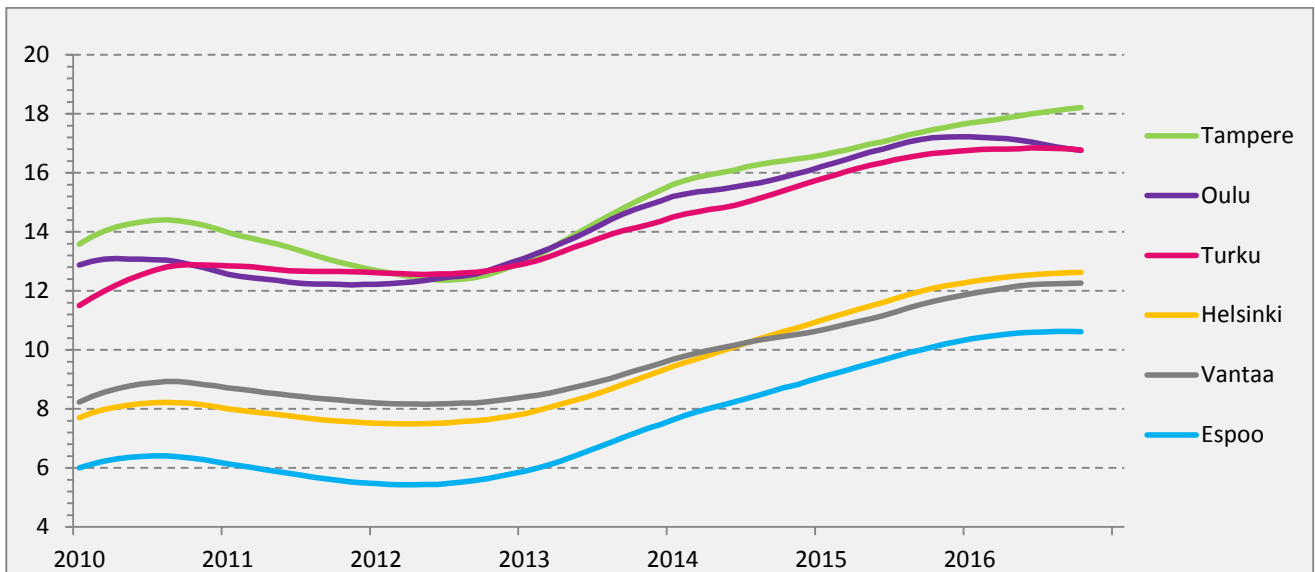
Nykytila kevät 2017 / Konsernihallinnon kommentti:

Pitkäaikaistyöttömiin kohdistuneissa hankkeissa on haettu sekä toiminnan vaikuttavuutta että onnistumista vaikutuksissa työmarkkinatuen kuntaosuuden säästöinä. Pääperiaatteena hank-

keissa on ollut se, että vain tuloksista maksetaan ja syntyvä kustannus on pienempi kuin saatava taloudellinen säästö. Uusia keinoja pyritään löytämään. Nyt kun työmarkkinoilla on kysyntää, voidaan odottaa myös tuloksia.

Hankkeita toteutettiin viime vuonna ja niillä oli selvä vaikutus työmarkkinatuen kuntaosuuteen, joka on kääntynyt lievään laskuun. Tänä vuonna näihin ei ole erillistä rahoitusta, mutta hyviä käytäntöjä on tuotu työllisyyspalvelukeskuksen toimintaan.

6. Vertailutietona kuuden suurimman kaupungin työttömyysaste 2010 - 2016

Kuva 14. Työttömyysaste kuudessa suurimmassa kaupungissa 1/2010-9/2016, % (Strategiaraportti 2016/ Tilastokeskus)

2.4 Lastensuojelun arviointi 2015

Keskeisimmät huomiot toimialan vastauksista lastensuojelun arvioinnin jälkiseurannassa olivat:

- ✓ Kotipalvelua on tarjottu kysyntää vastaavasti.
- ✓ Perhetyön kysyntä ylittää nyt oman tuotannon ja sitä joudutaan ajoittain ostamaan.
- ✓ Vuodesta 2012 alkaen uusien huostaanottojen määrä on ollut lievässä laskussa. Perhehoitoon sijoitettujen osuus on maltillisesti kasvanut
- ✓ Vanhemmuudensuunnitelmia on sijaishuollon sosiaalityössä tehty edelleenkin varsin vähän.
- ✓ Parhaillaan on käynnissä avo- ja sijaishuollon tukipalvelujen kilpailutus, jossa kotiin vietävät palvelut ovat mukana. Kilpailutuksella haetaan parempaa palvelujen laatua, toimivampia palveluprosesseja sekä parempaa vaikuttavuutta.
- ✓ Haasteen jatkoyhteistyön kehittämiseksi mielenterveysongelmista kärsivien lasten ja nuorten osalta asettaa lastensuojelun avo- ja sijaishuollon sosiaalityössä se, että lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikat ovat siirtymässä 1.5.2017 sairaanhoitopiiriin alaisuuteen. Yhteistyön jatkamisesta ja konsultaatiopalveluiden saamisen jatkumisesta keskusteltaessa on ilmennyt, että sairaanhoitopiiriltä saatava tuki ja konsultaatio ovat jatkossa maksullisia. Resurssin riittävyys on huolena.

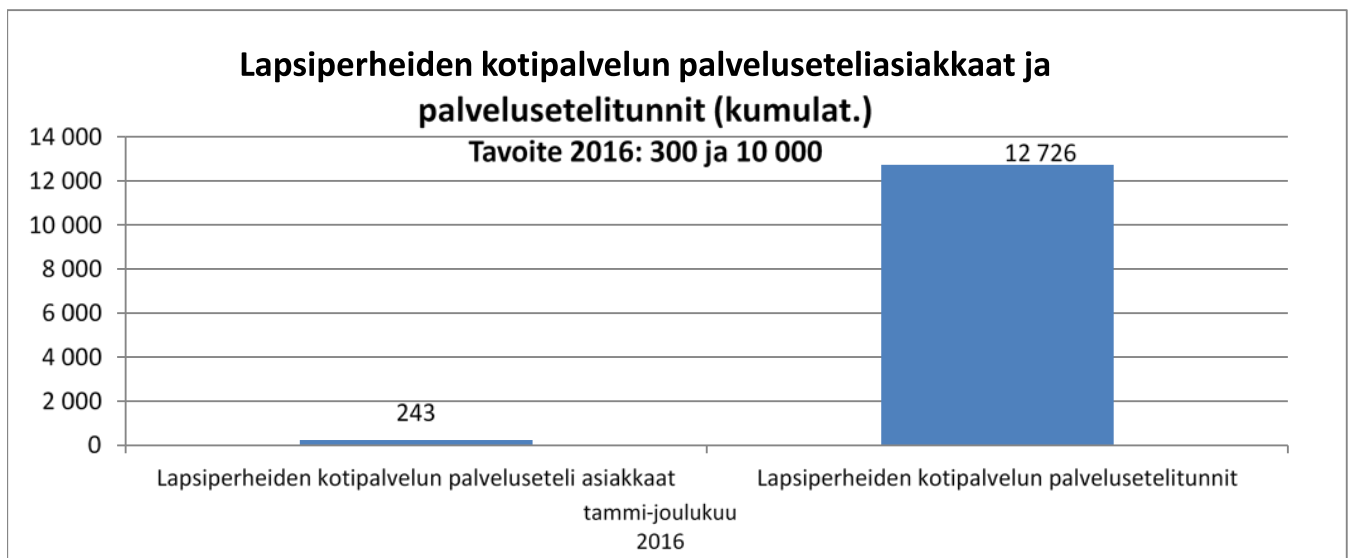
Tarkastuslautakunnan jälkiseuranta: Lastensuojelun arviointi

Tarkastuslautakunnan lastensuojelun arviointi 2015, sivu 16:

”Vuoden 2015 alussa pullonkaulana oli se, että perheen palvelutarve täytyy arvioida kotikäynnillä, eikä tarpeeseen kyetty täysin vastaamaan. Perhe- ja sosiaalipalvelujen palvelualueen mukaan alkuvuoden 2015 ongelmat on palvelutarpeen arvioinnissa saatu korjattua ja kotipalvelua voidaan tällä hetkellä tarjota sosiaalihuoltolain 19 §:n edellyttämällä tavalla. Lapsiperheiden kotipalvelussa on tavoitteena siirtyä sähköiseen palveluseteliin kesäkuussa 2015.”

Kysymys 1: Mikä on uuden sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun kysyntä/toteuma. Voidaanko jo arvioida palvelun vaikuttavuutta?

Kotipalvelua on tarjottu kysyntää vastaavasti.

Kuva 15. Lapsiperheiden kotipalvelun palveluseteliasiakkaat ja palvelusetelitunnit

Varsinaista palvelun vaikuttavuuden arviota ei ole tehty. Mikäli perheet eivät apua tarvitessaan saa kotipalvelua, joudutaan turvautumaan raskaampaan palveluun, esim. perhetyöhön. Perhetyön kysyntä ylittää nyt oman tuotannon ja sitä joudutaan ajoittain ostamaan. Palvelutarpeen siirtyminen kotipalvelusta lisäksi ostopalvelutarvetta.

Tarkastuslautakunnan lastensuojelun arviointi 2015, sivu 27:

”Tarkastuslautakunnan haastattelujen perusteella pääsääntönä sijoitukseen päädyttyä on, että ensisijaisena sijoituskeinona käytetään perhehoitoa, jos se vain on lapsen edun mukaista. Tästä lähdetään myös lastensuojelulaissa.”

Kysymys 2: Mikä on perhehoidon suhteellisen osuuden kehitys ja kokonaismäärä. Viime vuosien kehitys?

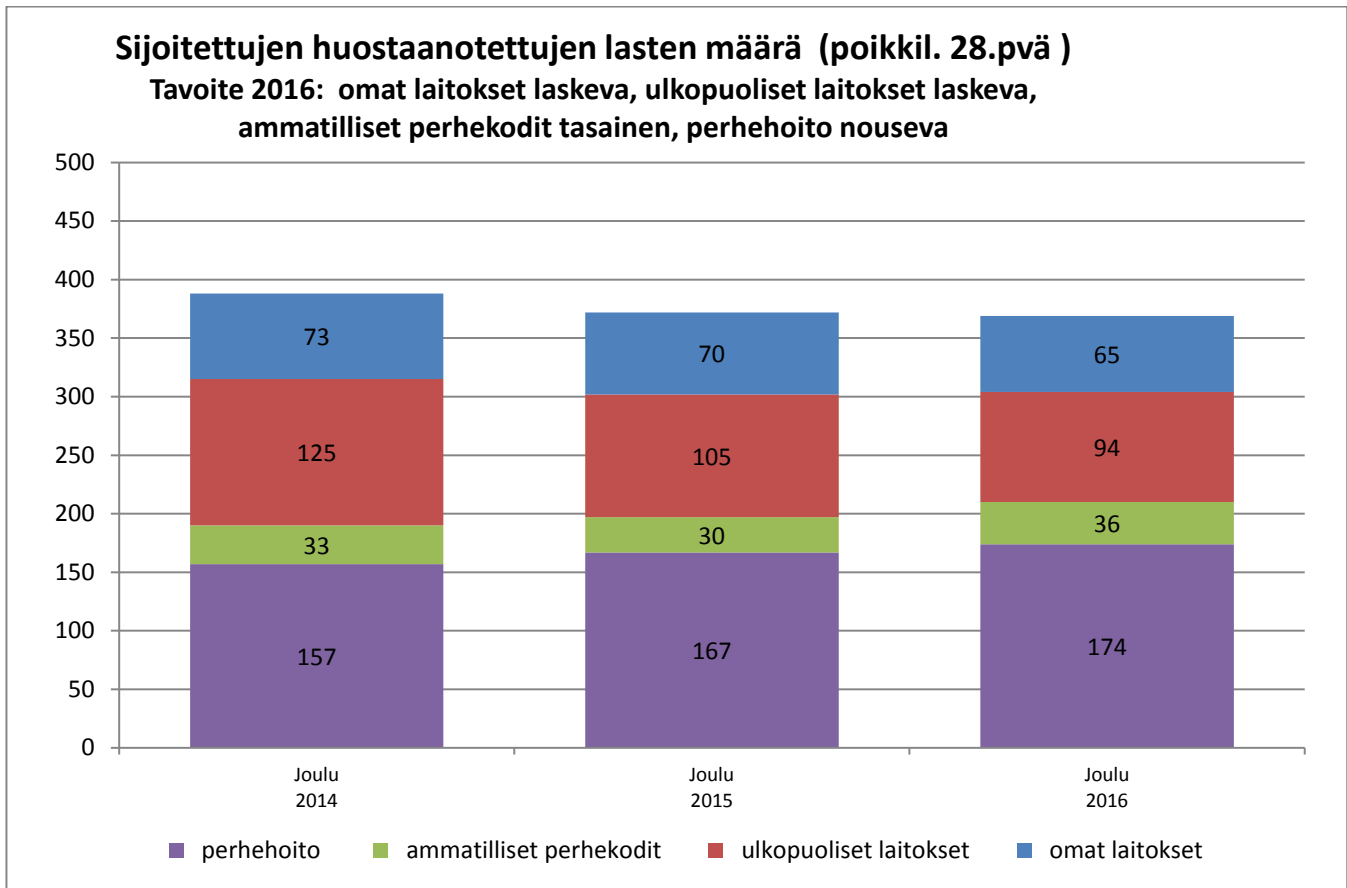
Varsinaista palvelun vaikuttavuuden arviota ei ole tehty. Mikäli perheet eivät apua tarvitessaan saa kotipalvelua, joudutaan turvautumaan raskaampaan palveluun, esim. perhetyöhön. Perhetyön kysyntä ylittää nyt oman tuotannon ja sitä joudutaan ajoittain ostamaan. Palvelutarpeen siirtyminen kotipalvelusta lisäksi ostopalvelutarvetta.

Tarkastuslautakunnan lastensuojelun arviointi 2015, sivu 27:

"Tarkastuslautakunnan haastattelujen perusteella pääsääntönä sijoitukseen päädyttyessä on, että ensisijaisena sijoituskeinona käytetään perhehoitoa, jos se vain on lapsen edun mukaista. Tästä lähdetään myös lastensuojelulaissa."

Kysymys 2: Mikä on perhehoidon suhteellisen osuuden kehitys ja kokonaismäärä. Viime vuosien kehitys?

Kuva 16. Sijoitettujen huostaanotettujen lasten määrä

Strategisen sopimuksen tavoitteena vuodelle 2016 oli 4 %-yksikön lisäys perhesijoitusten osuudessa huostaan otettujen lasten sijoituspaikoista. Aivan tähän tavoitteeseen ei päästy, kasvu vuodesta 2015 oli 2,4 %-yksikköä.

Poikkileikkausajankohtana 28.12.2016 huostaan otettujen, perhehoitoon sijoitettujen lasten osuus on ollut 47 % kaikista huostaan otetuista lapsista. Ammatillisiin perhekoteihin on sijoitettu em. ajankohtana 9,7 % kaikista huostaan otetuista lapsista. Ammatillinen perhekoti muistuttaa perhehoitoa siten, että perhekodissa asuu vakituisesti perhekotivanhempi/vanhemmat, joiden lisäksi perhekodissa voi työskennellä ulkopuolisia palkattuja henkilöitä. Sos-lapsikyliin on 31.12.2016 sijoitettu 11 lasta. Sos-lapsikylä toimii ammatillisten perhekotien tapaan laitosluvalla, mutta on luonteeltaan perhehoidon omaista hoitoa, jossa lasten päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta vastaa sama perhekotivanhempi tai vanhemmat.

Vuonna 2016 on otettu huostaan yhteensä 52 lasta. Heistä n. 33 % on sijoitettu perhehoitoon. Perhehoitoon sijoitetut lapset ovat pääosin iältään alle 9-vuotiaita, yksittäisiä murrosikäisiä lapsia on myös sijoitettu perhehoitoon.

Pienten lasten vastaanottokodin toinen osasto on aloittanut 1.3.2016 toiminnan päivystysperheyksikönä, joka on lisännyt perhesijoitusten määrää avohuollon sijoituksissa.

Perhehoidon kehittämisessä on asetettu tavoitteeksi yhteistyö palvelualueen sisällä psykososiaalisten palveluiden kanssa, jotta psykologin työpanos perhehoidon rekrytoinnissa ja valmennuksessa sekä pitempiaikaisessa tuessa saadaan omista palveluista. Vastaanottokotien psykologien työajasta vain pieni osa saadaan tällä hetkellä perhehoidon käyttöön.

Tarkastuslautakunnan lastensuojelun arviointi 2015, sivu 23:

”Haastatteluissa on todettu, että huostaanottotilanteessa toiminta keskittyy usein enemmän lapseen ja vanhempien tukeminen jää sivualalle. Vanhemmuuden suunnitelmien puuttuminen ja vanhempien vähäinen tuki esimerkiksi huostaanoton aikana voi aiheuttaa sen, että mahdollisuudet perheen jälleenyhdistämiselle ja huostaanoton purkamiselle pienenevät. Tämä saattaa aiheuttaa lapselle ylimääräistä kärsimystä ja lisätä merkittävästi lastensuojeluasiakkuuden kustannuksia. Sijaishuoltoa toteutettaessa on lastensuojelulainkin mukaan otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Tällä hetkellä jälleenyhdistämisistä tapahtuu vähän eli ainoastaan alle 10 vuodessa.”

Kysymys 3: Miten huostaanottojen purku on kehittynyt?

Vuonna 2016 on lakkautettu 9 huostaanottoa sosiaalityöntekijän tekemän arvion perusteella. Kuuden lapsen osata sosiaalityöntekijä on päättänyt, että huostaanottoa tulee jatkaa, vaikka lapsen huoltaja on hakenut huostaanoton purkamista. Lastensuojelulain mukaan huostaanoton kriteereitä tulee arvioida jatkuvasti, vähintään kerran vuodessa pidettävässä asiakassuunnitelmatapaamisessa. Sosiaalityöntekijä tekee päätöksen huostaanoton jatkamisesta vain niissä tilanteissa, joissa vanhempi tai lapsi vaatii huostaanoton purkua, mutta sosiaalityöntekijä arvioi, ettei huostaanoton purkamiselle ole olemassa perusteita.

Alla olevan taulukon mukaan vanhemmuudensuunnitelmia on sijaishuollon sosiaalityössä tehty edelleenkin varsin vähän. Osaltaan tähän voi olla syynä, että kaikista tehdyistä tai tarkastetuista vanhemmuudensuunnitelmista ei ole tehty merkintää asiakastietojärjestelmään.

Riviotsikot	Asiakkaiden lkm	Tapahtumien lkm
2015		6
LS Vanhemman asiakassuunnitelma/tarkistus	3	3
LS Vanhemman asiakassuunnitelma/uusi	3	4
2016		6
LS Vanhemman asiakassuunnitelma/tarkistus	2	2
LS Vanhemman asiakassuunnitelma/uusi	4	7
2017		4
LS Vanhemman asiakassuunnitelma/uusi	1	1
LSL Vanhemman asiakassuunnitelma / tarkistus	3	3
Kaikki yhteensä	16	20

Taulukko 16: Tehty asiakastyö merkintä Vanhemman asiakassuunnitelma

Syksyllä 2016 toimintakäytännöksi on sovittu, että kaupungin omissa lastenkodeissa vanhemmuudensuunnitelma laaditaan kaikille uusille huostaan otettujen lasten vanhemmille, jotka ovat halukkaita sitoutumaan työskentelyyn. Tällöin vanhemmuudensuunnitelman laatii lapsen omahoitaja yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Jos vanhempi on sosiaalihuollon asiakas, vanhemmuudensuunnitelman laatimiseen kutsutaan mukaan avohuollosta vanhemman oma sosiaalityöntekijä. Tarvittaessa vanhempi ohjataan palvelutarpeen arviointiin aikuis- ja lapsiperhesosiaalityöhön.

Perhehoitoon sijoitetun lapsen vanhemmuudensuunnitelman laatii perhehoidon sosiaaliohjaaja yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Ulkopuoliset sijoitukset -yksikköön on lisätty sosiaaliohjaaja vakansseja ja työntekijöiden rekrytointi on käynnissä. Tavoitteena on, että lisähenkilöstön voimin huostaan otetun lapsen vanhemmalle voidaan antaa enemmän tukea huostaanoton alkuvaiheessa ja aina, kun vanhemman katsotaan hyötyvän tuesta.

Vanhemmuudensuunnitelma laaditaan aina vanhemmalle, jonka lapsen kohdalla arvioidaan huostaanoton purkamista. Vanhemmuudensuunnitelmaan kirjataan vanhemman tarvitsemat tukitoimet, jotta lapsen kotiutuminen on toteutettavissa.

I

Tarkastuslautakunnan lastensuojelun arviointi 2015, sivu 14:

"Useissa tarkastuslautakunnan haastatteluissa on peräänkuulutettu perheen kokonaisvaltaista tukemista ja asiakkaiden osallistamista. Työ edellyttää kaikilta kunnan toimijoilta toimivaa ja joustavaa yhteistyötä. Tarkastuslautakunnan haastatteluissa nousi vahvasti esiin kasvava tarve perheen kotiin annettaville palveluille."

Kysymys 4: Miten vanhemmille tarjottavia tukimuotoja on kehitetty? Tehostetun perhetyön mallin kokemukset?

Lastensuojelun avohuollon tärkeimpiä kaupungin itse tuottamia tukipalveluja ovat lastensuojelun perhetyö ja intensiivinen perhetuki. Molemmat ovat perheiden koteihin ja lähiympäristöön jalkautuvia palveluja. Erityisen kehityksen kohteena on ollut nk. Lastu-työ. Lastussa perhetyötä tekee tiimi, jossa on perhetyöntekijä, perheohjaaja, päihdetyöntekijä sekä psykiatrinen sairaanhoitaja. Tällaisella moniammatillisella tiimityöskentelyotteella pyritään pureutumaan vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmiin. Valtaosassa lastensuojelun asiakkuuksista taustalla ovat juuri vanhempien päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat.

Avohuollon lastensuojelun sosiaalityössä on viime vuosina panostettu kotiin vietäviin palveluihin. Vuonna 2016 kotiin vietäviin palveluihin käytettiin 1,3 miljoonaa euroa. Pääasialliset palvelumuodot ovat:

-
- Kotiin vietävä perhekuntoutus
  - Kotiin vietävä perhearviointi
  - Kotiin vietävä vanhemmuuden arviointi
  - Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö
  - Lastensuojelulain mukainen tehostettu perhetyö
  - Kriisiperhetyö
  - Perustason ammatillinen tukihenkilötoiminta
  - Vaativa erityistason ammatillinen tukihenkilötoiminta
  - Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukainen tukiperhetoiminta/perustason tukiperhetoiminta
  - Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukainen tukiperhetoiminta/ammatillinen tukiperhetoiminta
  - Ympäri vuorokautinen lasten kotihoito
-

Parhaillaan on käynnissä avo- ja sijaishuollon tukipalvelujen kilpailutus, jossa kotiin vietävät palvelut ovat mukana. Kilpailutuksella haetaan parempaa palvelujen laatua, toimivampia palveluprosesseja sekä parempaa vaikuttavuutta. Näiden lisäksi vuonna 2016 hankittiin tukiperheitä n. 230 000 eurolla.

Vuoden 2016 lopulla avohuollon lastensuojelussa käynnistettiin nk. systeemisen lastensuojelun toimintamallin kehittäminen. Mallin käyttöönotto on osa STM:n Lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelman (LAPE-kärkihanke) toimeenpanoa, jota THL koordinoi. Työmalli on kotoisin Englannista, ja syksyn 2016 THL:n työpajatyöskentely mallinsi sen suomalaiseen lastensuojelun sosiaalityöhön sopivaksi. Työmallin käyttöönotto on osa Varsinais-Suomen maakunnallisessa Lupa auttaa -Lape-hanketta. Juurruttamiseen kuuluu mm. sosiaalityöntekijöiden koulutusta.

Mäntymäen perhekeskuksen (vastaanottokoti) os. 4 on aloittanut tehostetun perhetuen, nk. jalkautuvan mallin työskentelyn 1.1.2015. Työskentelyssä on maaliskuuhun 2017 mennessä ollut mukana 27 perhettä, joista 15 perhettä on eroperheitä. Eroperheissä on työskennelty kahdessa perheessä, lapsen kumman vanhemman ja näiden mahdollisten uusperheiden kanssa. Asiakkaaksi kirjattuja lapsia on ollut työskentelyn piirissä 37. Jalkautuva työryhmä työskentelee lapsen koko perheen kanssa. Yhteensä asiakkaita on ollut 105.

Huostaanottoon tai huostaanoton valmisteluun on päädytty neljän lapsen kohdalla. Työskentelyn päätyttyä huostaanottoon on päädytty kolmen lapsen kohdalla. Sijaisperheeseen sijoitettiin huostaan otetuista lapsista yksi, omaan laitokseen yksi, ammatilliseen perhekotiin kaksi ja kolmelle paikkaa etsitään (tilanne maaliskuu 2017). Huostaanottoon johtaneet asiakkuudet on aloitettu Mäntymäen perhekeskuksen jalkautuvassa työryhmässä varsin myöhään, perheillä on saattanut ennen a. tiimin asiakkuutta olla käytössä monia avohuollon lastensuojelun tukitoimia. Yhdessä perheessä päädyttiin huostaanoton purkamiseen. Kahdessa perheessä huostaan otetun lapsen sisarusten asiakkuus aloitettiin työskentelyn aikana. Näin perheen muita lapsia voitiin auttaa ennaltaehkäisevästi.

Kotiuttamiseen on päädytty 21 lapsen kohdalla. Työskentely on kesken 13 lapsen kohdalla (maaliskuu 2017). Perhekuntoutukseen on työskentelyn jälkeen lähtenyt kaksi perhettä. Perhetyö on jatkanut kolmessa perheessä ja yhteen perheeseen perhetyö on suunnitteilla. Intensiivinen perhetyö on jatkanut yhdessä perheessä. Asumisjärjestelyjen muutokseen huoltajalta toiselle päädyttiin neljän lapsen kohdalla.

Mäntymäen perhekeskuksen vastaanotto-osaston kautta jalkautuvan osaston asiakkuuteen on tullut 18 perhettä. Loput asiakkaista on ohjautunut palvelun piiriin suoraan avohuollon sosiaalityöntekijän pyynnöstä, osa perhetyön, Pientenlasten vastaanottokodin tai yksityisen palveluntuottajan suosituksella.

Työskentely on aina räätälöity asiakasperheen tarpeisiin. Perheen oma tavoite työskentelylle on ollut pääsääntöisesti linjassa sosiaalityöntekijän asettaman toimeksiannon kanssa. Perheet ovat olleet pääsääntöisesti motivoituneita ja sitoutuneita. Sitoutumispulmia aiheutti työskentelyyn pakotetuksi tuleminen esimerkiksi perheessä, missä vanhemmilla oli taustalla huumeitten käyttöä ja kotiutuminen edellytti seuranta.

Keskeisiä työskentelyn lähtökohtia ovat olleet lapsen koulunkäymättömyys, perheen sisäisen vuorovaikutussuhteiden puutteet, vanhemmuuden puutteet, yhteistyövanhemmuuden ristiriidat, päihderiippuvuus, peliriippuvuus, arjen hallinnan puutteet ja arjen kotitöiden epätasainen jakautuminen. Jalkautuva työryhmä on työskennellyt myös eroperheiden kanssa, joissa on ollut meneillään olosuhdeselvityksen tekeminen perheoikeudellisessa yksikössä.

Hyviä tuloksia on saatu työskentelyssä perheen sisäisten vuorovaikutussuhteiden kanssa, yhteistyövanhemmuuden tukemisessa, arjen hallinnassa ja taloudellisten asioiden järjestelyssä. Vanhempien kanssa on tehty paljon työtä vanhemmuuteen ja sen vahvistamiseen liittyvissä asioissa. Työryhmän moniammatillisuus on ollut tärkeä tuki työskentelyssä. Perheitä on pystytty tukemaan akuuteissa kriisitilanteissa mihin vuorokaudenaikaan tahansa. Työskentelyyn kuuluneet vanhempien vertaisryhmät on koettu hyödyllisinä.

Mäntymäen perhekeskuksessa aloittanut tehostetun perhetyön tiimi on vähentänyt vastaanottoaikoja 24:stä 18:aan. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että lasten/nuorten yksittäisiä avohuollon sijoituksia on

jouduttu tekemään ostopalvelulaitoksiin. Mäntymäen jalkautuva työskentely ei ole poistanut ylipaikkatilanteita vastaanottokodista. Toisaalta tehostetun perhetuen työskentely on saattanut osaltaan vähentää kallista perhekuntoutuksen tarvetta.

Haasteen jatkoyhteistyön kehittämiseksi mielenterveysongelmista kärsivien lasten ja nuorten osalta asetetaan lastensuojelun avo- ja sijaishuollon sosiaalityössä se, että lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikat ovat siirtymässä 1.5.2017 sairaanhoitopiiriin alaisuuteen. Yhteistyön jatkamisesta ja konsultaatiopalveluiden saamisen jatkumisesta keskusteltaessa on ilmennyt, että sairaanhoitopiiriltä saatava tuki ja konsultaatio on jatkossa maksullista. Muutosta lieventää se, että jalkautuva yhteistyöpsykiatri jatkaa Turun kaupungin palveluksessa Lasten ja nuorten poliklinikalla. Resurssin riittävyys on huolena. Yhteistyön kehittämissuunnitelma on asetettu.

Tarkastuslautakunnan lastensuojelun arviointi 2015, sivu 28:

”Tarkastuslautakunnan haastattelujen mukaan koetaan, että tarpeeksi vankan osaamisen omaavista sijaisperheistä on pulaa. Sijaisperheiden rekrytointia on sosiaalitoimen mukaan kehitetty, mutta muutos tulee viemään aikaa. Turun seudulla asuvat perheet voivat perhehoitajiksi aikoessaan päättää, haluavatko he toimia Turun, ympäristökuntien (Sihu) tai yksityisten palveluntuottajien perhehoitajina. Tarkastuslautakunnan haastatteluissa on todettu, että erityisesti teini-ikäisten sijoituksiin valmiiden perheiden rekrytoimiseen pitää panostaa enemmän.”

Kysymys 5: Sijaisperheiden rekrytoinnin tilanne. Onko sopivista sijaisperheistä edelleen pulaa? Millä toimenpiteillä asiaa on kehitetty vuonna 2016?

Sijaisperheitä rekrytoidaan ympäri vuoden. Rekrytoivat sosiaaliohjaajat jalkautuvat mm. kaupunginkirjastoon, Skanssin monitoimipisteeseen ja erilaisille messuille. Rekrytoinneista ilmoitetaan paikallisissa ja valtakunnallisissa lehdissä ja Turku-fi -sivuilla. Pelastakaa Lapset ry valmentaa perhehoitajiksi aikovat, valmennusryhmiä on vuosittain 2-3. Päivystysperheiksi aikoville järjestetään oma lyhytkestoinen valmennus.

Valmennuksissa otetaan huomioon se, että perhehoitoon voidaan sijoittaa myös murrosikäisiä lapsia. Valmennuksessa korostetaan perhehoitajaksi aikoville, että heidän on oltava valmiita työskentelemään lapsen vanhempien ja läheisverkoston sekä viranomaisten kanssa sijoituksen aikana. Mäntymäen perhekeskus huomioi työskentelyssään aiempaa paremmin nuoren kohdalla perhehoitosijoituksen mahdollisuuden. Perhesijoitukselle hyvä lähtökohta on, että nuori itse on halukas perhesijoitukseen.

Alueella toimivat yksityiset perhehoitoa tuottavat palveluntuottajat kilpailevat kaupungin kanssa samoista perheistä. Palveluntuottajilla on joissakin tapauksissa paremmat mahdollisuudet tarjota perhehoitajalle tukea lapsen erilaisissa kehitysvaiheissa. Tästä syystä perhehoidon lisääntyessä myös Turun omien perhehoitajien tukea on pyritty vahvistamaan mm. lisäämällä sosiaaliohjaaja vakansseja Ulkopuoliset sijoitukset -yksikössä. Perhehoitajien tukipalveluita on parannettu ja niistä on laadittu ohje sosiaalityöntekijöiden käytettäväksi. Perhehoitajia on ohjattu hakemaan ongelmatilanteissa ohjausta ja neuvontaa asuinpaikkakuntansa kasvatus- ja perheneuvolasta ja kotipalvelutarpeeseen on otettu käyttöön kotipalvelun palveluseteli Turussa asuville perhehoitajille.

Toimeksiantosuhteisen perhehoidon ostopalvelut on kilpailutettu ajalle 1.4.2017- 31.12.2019. Puitesopimuksia solmitaan parhaillaan kilpailutuksessa hyväksytyjen palveluntuottajien kanssa.

Vuosiseuranta 2016:

Kysymys 6: Uusien huostaanottojen määrä maltillisesti vähentynyt – mikä on suhteellinen tilanne pikkulasten ja murrosikäisten huostaanottojen kanssa. Mikä on viime vuosien kehitys?

Vuodesta 2012 alkaen uusien huostaanottojen määrä on ollut lievässä laskussa. Vuosien 2012 - 2016 aikana on otettu eniten huostaan murrosikäisiä. Lapsen ongelmat saattavat tulla voimakkaasti esille juuri tässä elämänvaiheessa. Mikäli perheen vanhemmat eivät selviä kasvatustehtävästään ja lapsen huolenpidosta eikä perhe ole saanut lastensuojelun tai peruspalvelujen tukea esim. sen vuoksi, että tuen tarve ei ole riittävästi tullut ilmi, lapsen tilanne on voinut päästä niin huonoksi, että huostaanotolle ei ole vaihtoehtoja. Myös vanhempien pitkään jatkuneet päihdeongelmat ja mielenterveysongelmat sekä kyvyttömyys vastata murrosikäisen lapsen tarpeisiin voivat johtaa huostaanottoon.

	v. 2016	v.2015	v.2014	v.2013	v.2012	v.2011
0-2 -vuotiaat	4	10	4	9	9	15
3-6 -vuotiaat	7	8	6	9	14	13
7-12 -vuotiaat	13	16	11	11	18	14
13-15 -vuotiaat	17	14	9	22	13	22
16-17 -vuotiaat	11	6	27	15	10	19
0 - 17-vuotiaat yht.	52	54	57	66	64	83

Taulukko 17: Huostaanottojen määrä 2011 - 2016

Kysymys 7: Miksi avohuollon piirissä olevat 0-17 vuotiaiden määrä on laskenut tasaisesti vuosien 2013 - 2016 välillä? Mitkä ovat muutoksen vaikutukset palvelutuotantoon?

Avohuollon lastensuojelun asiakkaiden määrä väheni merkittävästi vuoden 1.4.2015 alkaen. Tuolloin voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki muutti lastensuojelun asiakkaan määrittelyä. Palvelutarpeen arvioinnissa olevat alaikäiset lapset arvioidaan sosiaalihuoltolain mukaisesti eikä enää lastensuojelulaissa määriteltynä lastensuojelun asiakkaina. Ennen kyseistä ajankohtaa palvelutarpeen arvioinnissa olevat lapset laskettiin suoraan lastensuojelun asiakkaiksi – siitä johtuu merkittävä ero. Aiemmin ainoastaan lastensuojelulain perusteella saatavissa olleita palveluja on lakimuutoksen jälkeen ollut saatavissa Shl:n perusteella ilman lastensuojelun asiakkuutta. Vain näiden palvelujen piirissä olevat lapset ovat samalla poistuneet lastensuojelun asiakkuudesta.

Palvelutuotannossa on pyritty myös lisäämään sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja. Esimerkiksi lastensuojelun perhetyöstä on siirretty vakansseja sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön. Myös muita SHL:n mukaisia palveluja tarjotaan asiakkaille, kuten vapaaehtoisia tukihenkilöitä sekä tukiperheitä. Lisäksi lapsiperheiden kotipalvelua on Turussa tarjolla lapsiperheille, erityistä tukea tarvitseville perheille sekä lastensuojelun perheille.

Talousarvio 2016: ”Lasten, nuorten ja lapsiperheiden psykososiaalisten palveluiden palveluketju täytyy avata, resurssi- ja työnjako selkeyttää vastaamaan nykyistä paremmin tarvetta.”

Kysymys 8: Miten psykososiaalisten palvelujen palveluketju on kehitetty? Mitkä ovat resurssi- ja työnjaon selkeyttämisen konkreettiset toimenpiteet?

Psykososiaalisiin palveluihin kuuluvat kasvatus- ja perheneuvola, perusterveydenhuollon neuvoloiden ja aikuisten psykologipalvelut sekä koulupsykologien palvelut. Kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä ja ongelmatilanteissa apua tarjoaa kasvatus- ja perheneuvola. Kasvatus- ja perheneuvonta sisältää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa. Kasvatus- ja perheneuvontaa ja psykososiaalista tukea tarjoavat myös lastenneuvoloiden psykologit ja koulun opiskeluhuollon psykologit. Kasvatus- ja perheneuvonta on toisaalta asiantuntija-avun antamista kasvatus- ja perheasioissa, toisaalta tavoitteena on luoda edellytykset lasten turvallisille kasvuoloille ja lisätä perheiden ja perheenjäsenten toimintakykyä ja hyvinvointia. Turussa kasvatus- ja perheneuvolaan hakeutumisen pääsyyinä ovat useimmiten lapsen ongelmat. Muita syitä olivat perheongelmat, pariongelmat, perheasioiden sovittelu ja lausuntopyynnöt. Lastensuojeluilmoituksia on tehty huolen herätessä aiempaa matalammalla kynnyksellä sosiaalihuoltolain muutoksen jälkeen. Psykososiaalisten palveluiden ydintehtävä on tuottaa ennalta ehkäiseviä matalan kynnyksen palveluja, jotka perustuvat asiakkaan ja perheen vapaaehtoiseen valintaan.

Psykososiaalisissa palveluissa on kaikilla alueilla kehitetty palvelua tehokkaammiksi sekä samalla vaikuttavammaksi lisäkouluttamalla työntekijöitä systemaattisesti, mm. vanhemmuuden tukemisen, perhearviointi- ja perheterapiakoulutuksiin sekä erilaisiin menetelmällisiin koulutuksiin, jotka antavat ajantasaista osaamista työntekijöille kohdata vaativia asiakasongelmia. Kasvatus- ja perheneuvola pystyy reagoimaan entistä nopeammin ja tavoitteellisemmin asiakkaiden tarpeisiin. Lapsiperheille on tarjolla nopean avun kriisiaikoja ja jonotusajat pyritään lapsiperheiden kohdalla saamaan alle kahteen viikkoon. Myös päivittäin tarjolla oleva puolen päivän puhelinpäivystys mahdollistaa kasvatus- ja perheneuvolan asiantuntijan ohjauksen saamisen perheille tai viranomaisille. Kasvatus- ja perheneuvolassa on sosiaalityöntekijöiden ja psykologien lisäksi lastenpsykiatri. Kaikki edellä mainitut pystyvät erityisosaamisensa perusteella arvioimaan ja hoitamaan esim. perheen vuorovaikutusongelmia tai lasten käyttäytymisen ongelmia varhaisessa vaiheessa, jolloin voidaan vielä ennalta ehkäistä ongelmien vaikeutuminen ja lapsen elämänkaaren mukaisen kehityksen estyminen. Kasvatus- ja perheneuvolaan on luontevasti keskitetty ns. pikkulapsityö ja sen koordinointi. Jos vanhemmilla on päihde- tai mielenterveysongelma, tehdään arvioon perustuva hoitosuunnitelma ja käynnistetään toimenpiteet verkoston muiden toimijoiden kanssa perheen ja lasten mielenterveyden tukemiseksi.

2.5 Nuorten osaamispääoma ja nuorisotakuu; arviointiraportti 2015

Turun kaupungin tarkastuslautakunta 26.5.2016

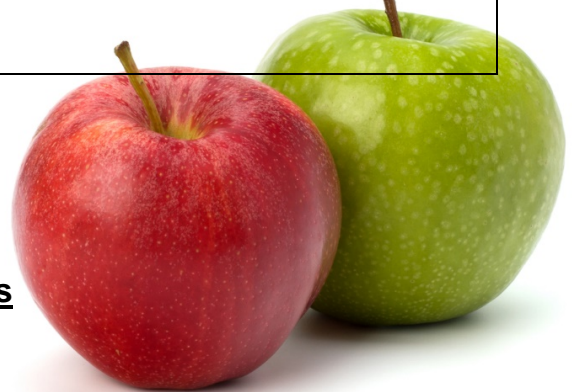
Alkuperäinen raportti löytyy osoitteesta:

https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//vuoden_2015_arviointi_tarkastuslautakunta_26_5_2016.pdf

Nuorten osaamispääoma ja nuorisotakuu: Arviointiraportin 2015 sivut 46 - 63

Tarkastuslautakunnan keskeisiä huomioita nuorten osaamispääoman ja nuorisotakuun arvioinnin seurantaan 2017

- Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen taso 9,4 % on korkea, mutta negatiivinen keskeyttäminen 5,9 % (ei jatka opintoja eikä ole siirtynyt työelämään) on alle valtakunnallisen keskiarvon. Keskeyttäneistä suuri osa siis vaihtaa koulutusalaan oppilaitoksen sisällä tai siirtyy toiseen oppilaitokseen. Tältä osin opintojen ohjausta voidaan pitää onnistuneena.
- Tarkastuslautakunnan arvioinnin mukaan ammatillisen koulutuksen leikkausten kielteisten vaikutusten minimoinnin pitää olla kaupungin tärkeimpien prioriteettien joukossa. Leikkausten aiheuttamaa lähiopetuksen vähenemistä on tarkoitus korvata työpaikoilla tapahtuvalla oppimisella. Tämä ei kuitenkaan onnistu toivotulla tavalla, jos nuorelta puuttuvat lähiopetuksessa opittavat yleiset valmiudet työhön, esimerkiksi perustiedot työsuojelusta.

Raportin jälkiseuranta kevät 2017

1. Koulunkäynnin ja opintojen riittävä tuki ja ohjaus

Tlk raportti sivu 54:

”Perusopetuksen oppilaanohjaajan oppilasta kohden varatussa työajassa on paljon koulukohdasta vaihtelua eikä se selity pelkästään esimerkiksi erityistuen tarpeessa olevien tai tehostetun tuen tarpeessa olevien määrällä. Koulujen sisällä resurssien jako perustuu rehtorien harkintaan. Koulujen kokonaisresurssit on jaettu yhtäläisin kriteerein.

Kokonaistilanne perusopetuksessa on siinä mielessä hyvä, että lähes kaikki Turussa peruskoulun suorittaneet saavat vuosittain jatko-opintopaikan.”

Nykytila kevät 2017 / Sivistystoimialan kommentti:

Perusopetuksen tasalaatuisuus ja yhdenvertaisuus on nostettu johtamiskeskustelussa esille. On kiinnitetty esimiesten huomiota siihen, että ajankäytön ja työpanoksen on oltava niin muussa opetuksessa kuin oppilaanohjauksessakin eri kouluissa yhdenvertaista.

Resurssinäkökulmasta koulutukselliseen tasa-arvoon pyritään muun muassa ministeriön myöntämän erityisavustuksen avulla. Nyt keväällä 2017 on myös tähän avustukseen liittyvä haku meneillään.

2. Opintojen keskeyttäminen toisella asteella

Tlk raportti sivu 56:

”Peruskoulun jälkeisen toisen asteen opiskelupaikan saavat Turussa lähes kaikki, mutta opintojen keskeyttäminen on ongelma etenkin ammatillisessa koulutuksessa.

- Amatillisessa koulutuksessa keskeyttämiä on tilastotietojen mukaan noin viisi kertaa enemmän kuin saman ikäluokan lukiokoulutuksessa (8,5 % vs. 1,5 %).
- Suurin keskeyttämisen syy/ selittäjä on väärä koulutusvalinta. Keskeyttämishän alla olevat ovat pääsääntöisesti heikkoja oppilaita.
- Vääriä koulutusvalintoja voidaan vähentää riittävällä ja onnistuneella ohjauksella ja tuella.
- Nykyisin lainsäädäntö ohjaa siihen, että on haettava myös vähemmän itseä kiinnostaviin koulutuspaikkoihin, jotta ei menettäisi oikeuttaan työttömyyskorvauksiin.”

Nykytila kevät 2017 / Sivistystoimialan kommentti:

Lukiokoulutuksessa keskeyttämisprosentti on edelleen n. 1,5 %.

Nuorten ammatillisessa koulutuksessa keskeyttämisen taso valtakunnallisesti tilastokeskuksen mukaan on esitetty alla olevassa taulukossa:

http://www.stat.fi/til/kkesk/2014/kkesk_2014_2016-03-17_tie_001.fi.html

http://www.tilastokeskus.fi/til/kkesk/2015/kkesk_2015_2017-03-17_tie_001.fi.html

	keskeytti omassa koulutussektorissaan	vaihtoi koulutussektoria	keskeytti kokonaan
lukuvuosi 2013-2014	7,6 %	0,8 %	6,9 %
lukuvuosi 2014 -2015	7,6 %	0,8 %	6,8 %

Turun ammatti-instituutissa nuorten ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen ajalla 20.9.2015 - 31.7.2016 on ollut 9,4 %. Negatiivinen keskeyttäminen oli 5,9 % (ei jatka opintoja eikä ole siirtynyt työelämään).

Negatiivinen keskeyttäminen on alle valtakunnan keskiarvon.

Keskeyttämisen taso 9,4 % on korkea, mutta negatiivinen keskeyttäminen on alle valtakunnallisen keskiarvon. Keskeyttäneistä suuri osa siis vaihtaa koulutusalaan oppilaitoksen sisällä tai siirtyä toiseen oppilaitokseen. Tältä osin ohjausta voidaan pitää onnistuneena.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusleikkaukset asettavat haasteita riittävän ohjauksen resursseille. Ikäluokan pienentyessä ja yhteisvalintajärjestelmän muuttumisen johdosta nuorten koulutuksen hakijamäärät ovat laskeneet, vaikka aloituspaikat ovat pysyneet ennallaan. Tämän seurauksena opiskelijaksi tulee valituksi yhä useampia sellaisia nuoria, joilla on keskimääräistä suurempi ohjauksen tarve.

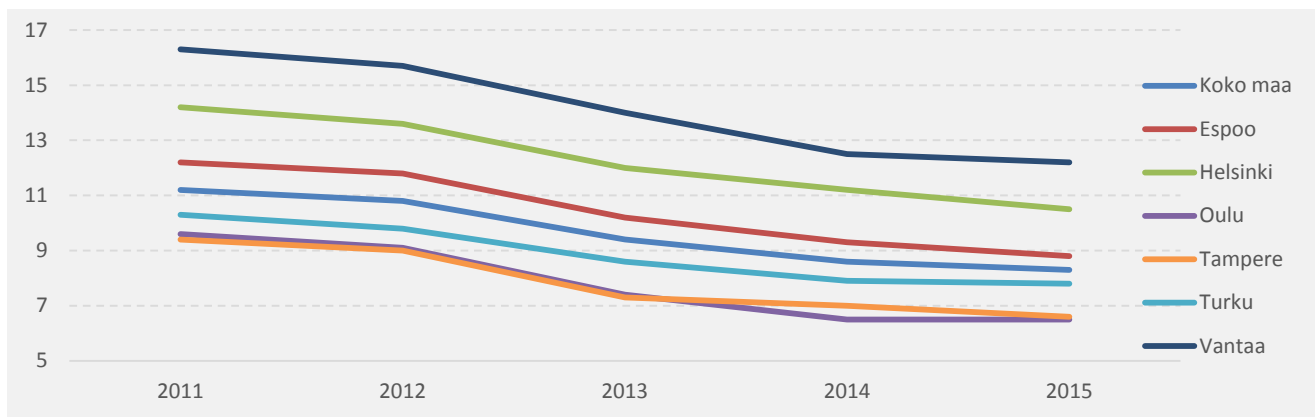
3. Nuorisotakuun toteutuminen / raportti sivu 61 - 63

Miten nuorisotakuu on toteutunut Turussa vuonna 2016 Sivistystoimialan näkökulmasta?

Nykytila kevät 2017 / Sivistystoimialan kommentti:

Varsinais-Suomen positiivinen rakennemuutos yhdessä nuorisotakuuta edistävien toimien kanssa antaa hyvät edellytykset nuorisotakuun toteutumiselle.

Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 – 24-vuotiaat nuoret kuudessa suurimmassa kaupungissa

Kuva 17. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat nuoret kuusikkokaupungeissa.
(Strategiaraportti 2016, Turun kaupunki)

Strategiaraportti 2016:

- Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17 - 24-vuotiaiden osuus oli koko jaksolla korkein pääkaupunkiseudun vertailukaupungeissa ja alhaisin Tampereella ja Oulussa.
- Vuoden 2015 osalta Turun kaikkien yläkoulujen oppilaista 41,5 % sai jatkokoulutuspaikan ammatillisessa peruskoulutuksessa, 53,5 % lukioissa, 2,7 % nivelvaihekoulutuksessa ja 1,5 % muussa mm. oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa tai kuntoutuksessa. **Vain kahdeksalle oppilaalle ei osoitettu jatkokoulutuspaikkaa tai he eivät ottaneet vastaan saamaansa koulupaikkaa.**

4. Vieraskielisten oppilaiden haasteet

Tlk raportti sivut 59 - 60:

”Vuoden 2015 operatiivisen sopimuksen raportoinnin mukaan perusopetuksen oppilaista 2171 eli noin 19 % oli vieraskielisiä (maahanmuuttajataustaisia).”

Miten perusopetuksessa ja toisella asteella on onnistuttu vastaamaan haasteisiin vieraskielisten oppilaiden osalta?

Nykytila kevät 2017 / Sivistystoimialan kommentti:

Perusopetuksessa on maahanmuuton kasvaessa perustettu viipymättä tarvittavat valmistavat opetusryhmät (valmo) maahanmuuttajataustaisille oppilaille. Valmo -opettajien pääasiallinen koulutus pohja Turussa on erityisopettaja. Henkilöstölle on myös järjestetty monikulttuurisuuskoulutusta. Opetusryhmiin ja alueisiin liittyviä erityispiirteitä on pyritty huomioimaan resurssien jaossa. Tässäkin asiassa tasa-arvon parantamiseen tarkoitettua erityisavustusta on voitu käyttää tukemaan monikulttuurisia kouluympäristöjä.

Iltalukiossa on ollut sekä nuorten että nuorten aikuisten peruskouluun johtavat ryhmät. Sen lisäksi on järjestetty yksi aikuisten valmistavan opetuksen ryhmä.

Ammatti-instituutti tarjoaa nuorille ja aikuisille valmentavaa koulutusta, jonka yhtenä kohderyhmänä ovat maahanmuuttajataustaiset opiskelijat.

Ammatti-instituutti on tarjonnut koulutusta maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille perustamalla vuoden 2017 aikana uusia ryhmiä saamansa erillisen valtionavustuksen turvin. Tarkoituksena on kotouttamisen tukeminen maahanmuuttajien kielitaitoa vahvistamalla ja työllistymisen tukeminen ammatillisia tutkinnon osia suorittamalla edellä mainitussa koulutuksessa.

Koulutuksen aloitusvaiheessa opiskelijoiden kielitaito voi olla hyvinkin puutteellinen.

5. Muut ajankohtaiset kysymykset nuorten osaamispääomaan liittyen

Sivistystoimialan kommentti:

Ammatillisessa koulutuksessa on leikattu lähiopetuksen resursseja vuoden 2015 tasta 140 h/ ryhmä eli yli 10 %.

3 Kaupungin sisäinen valvonta, riskienhallinta ja konsernivalvonta

3.1 Sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja konsernivalvonnan selonteko toimintakertomuksessa

Valtuuston tulee kuntalain mukaan muun muassa päättää kuntastrategiasta, kunnan ja kunta-konsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista, omistajaohjauksen periaatteesta ja konserniohjeesta sekä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista.

Tilinpäätöksen toimintakertomuksessa on esitettävä selvitys valtuuston asettamien toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta kunnassa ja kuntakonsernissa.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on antanut yleisohjeen kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta (19.3.2013). Yleisohjeen tarkoituksena on ohjeistaa tilinpäätöksen laatimista siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan kunnan tai kuntayhtymän toiminnasta ja taloudesta.

Tässä raportissa on käsitelty tarkastuslautakunnan huomioita toimintakertomuksen selonteon pohjalta koskien toimintakertomuksessa esitettyä sisäistä valvontaa, riskienhallintaa ja konsernivalvontaa. Aiheita on tässä raportissa käsitelty yleisohjeen mukaisin otsikkoaluein. Vuoden 2013 arviointiraportissa on Tarkastuslautakunta käsitellyt asiaa laajemmin.

3.2 Arvio kaupungin ja kaupunkikonsernin merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista tekijöistä tilinpäätöksen toimintakertomuksessa

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan toimintakertomuksessa on arvioitava kunnan ja kuntakonsernin toiminnan laajuuteen ja rakenteeseen nähden tasapuolisesti ja kattavasti merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä sekä muita toiminnan kehittämiseen vaikuttavia seikkoja. Kunnan toimintaan vaikuttavat yleensä muun muassa toiminnalliset riskit, rahoitusriskit ja vahinkoriskit.

Toiminnalliset riskit koskevat muun muassa henkilöstön osaamista ja saatavuutta, tietojärjestelmien toimivuutta, suhdannevaihteluita ja lainsäädännön muutoksia. Rahoitusriskit voidaan ryhmitellä korkoriskiksi, valuuttariskiksi, likviditeettiriskiksi ja luottoriskiksi. Esi-merkkinä korkoriskistä voidaan ilmoittaa korkoherkkien lainojen osuus kunnan korollisista lainoista. Vahinkoriskien kuvaamisen yhteydessä voidaan ilmoittaa, kuinka paljon kunta käyttää vakuutuksia vahinkojen ja toiminnan keskeytymisen varalta. Lisäksi on suositeltavaa antaa tieto keskeisistä oikeudenkäynneistä sekä muista mahdollisista oikeudellisista tai viranomaisen toimenpiteisiin liittyvistä riskeistä.

Toimintakertomuksen mukaan arvioitavat riskit on jaettu toiminnallisiin riskeihin, vahinkoriskeihin, taloudellisiin riskeihin sekä strategisiin riskeihin. Riskialueet on muutoin käsitelty yhden otsikon alla lukuun ottamatta vahinkoriskejä ja näyttelyvakuuksia. Toimintakertomuksessa on esitetty niin toimialojen kuin myös keskeisten strategisten yhteisöjen keskeisiä riskialueita ja niiden hallintakeinoja.

Toiminnalliset riskit ovat toimintakertomuksen perusteella pitkälti samankaltaisia kuin vuonna 2014 ja 2015. Vuoden 2013 toimintakertomuksessa todettiin, että silloin työ-

paikkojen sisäilmaongelmat olivat nousseet vahvasti esille. Vuoden 2015 toimintakertomuksessa uutena asiana tai terminä esiin nousivat työturvallisuus- ja terveysriskit. Työturvallisuus- ja terveysriskien hallintakeinoina mainittiin tuolloin kattava riskien kartoittaminen, vaarojen arviointi, ohjeistus sekä varautumistoimenpiteet. Toimintakertomuksen mukaan vuoden 2016 riskien arvioinnissa kyseiset riskit olivat myös vahvasti esillä, mutta ne eivät nousseet niin näkyvästi esille kuin edellisenä vuonna.

Vuoden 2015 toimintakertomuksessa mainittiin toimintaympäristön muutostekijänä turvapaikanhakijoiden määrä ja merkittävänä toiminnan kehittämiseen vaikuttavana tekijänä sosiaali- ja terveystalouden uudistus. Vuoden 2016 toimintakertomuksessa näitä ei erikseen mainittu.

Talouden tasapainottamiseen liittyvän riskin hallintakeinona oli vuoden 2015 toimintakertomuksessa mainittu uudistusohjelmien sekä kattavan toimintoanalyysin, jolla kaupungin omaa toimintaa arvioidaan ja sopeuttamistoimia voidaan kohdistaa perustellusti, laatiminen. Vuoden 2016 toimintakertomuksessa näitä keinoja ei erikseen mainittu.

Vuoden 2016 toimintakertomuksessa ei erikseen mainittu riskitekijöinä vuonna 2015 todettuja strategisia riskejä kuten työttömyyden lisääntyminen, valtion osuuksien pienentyminen ja kunnan velvoitteiden kasvu. Tosin 2016 toimintakertomuksessa mainittiin, että oman alueen kilpailukyvästä ja uudistumisesta huolehditaan ja maailman talouden suhdannevaihteluiden osalta panostetaan heterogeeniseen yrityskenttään.

Lisäksi toimintakertomuksessa todettiin, että valtion toimenpiteiden vaikutus kuntien tuloihin sekä ja yleinen suhdannetilanne lisäävät taloudellista epävarmuutta.

Vahinkoriskien hallintaan liittyen toimintakertomuksessa kuvataan vakuutusryhmät, joita kaupungilla on. Raportointi ei ole sisällöltään muuttunut verrattuna vuoden 2015 raportointiin.

Rahoitusriskien raportoinnin sisältö on muuttunut edellisistä vuosista. Esimerkiksi vuosina 2014 ja 2015 rahoitusriskeistä on raportoitu seuraavien otsikoiden alla:

- korkoriskit,
- valuuttariskit,
- likviditeettiriskit,
- varainhankintariskit ja
- luottoriskit.

Vuoden 2016 toimintakertomuksessa selontekoa rahoitusriskeistä ei ole.

Vuoden 2015 tilinpäätöksen toimintakertomuksessa rahoitusriskit on kuvattu seuraavasti:

Korkoriskit

Kaupunki määrittää talousarviossa riskienhallinnan välineiksi tarkoitettujen konsernin pitkäaikaisten valuutan- ja koronvaihtosopimusten ja lyhytaikaisten termiinien enimmäismäärän vuoden aikana. Johdannaisinstrumentteja käytetään konsernivielan, muiden tase-erien tai taseen ulkopuolisten erien kuten esim. leasingsopimusten riskien hallintaan. Osapuolena johdannaisinstrumenteissa tulee olla esimerkiksi hyvän luottokelpoi-

suuden omaavat koti- tai ulkomaiset luottolaitokset. Tarvittaessa osapuolten määrärajoituksia määritetään lainannostosuunnitelmassa. Rahoitusomaisuuden arvopapereiden osalta on myös määritetty maturiteettirajoituksia korkoriskien vähentämiseksi.

Valuuttariskit

Muita kuin euromääräisiä lainoja saa olla enintään kolmasosa pitkäaikaisesta lainakanasta ja kaikki muun valuutan määräiset lainat muutetaan koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla euroiksi välittömästi lainan noston yhteydessä. Avointa valuuttariskiä ei ylläpidetä lainojen osalta.

Likviditeettiriskit

Likviditeettiriskiä valvotaan laatimalla konsernitilejä koskeva kolmen kuukauden kassaennuste, josta ilmenee periodin likviditeettitarve. Lisäksi likviditeetin hallintaa pyritään parantamaan tehostamalla konsernitilijärjestelyjä sekä lisäämällä yhteistyötä tilijärjestelyssä mukana olevien yhtiöiden kanssa. Lyhytaikaisia rahoitustarpeita varten kaupungilla tulee olla käytettävissä riittävä määrä kotimaisia kuntatodistusohjelmia ja ei-sitovia luottolimiittejä.

Varainhankintariskit

Varainhankintariskiä hallitaan sovittamalla nostettavien ja erääntyvien lainojen kassavirtoja ajallisesti yhteen tehtävien ja erääntyvien sijoitusten kanssa. Kaupunki hajauttaa rahoituslähteitä ja ylläpitää kaupungin hyvää nimeä markkinoilla.

Luottoriskit

Kaupungin sijoitusperiaatteet määrittävät sijoitusten osapuoliriskien enimmäismäärät sekä vaadittavat vähimmäisluottokelpoisuudet. Kaupunki hajauttaa sijoitukset periaatteiden mukaisesti, jolla pyritään välttämään mahdollisia pääomatappioita rahoitusomaisuuden arvopapereista tai johdannaisaattavista.

3.3 Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan järjestämisestä tilinpäätöksen toimintakertomuksessa

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan kunnanhallituksen on toimintakertomuksessa tehtävä selkoa, miten sisäinen valvonta ja siihen sisältyvä riskienhallinta on kunnassa järjestetty, onko valvonnassa havaittu puutteita kuluneella tilikaudella ja miten sisäistä valvontaa on tarkoitus kehittää voimassa olevalla taloussuunnitelukaudella. Tätä tarkoitusta varten kunnanhallituksen tulee esittää toimintakertomuksessa selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä.

Sisäisen valvonnan tarkoituksena on varmistaa, että kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista, päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan.

Sisäisen valvonnan tulisi toteutua kunnan johtamis-, suunnittelu- ja ohjauskäytännöissä. Sisäisen valvonnan järjestämisestä vastaa kunnanhallitus.

Yleisohjeen mukaan selonteossa käydään läpi sisäisen valvonnan eri kohdealueet. **Jos kunnan sisäisessä valvonnassa on havaittu puutteita ja virheitä, on niistä tehtävä selkoa ja esitys niiden korjaamisesta.**

Toimintakertomus 2016: Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen, arviointi ja kehittäminen / tarkastuslautakunnan huomiot

Toimintakertomuksen selonteossa todetaan, että kaupunginvaltuusto on 16.6.2014 § 99 hyväksynyt sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet. Toimintakertomuksen mukaan kaupungin viimeisin riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan ohje hyväksyttiin kaupunginhallituksessa 7.9.2015 § 367.

Toimintakertomuksessa on edellisen vuoden tapaan kuvattu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan näkökulmia huomioiden myös kehittämiskohteet. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanon on katsottu olevan hyvällä tasolla, mutta molempien kehittämisessä ja toimeenpanossa on edelleenkin kiinnitettävä huomiota toimintakertomuksessa listattuihin asioihin. Mainitut asiat ovat samoja kuin vuonna 2015.

Toimintakertomus 2016: Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen / tarkastuslautakunnan huomiot

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Selonteossa tulee ottaa kantaa sisäisen valvonnan toimivuuteen lakien ja päätösten sekä hyvän hallintotavan noudattamisessa erityisesti lakisääteisissä tehtävissä ja erityisesti silloin, kun niiden noudattamisessa on havaittu puutteita. Selonteossa saattaa olla aiheellista arvioida sisäisen valvonnan toimivuutta tilanteessa, jossa toimielimen tai viranhaltijan toimintaan on tilikauden aikana kohdistunut kunnallisvalitus, korvausvaatimus, syytteen asettaminen tai muu oikeusseuraamus.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Toimintakertomuksen selonteon mukaan tilikauden 2016 alussa esiin tulleet päivittäisen toiminnan valvonnan puutteet hyvinvointitoimialan vanhuspsykiatriassa on käyty läpi kattavasti kaikkien psykiatrisen sairaanhoidon suljettujen osastojen toiminnan tarkastuksena sekä sisäisen tarkastuksen toimesta että ulkopuolisen konsultin suorittamana hoitokäytäntöjen auditointina. Vanhuspsykiatrian toimintatapoja selvittelivät tilikauden aikana myös Valvira, AVI, Fimea ja poliisi.

Toimintakertomuksessa ei ole tässä kohdin esitetty selvitysten tuloksia, seurauksia tai selvitysten aiheuttamia jatkotoimenpiteitä tai esille tulleita kehittämistarpeita. Kaupungin johdon mukaan tarvittavat toimenpiteet ilmenevät selvitystyöhön liittyvästä raportoinnista.

Vuoden 2016 toimintakertomuksen mukaan kaupunginhallituksen tiedossa ei ole sellaisia sääntöjen, ohjeiden, sopimuksien tai päätöksen noudattamisen laiminlyöntejä, joista saataisi seurata merkittävä vahingonkorvaus- tai muu sellainen vastuu kaupungille.

Vuoden 2014 toimintakertomuksessa todettiin, että kaupungin sisäisten ohjeiden ja päätösten noudattamisessa havaittiin tarvetta tehostaa keskitettyä ohjausta. Ohjeiden noudattaminen vaihteli toimintakertomuksen mukaan tuolloin paitsi toimialojen välillä myös toimialojen sisällä. Joillakin toimialoilla noudatettiin edelleen vanhoja aiempien organisaatioyksiköiden aikana muotoutuneita toimintatapoja.

Tarkastuslautakunta toteaa edelleen, että myös kaupunginhallituksen tulee osaltaan varmistua riittävällä tavalla, että aiempien vuosien puutteet toiminnassa ja toimintatavoissa on saatu korjattua. Huomiota tulee kiinnittää sisäisen valvonnan toimivuuteen lakien ja päätösten sekä hyvän hallintotavan noudattamisessa erityisesti lakisääteisissä tehtävissä ja erityisesti silloin, kun niiden noudattamisessa on havaittu puutteita. Vanhuspsykiatrian tapauksessa esille tulleiden vastaavan kaltaisten puutteiden korjaamisen tarvetta ja toimintatapojen kehittämistä tulee tarkastella ja arvioida myös muissa vastaavissa toiminoissa.

Toimintakertomus 2016: Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden arvioinnin pätevyys ja luotettavuus / tarkastuslautakunnan huomiot

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Tavoitteiden, varojen käytön ja toiminnan tuloksellisuuden toteutumisen seuranta esitetään pääsääntöisesti toimintakertomuksessa ja talousarvion toteutumisvertailussa. Silloin kun tavoitteen asettamisessa tai määrärahan budjetoinnissa on tapahtunut olennainen virhe tai tulosvastuuta ei ole noudatettu tai toimivalta varojen käytössä on toistuvasti ylitytty, saattaa asia kuitenkin olla syytä tuoda esiin selonteossa korjausehdotuksineen.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Talousarvion muutoksia tai poikkeamia ei ole käsitelty toimintakertomuksen tässä osiossa, vaan poikkeamat talousarvion tavoitteisiin on käsitelty kutakin toimialaa ja liikelaitosta koskevassa kohdassa.

Valtuuston päätösten noudattamisen ja määrärahan budjetoinnin osalta tarkastuslautakunta viittaa valtuuston päättämien rakennushankkeiden budjettipäätöksiin, jotka ylittyvät. Esimerkkinä tällaisesta investoinnista on tässä raportissa edellä käsitelty teatterihanke.

Toimintakertomus 2016: Riskienhallinnan järjestäminen / tarkastuslautakunnan huomiot

Kirjanpitolauslautakunnan kuntajaoston yleisohje

Yleisohjeen mukaan riskienhallinnalla tarkoitetaan järjestelmällisiä menettelyjä, joiden avulla tunnistetaan ja arvioidaan kunnan toimintaan liittyviä riskejä sekä määritellään toimintatavat riskien hallitsemiseksi, valvomiseksi ja säännönmukaiseksi raportointiseksi. Kunnan riskienhallinnan tasoa ja riittävyyttä arvioidaan sekä varsinaiseen toimintaan, investointeihin, rahoitukseen että vahinkoihin liittyvissä riskeissä. Riskit vaikuttavat toteutuessaan kunnan asemaan, talouteen, palvelukykyyn, työvoiman saataavuuteen ja yleiseen kilpailukykyyn asukkaista ja yrityksistä. Toimintaan, investointeihin ja rahoitukseen liittyvät riskit jäävät pääsääntöisesti kunnan kannettavaksi. Vahinkoriskin toteutumisesta seuraavaa menoa tai menetystä voidaan rajata vakuuttamalla.

Riskienhallinnan järjestämistä arvioidaan selonteossa esimerkiksi seuraavin perustein:

- Onko riskienkartoitus kunnassa ajan tasalla ja onko se tehty riittävän kattavasti?
- Onko riskienhallinta ja seuranta vastuutettu selkeästi ja onko siihen riittävä asiantuntemus?
- Onko onnistuttu toteutuneiden riskien ajallisessa ja rahamääräisessä ennakoinnissa?

Tilinpäätöksen toimintakertomuksen osiossa 1.5 on käsitelty kaupungin ja kaupunkikonsernin merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä.

Toimintakertomuksen mukaan ensimmäinen kaupunkitason yhteisellä riskienhallintatyökalulla suoritettu riskien arviointi toteutettiin vuonna 2014. Vuosien 2015 ja 2016 aikana riskienhallinnan kehittämistä on jatkettu toiminnalle keskeisten riskien haarukoinnilla sekä riskien seurausten ja merkittävyyden aiempaa tarkemmalla arvioinnilla.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Toimintakertomuksessa on yleisohjeen mukaisesti tehty selkoa riskienhallinnan järjestämisestä ja riskienkartoituksen toteutuksesta ja kattavuudesta, vastuutuksesta sekä kehittämistarpeista ja -suunnitelmista.

Vuoden 2014 toimintakertomuksen selonteon mukaan riskien merkityksen arviointi, priorisointi, hallintakeinojen määrittely ja raportointi edellyttivät vielä jatkokehittämistä. Vuosien 2015 ja 2016 toimintakertomuksissa on todettu, että riskienhallinnan kehittämistä on jatkettu toiminnalle keskeisten riskien haarukoinnilla sekä riskien seurausten ja merkittävyyden aiempaa tarkemmalla arvioinnilla.

Toimintakertomus 2016: Omaisuuden hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta / tarkastuslautakunnan huomiot

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Yleisohjeen mukaan selonteossa arvioidaan sisäisen valvonnan toimivuutta erityisesti silloin, kun omaisuuden hankinnassa, luovutuksessa tai käyttöarvossa on toteutunut menetyksiä, arvon alennuksia tai jouduttu korvaus- tai muuhun oikeudelliseen vastuuseen. Menetys tai korvaus voi olla seuraus esimerkiksi virheellisestä menettelystä hankinnan kilpailuttamisessa tai omaisuuden luovutukseen liittyvässä arvonlisäveron palautuksessa tai valtionosuuden takaisinperinnässä.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Vuoden 2014 toimintakertomuksessa todettiin, että kaupungin omaisuuden hoidon valvonnassa todettiin tilikauden aikana selkeitä kehittämiskohteita muun muassa käyttöomaisuusrekisterien hyödyntämisessä, seurannassa ja niiden ylläpidossa. Vuoden 2015 toimintakertomuksessa todettiin, että kiinteän ja irtaimen omaisuuden rekisteröintiin, seurantaan ja poistokäytäntöihin on kiinnitetty huomiota tilikauden aikana ja niitä on tarkoitus kehittää edelleenkin vuoden 2016 aikana.

Vuoden 2016 toimintakertomuksen mukaan kiinteän ja irtaimen omaisuuden rekisteröintiä, seurantaan ja poistokäytäntöjä tullaan tarkastamaan sisäisen tarkastuksen toimesta vuoden 2017 aikana, missä yhteydessä tullaan arvioimaan valvontamenetelmien tarkentamisen tarpeet.

Muutoin toimintakertomuksessa 2016 todetaan, että kaupunginhallituksen tiedossa ei ole omaisuuden hankinnan, luovutuksen tai hoidon valvonnan osalta olennaista laiminlyöntiä tai muuta vastaavaa menettelyä, josta saattaisi aiheutua kaupungille korvausvaade tai muu vastaava vastuu.

Tarkastuslautakunta toteaa, että selonteon tässä kohdin ei ole käsitelty eikä arvioitu korjausvelan tai esimerkiksi mahdollisten rakennusten sisäilmaongelmien vaikutusta omaisuuden arvoon tai käyttöarvoon.

Toimintakertomus 2016: Sopimustoiminta / tarkastuslautakunnan huomiot

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan sopimukseen liittyvää sisäistä valvontaa on selonteossa aiheellista arvioida erityisesti silloin, kun sopimuksella on ollut sellaisia negatiivisia seuraamuksia, joita ei sopimusta tehdessä ole ennakoitu. Selonteossa on myös syytä arvioida, onko sopimusehtojen noudattaminen ja vanhentumisaikojen seuranta kunnassa ajantasaista ja kattavasti vastuutettu.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Vuoden 2015 toimintakertomuksen selonteon mukaan kaupungin sopimusten hallintaa on tarkastettu vuoden 2015 aikana ja sähköistä sopimusten hallintaa on tuolloin ollut

tarvetta kehittää edelleen. Vuoden 2016 painopisteitä sopimustoiminnan sisäisen valvonnan osalta olisi ulkoistettujen palveluhankintojen sopimusehtojen noudattamisen arviointi.

Vuoden 2016 toimintakertomuksen mukaan kaupungin sopimusten hallintaa on tarvetta kehittää edelleen ja seurantarpeet on tunnistettu kehityskohteeksi. Vuoden 2017 aikana tulee tavoitteena olemaan sopimustoiminnan sisäisen valvonnan osalta kaupungin järjestämisvastuulla olevien ulkoistettujen palveluhankintojen valvonta.

Sopimusten hallinnan on toimintakertomuksen mukaan todettu edelleen olevan kehittämisen kohteena.

Hankintatoimeen liittyviä asioita on käsitelty tämän raportin kohdassa 1.4.

Toimintakertomus 2016: Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä / tarkastuslautakunnan huomiot

Selonteosta käy ilmi, miten sisäinen tarkastus on järjestetty, tarkastustoiminnon laajuus, kohdentuminen ja keskeiset tulokset päätyneellä tilikaudella.

3.4 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä tilinpäätöksen toimintakertomuksessa

Toimintakertomuksessa on selostettu konsernivalvonnan järjestämistapaa, toimivaltaa ja -vastuita kaupungissa.

Vuoden 2015 toimintakertomuksessa kehittämiskohteena on todettu raportointitapa konsernijohtolle. Tarkastuslautakunta on tuolloin katsonut vuoden 2014 keväällä jo esitetyn mukaisesti, että konserniajattelun laajentuessa konserniohjauksen ja sitä kautta myös konsernivalvonnan merkitys kasvaa ja tästä syystä näiden kehittämiseen on kiinnitetty ja pitää kiinnittää jatkossakin erityistä huomiota.

Tarkastuslautakunta haluaa yleisesti ottaen edelleen kiinnittää huomiota konserniyhteisöjen toiminnan riittävään avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen silloin, kun kyseessä ovat julkiset tiedot ja asiat.

Toimintakertomus 2016: Ohjeiden anto kaupungin edustajille tytäryhteisöissä

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan selonteossa selvitetään ohjeiden antomenettelyä kunnan edustajille tytäryhteisöissä päätyneellä tilikaudella ja annetaan arvio ohjeiden riittävydestä ja siitä, kuinka hyvin valtuuston vahvistamia omistajapoliittisia linjauksia on tilikaudella noudatettu.

Vuoden 2015 tilinpäätöksen toimintakertomuksen selonteon mukaan kaupungin konserniohjeiden tavoitteita ovat yhteisöjen ja säätiöiden ohjauksen yhtenäistäminen, toiminnan läpinäkyvyyden lisääminen, tiedon laadun ja tiedonkulun parantaminen ja tytäryhteisö-

söjen sitouttaminen yhteisiin tavoitteisiin. Tytäryhteisöjen on linjattava omat toiminta-ajatuksensa koko konsernin toiminta-ajatuksen mukaisesti ja lisäksi tytäryhteisöjen on päätöksenteossaan otettava huomioon kaupunkiemion odotukset toiminnan suhteen.

Vuoden 2015 toimintakertomuksessa on myös todettu, että tytäryhteisöjen hallinnossa toimivien tulee noudattaa konsernijohtoon antamia ohjeita. Ohjeet voidaan yksilöidä valtakirjalla tai pöytäkirjanotteella tai erillisellä päätöksellä. Tytäryhteisöjen hallintoon valitavilta henkilöiltä vaaditaan kirjallinen sitoumus konserniohjeiden noudattamisesta ennen valintaa tehtävään.

Vuoden 2016 tilinpäätöksen toimintakertomuksen mukaan tytäryhteisöille annettiin tilikauden aikana konserniohjeita mm. yhtiökokouksia varten sekä joistakin yhteisöjen hallituksissa päätettävistä asioista muun muassa ennakonäkemyksen muodossa. Kaupunginhallituksen käytettävissä olevien tietojen mukaan konserniohjeita ja ennakonäkemyksiä on noudatettu.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Tarkastuslautakunta on vuoden 2015 osalta todennut, että vuoden 2013 toimintakertomuksessa on todettu, että kuntayhtymiä ja muita kaupunkikonserniin kuulumattomia yhteisöjä, esimerkiksi yhdistyksiä, joissa kaupungilla on merkittävä maksuosuus tai muu huomattava taloudellinen intressi, kohdellaan soveltuvin osin konserniohjeiden periaatteita noudattaen. Tarkastuslautakunta haluaakin edelleen kiinnittää tässä yhteydessä huomiota kaupungin myös muiden kuin osakeyhtiömuotoisten yhteisöjen edustajien tietoisuuteen kaupunginvaltuuston päätöksistä.

Toimintakertomus 2016: Konsernitavoitteiden asettamista ja toteuttamista koskeva arviointi

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan konsernitavoitteiden toteutumista selvitetään toimintakertomuksessa erillisessä luvussa (luku 3.7.2). Selonteossa annetaan arvio tavoiteasettelun tarkoituksenmukaisuudesta ja riittävydestä. Jos tytäryhteisöille asetettuja tavoitteita ei olennaisilta osin ole toteutettu, on arvioitava, onko konsernijohtoon ohjaus, valvonta ja raportointi ollut asiassa riittävää.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Toimintakertomuksen selonteon mukaan kaupunginvaltuusto määrittelee kaupungin tavoitteet ja sen mukaiset omistajapolitiikan linjaukset osana kaupunkistrategiaa. Konsernijohto asettaa yhteisöille tavoitteet talousarvion laatimisen yhteydessä kulloinkin valitun mittariston ja seurantajärjestelmän mukaisesti.

Toimintakertomuksen selonteossa on otettu kantaa yleisohjeessa mainittuun tavoiteasettelun tarkoituksenmukaisuuteen ja riittävyteen toteamalla, että strategisten yhtiöiden osalta tavoitteet ja mittarit asetetaan kaupunginhallituksen konsernijaoston esityksestä siten, että ne antavat riittävän tiedon yhtiön taloudellisesta tilasta ja toiminnasta. Selonteossa todetaan raportoinnin tapahtuvan vähintään kerran vuodessa tilinpäätöksen lisäksi sekä aina kun yhteisön toimintaan tai talouteen liittyy olennaisia poikkeamia jaoston määrittämistä tavoitteista. Lisäksi selonteossa on todettu, että raportoinnissa

ajalta 1.1. -30.6 tai tällöin tehdyissä ennusteissa tilikauden 2016 toteumasta ei tällöin todettu olevan merkittäviä tai epätavallisen suuria poikkeamia asetettuihin tavoitteisiin nähden.

Toimintakertomuksen selonteossa ei tässä kohdin otettu kantaa, oliko tilikauden päätyttyä tytäryhteisöjen tavoitteet saavutettu olennaisilta osin niin, että ei ole ollut tarpeen arvioida tai käsitellä sitä, onko konsernijohtoon ohjaus, valvonta ja raportointi ollut asiassa riittävää.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota itse konserniyhteisöjen raportoinnin sisällön lisäksi siihen, että tiedot raportoidaan yhteisöistä määriteltyjen aikataulujen puitteissa.

Toimintakertomus 2016: Keskitettyjen konsernitoimintojen ja -palvelujen käyttö

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaan selonteossa selvitetään keskitettyjen konsernitoimintojen käyttöä ja konserniohjeen asianmukaista noudattamista. Keskitetysti järjestettyjä toimintoja kuntakonsernissa voivat olla muun muassa rahoitus- ja sijoitustoiminta, maksuliikenteen hoito, hankinnat ja riskienhallinta, vakuuttaminen, henkilöstöpolitiikka ja tietohallinto. Myös tiedottaminen ja markkinointi voidaan kuntakonsernissa hoitaa keskitetysti. Konsernin keskitettyjen toimintojen järjestämisestä on perusteltua päättää konserniohjeessa. Tytäryhteisön johdolla on kuitenkin velvollisuus toimia ensisijaisesti sitä koskevien yhteisölakien sekä oman yhteisön edun mukaisesti.

Selonteossa selvitetään konsernipalvelujen käyttöä ja annetaan arvio konserniohjeen asianmukaisesta noudattamisesta. Lisäksi selonteossa on tarpeen kuvata hinnoittelun kustannusvastaavuutta. [19.3.2013]

Yleisohjeen mukaan konsernipalveluilla tarkoitetaan palveluja, joita konserniyhteisö tuottaa keskitetysti muille konserniyhteisöille. Tällaisia palveluja voivat olla muun muassa toimitila- ja kiinteistöpalvelut, taloushallinnon palvelut, tietohallinnon palvelut ja muut hallinnon palvelut kuten lakipalvelut ja arkistointi sekä monistus- ja painatuspalvelut.

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Vuoden 2015 toimintakertomuksen selonteossa kuvattiin toiminnot, joiden osalta kaupunkikonsernissa kerrottiin konserniohjeen mukaan pyrittävän yhteisiin linjauksiin:

- Hankinnat
- It-toiminnot
- Rahoitus
- Henkilöstöpolitiikka

Vuoden 2016 toimintakertomuksessa todetaan, että keskitettyjen konsernipalvelujen käytössä noudatetaan konserniohjeen mukaan kaupungin konsernijohdon antamaa ohjeistusta. Lähtökohtana tässä on se, että strategiset tytäryhteisöt ja niiden tytäryhteisöt hyödyntävät ensisijaisesti konsernin omia tukipalveluita ja vasta toissijaisesti konsernin ulkopuolisia palveluntuottajia. Edelleen toimintakertomuksen mukaan konsernijohdon ohjeistus toimitetaan yhtiöille valvontavastuuhenkilön tai konserniohjausvastuualueen toimesta. Ohjeistuksen laatimisesta vastaa kunkin toiminnon osalta taho, joka kaupungissa vastaa toiminnon toteuttamisesta.

Toimintakertomuksessa 2016 on nimetty keskitetyt yhteiset tukipalvelut sekä mainittu toiminnot, minkä osalta kaupunkikonsernissa pyritään yhteisiin linjauksiin.

Kaupunkikonsernissa keskitettyjä yhteisiä tukipalveluita ovat (konserniohjeet kv 12.12.2016 § 205):

- Rahoitus ja sijoitustoiminta
- Maksuliikenteen hoito
- Palvelussuhdeneuvonta

Kaupunkikonsernissa pyritään yhteisiin linjauksiin mm. seuraavien toimintojen osalta:

- Hankinnat
- Taloushallinto
- Vakuuttaminen
- IT-toiminnot
- Konserniyhtiöiden tuottamat palvelukokonaisuudet
- Työterveyshuolto

Toimintakertomuksen mukaan mainittujen toimintojen osalta yhteisöjen on perusteltava kaupungille, mikäli ne poikkeavat keskitetystä tuotannosta.

Tarkastuslautakunta toteaa, että konserniyhteisöillä on mahdollisuus perustellen käyttää muitakin kuin keskitettyjä palveluja. Tarkastuslautakunta toteaa samoin kuin vuoden 2015 osalta, että toimintakertomuksen selonteossa 2016 ei ole esitetty yleisohjeen mukaista kuvausta hinnoittelun kustannusvastaavuudesta. Toimintakertomuksen selonteossa on konsernipalvelujen osalta todettu, että siirtohinnoittelu perustuu osin selkeisiin laskentaperusteisiin, jotka edellyttävät vuosittaista seuranta ja päivittämistä.

Toimintakertomus 2016: Sisäinen valvonta ja riskienhallinta konserniyhtiöissä

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje

Kirjanpitolautakunnan yleisohjeen mukaan kunta voi konserniohjeessa ohjata tytäryhteisöjä riskienhallinnassa. Konsernijohto voi ohjata ja koordinoita tytäryhteisöjä riskikartoituksen tekemisessä ja muissa riskienhallintaan liittyvissä asioissa. Riskien vakuuttamisessa ja omavastuuosuuksissa voidaan konsernissa noudattaa yhtenäisiä toimintaperiaatteita.

Yleisohjeen mukaan riskienhallinnan järjestämistä kuntakonsernissa arvioidaan selonteossa esimerkiksi seuraavin perustein:

- Onko riskienkartoitus tytäryhteisöissä ajan tasalla ja onko se tehty riittävän kattavasti?
- Onko kuntakonsernin riskienhallinta ja seuranta vastuutettu konsernijohdon osalta selkeästi ja onko siihen riittävä asiantuntemus?
- Onko kuntakonsernissa onnistuttu toteutuneiden riskien ajallisessa ja rahamääräisessä ennakkoinnissa?

Tarkastuslautakunnan huomio 2016

Toimintakertomuksessa 2016 on todettu, että konsernihallinnon sisäinen tarkastus on käynnistännyt tilikauden aikana tytäryhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan peruskartoituksen, jonka aikana kerätään tietoa yhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja jalkauttamisesta. Tilikauden päättyessä kertyneiden tietojen perusteella on voitu todeta, että tytäryhteisöjen valvontakeinojen kehittämisen ja dokumentoinnin vaihe vaihtelee tytäryhteisöstä riippuen. Edelleen on todettu, että sisäinen tarkastus tukee tytäryhteisöjä käytettävissä olevien resurssiensa puitteissa valvontakeinojen toimeenpanon jatkotyössä.

Riskienhallinnan osalta toimintakertomuksessa on todettu, että toiminnan merkittävimpiä riskejä on tunnistettu aiempaa järjestelmällisemmin konsernihallinnon riskienhallintapäällikön tuella. Eroja riskienhallinnan toteutuksessa ja kehittämisessä on edelleenkin tytäryhteisöjen välillä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että työtä konserniajattelussa on jatkettava, jotta emokunta pystyy jatkossa entistä paremmin valvomaan ja arvioimaan yhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kattavuutta ja toimeenpanoa.

Kehitettävää sisäisessä valvonnassa, riskienhallinnassa ja konsernivalvonnassa; tarkastuslautakunnan keskeisiä huomioita

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimeenpanon on toimintakertomuksessa katsottu olevan hyvällä tasolla, mutta molempien kehittämisessä ja toimeenpanossa on edelleenkin tekemistä.

Vuoden 2016 toimintakertomuksessa ei ole raportoitu rahoitusriskeistä osana kaupungin ja kaupunkikonsernin merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Toimintakertomuksen selonteon mukaan tilikauden 2016 alussa esiin tulleet päivittäisen toiminnan valvonnan puutteet hyvinvointitoimialan vanhuspsykiatriassa on käyty läpi kattavasti kaikkien psykiatrisen sairaanhoidon suljettujen osastojen toiminnan tarkastuksena sekä sisäisen tarkastuksen toimesta että ulkopuolisen konsultin suorittamana hoitokäytäntöjen auditointina. Vanhuspsykiatrian toimintatapoja selvittelivät tilikauden aikana myös Valvira, AVI, Fimea ja poliisi.

Toimintakertomuksessa ei ole tässä kohdin esitetty selvitysten tuloksia, seuraamuksia tai selvitysten aiheuttamia jatkotoimenpiteitä tai esille tulleita kehittämistarpeita. Kaupunginjohtoon mukaan tarvittavat toimenpiteet ilmenevät selvitystyöhön liittyvästä raportoinnista.

Tarkastuslautakunta toteaa edelleen, että myös kaupunginhallituksen tulee osaltaan varmistua riittävällä tavalla, että aiempien vuosien puutteet toiminnassa ja toimintatavoissa on saatu korjattua. Huomiota tulee kiinnittää sisäisen valvonnan toimivuuteen lakien ja päätösten sekä hyvän hallintotavan noudattamisessa erityisesti lakisääteisissä tehtävissä ja erityisesti silloin, kun niiden noudattamisessa on havaittu puutteita. Vanhuspsykiatrian tapauksessa esille tulleiden vastavankaltaisten puutteiden korjaamisen tarvetta ja toimintatapojen kehittämistä tulee tarkastella ja arvioida myös muissa vastaavissa toiminnoissa.

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta

Tarkastuslautakunta toteaa, että toimintakertomuksessa ei ole omaisuuden hoidon valvontaa käsittelevässä kohdassa käsitelty eikä arvioitu korjausvelan tai esimerkiksi mahdollisten rakennusten sisäilmaongelmien vaikutusta omaisuuden arvoon tai käyttöarvoon.

Konsernivalvonnan järjestäminen

Tarkastuslautakunta haluaa yleisesti ottaen edelleen kiinnittää huomiota konserniyhteisöjen toiminnan riittävään avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen silloin, kun kyseessä ovat julkiset tiedot ja asiat.

Konsernitavoitteiden asettamista ja toteuttamista koskeva arviointi

Toimintakertomuksen selonteossa ei tässä kohdin otettu kantaa oliko tilikauden päätyttyä tytäryhteisöjen tavoitteet saavutettu olennaisilta osin niin, että ei ole ollut tarpeen arvioida tai käsitellä sitä, onko konsernijohtoon ohjaus, valvonta ja raportointi ollut asiassa riittävää.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota itse konserniyhteisöjen raportoinnin sisällön lisäksi siihen, että tiedot raportoidaan yhteisöistä määriteltyjen aikataulujen puitteissa.

Keskitettyjen konsernitoimintojen ja -palvelujen käyttö

Tarkastuslautakunta toteaa, että konserniyhteisöillä on mahdollisuus perustellen käyttää muitakin kuin keskitettyjä palveluja. Tarkastuslautakunta toteaa samoin kuin vuoden 2015 osalta, että toimintakertomuksen selonteossa 2016 ei ole esitetty yleisohjeen mukaista kuvausta hinnoittelun kustannusvastaavuudesta. Toimintakertomuksen selonteossa on konsernipalvelujen osalta todettu, että siirtohinnoittelu perustuu osin selkeisiin laskentaperusteisiin, jotka edellyttävät vuosittaista seuranta- ja päivittämistä.

Sisäinen valvonta ja riskienhallinta konserniyhtiöissä

Konserniyhtiöiden sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan osalta toimintakertomuksessa todetaan, että tytäryhteisöjen valvontakeinojen kehittämisen ja dokumentoinnin vaihe vaihtelee tytäryhteisöstä riippuen. Eroja riskienhallinnan toteutuksessa ja kehittämisessä on edelleenkin tytäryhteisöjen välillä. Positiivista on tytäryhteisöjen emokaupungin sisäiseltä tarkastukselta ja riskienhallintapäälliköltä saama tuki asioiden arvioinnissa ja kehittämisessä.

Tilinpäätöksen toimintakertomuksen selonteko

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohje määrittää ja ohjeistaa tilinpäätöksen toimintakertomuksen laatimista kunnassa ja kuntakonsernissa. Yleisohje on päivitetty vuonna 2013. Tähän liittyvää raportointia tilinpäätöksen toimintakertomuksessa tulee jatkuvasti kehittää. Kehittämistyön tulokset voivat näkyä toimintakertomuksessa esimerkiksi siten, että selonteon sisältö tuo riittäväällä tavalla esille toiminnassa tapahtuneen muutoksen ja kehityksen.

4 Allekirjoitukset

Turussa 19.5.2017

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Anne Aholainen', with a long horizontal flourish extending to the right.

Anne Aholainen

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

Liite 1

Turun kaupungin hallinnon ja talouden tarkastus

Tarkastuslautakunnan kokoonpano ja toiminta

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on kaupungin hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestäminen sekä kaupungin ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta huolehtiminen. Tarkastuslautakunta valmistelea valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat. Lautakunta tuottaa kaupungin ja sen strategisen johtamisen ja toiminnan kehittämisen tueksi luotettavaa ja olennaista arviointitietoa valtuustolle ja muille päätöksentekijöille, kuntalaisille ja ympäröivälle yhteiskunnalle sekä kaupungin henkilöstölle.

Tarkastuslautakunta arvioi

- valtuuston asettamien strategisten tavoitteiden ja talousarviotavoitteiden toteutumista,
- toiminnan tarkoituksenmukaisuutta,
- tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta sekä
- muita kuntalaissa lautakunnan tehtäväksi annettuja asioita.

Tarkastuslautakunnan tehtäväkenttään vaikuttavat vaatimukset talouden tasapainottamisesta, tasapainottamista koskevien suunnitelmien sisällön ja toimenpiteiden toteutuksen ja riittävyyden arvioinnin tarve. Toimintaan vaikuttavat myös kuntakonsernin toiminnan ja palvelutuotannon organisointi, järjestämistapa ja johtaminen sekä näissä tapahtuvat muutokset. Lisäksi lautakunnan toiminnassa tulee ottaa huomioon kulloinkin voimassa olevien ohjausasiakirjojen rakenne ja sisältö sekä ne muutostekijät, jotka vaikuttavat kaupunkikonsernin ja sen eri osien toimintaan ja tulokseen. Toimintaympäristössä tapahtuu jatkuvia muutoksia muun muassa lainsäädännöstä sekä lisääntyvästä kuntarajat ylittävästä yhteistyöstä johtuen.

Tarkastuslautakunnan tavoitteena on ollut valtuustokaudella tukea valtuuston päättämien strategisten tavoitteiden toteutumista. Tavoitteiden toteutumista on tuettu arviointitoiminnalla, jossa on tarkasteltu asetettujen tavoitteiden toimeenpanoa, toteutumista ja vaikutuksia organisaation eri tasoilla ja toiminnoissa. Arviointitoiminnalla on pyritty kattamaan olennaisimmiksi katsotut asiakokonaisuudet tai toiminnot valtuustokauden aikana. Arviointitoiminnan tuloksista on raportoitu kulloinkin tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tarkastuslautakuntaan on hallinnon ja talouden tarkastuksen johtosäännön mukaan kuulunut 7 jäsentä (Kv 26.1.2009 § 6).

Toimikauden 2013 - 2016 tarkastuslautakunnan jäsenenä, heidän henkilökohtaisina varajäseninä, puheenjohtajana ja varapuheenjohtajana ovat valtuuston päätösten (Kv 28.1.2013 § 7, 25.2.2013 § 38, 26.1.2015 § 9, 26.9.2016 § 150) mukaisesti toimineet:

Jäsenet:

Aholainen Anne, yhteyspäällikkö
Häggman Bengt, valt. maist.
(Kv 26.1.2015 § 9 alkaen)
Iivessalo Saara, OTM
(Kv 26.9.2016 § 150 alkaen)
Kallio Nina, aoh, sh (YAMK)
Mannfolk Niklas, RKP-nuoret pj.
(Kv 26.1.2015 § 9 saakka)
Oksa Martti, pankinjohtaja, eläkk.

Saarinen Sauli, kunnallisneuvos
Suominen Anneli, jalkojenhoitaja
Uotila Saara, opiskelija
(Kv 26.9.2016 § 150 saakka)

Puheenjohtaja Aholainen Anne
Varapuheenjohtaja Saarinen Sauli

Varajäsenet:

Koskivaara Eija, KTT, tutkijatohtori
Laineenkare Lotta, juristi
(Kv 26.1.2015 § 9 alkaen)
Iho Arja, sosiaalityön johtaja
(Kv 26.9.2016 § 150 alkaen)
Raunio Eija, yrittäjä
Häggman Bengt, valt. maist.
(Kv 26.1.2015 § 9 saakka)
Suominen Joonas, insinööri
(Kv 25.2.2013 § 38 alkaen)
Blomqvist Seppo, KTM, ekonomi
Tähti Tuomas, opiskelija
Iho Arja, sosiaalityön johtaja
(Kv 26.9.2016 § 150 saakka)

Tarkastuslautakunnan valmistelu- ja täytäntöönpanoyksikkönä on toiminut revisiotoimisto.

Toimikauden 2013 - 2016 tarkastuslautakunta kokoontui vuoden 2016 aikana yhteensä 11 kertaa. Kevätkaudella 2016 tarkastuslautakunta on valmistellut vuoden 2015 arviointia. Vuoden 2016 arviointia varten on kevätkaudella 2017 kuultu kaupunginjohtoa, toimialojen johtoa sekä henkilöstö- ja talousjohtoa Turun kaupungin vuoden 2016 tilinpäätöksestä, talousarviotavoitteiden toteutumisesta, henkilöstöraportoinnista 2016 ja henkilöstötavoitteiden toteutumisesta. Toukokuussa 2017 tarkastuslautakunta hyväksyi vuoden 2016 arviointia koskevan raportin. Kaupungin vuoden 2016 tilinpäätös, tarkastuslautakunnan arviointiraportti ja tilintarkastajan tilintarkastuskertomus vuodelta 2016 käsitellään kaupunginvaltuuston kokouksessa 29.5.2017.

Toimintavuoden syksyllä aloitettiin arviointisuunnitelman syksy 2016/ kevät 2017 mukaisien aihealueiden arvioinnit. Maahanmuuttoasioiden arviointi valmistui 14.2.2017 ja esiteltiin valtuustolle 20.3.2017. Arviointien muista keskeisistä tuloksista raportoidaan osana vuoden 2016 arviointiraporttia.

Tilintarkastaja ja tilintarkastuksen toteutus

Turun kaupungin tilintarkastajana valtuustokaudella 2013 - 2016 on toiminut JHTT-yhteisö KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy, vastuunalaisena tilintarkastajana JHTT, KHT Leif-Erik Forsberg (*Kv 6.5.2013 § 104, optio Kv 29.8.2016 § 144*). Tilintarkastajan valinnassa sovellettiin ensimmäisen kerran Kuntalain 72 §:n 1 momentin (*Kuntalaki 17.3.1995/365, muutos 15.6.2012/325, Kuntalaki 10.4.2015/410 122 § 3. mom.*) muutosta, jonka mukaan tilintarkastajat voidaan valita enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten. Mahdollisesta option käyttöönotosta vuosille 2017 - 2018 tekee päätöksen Turun kaupunginvaltuusto ja option käytöstä päätettiin 30.9.2016 mennessä.

Kaupunginvaltuusto päätti 29.8.2016 § 144 tarkastuslautakunnan esityksestä, että valtuusto päättää käyttää tilintarkastuksen hankintasopimukseen sisältyvän option ja valita Turun kaupungin tilintarkastajaksi vuosille 2017 - 2018 KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy:n, vastuunalaisena tilintarkastajana JHT, KHT Leif-Erik Forsberg. Lisäksi kaupunginvaltuusto päätti todeta, että Turun kaupungin tytäryhteisöjen ja säätiöiden tilintarkastajavalinnoista päättävät yhtiökokoukset ja säätiöiden vuosikokoukset siten kuin näistä valinnoista on säädetty ja määrätty. Tarjouskilpailuun perustuvassa valinnassa noudatetaan tähän tarjouskilpailuun perustuvaa hinnoittelua ja muita ehtoja.

Tilintarkastaja on raportoinut tarkastuslautakunnalle tarkastustyön etenemisestä vuosisuunnitelman ja valtuustokaudelle laaditun tarkastussuunnitelman mukaisesti. Kirjalliset raportit on lautakunnan toimesta lähetetty edelleen kaupunginhallitukselle.

Tilintarkastuskertomusta vuodelta 2016 on käsitelty tarkastuslautakunnassa 25.4.2017 ja 19.5.2017.

Liite 2

Kunnallisten päivähoitoyksikköjen täyttöaste ja käyttöaste Turussa tammikuuta 2017 – maaliskuu 2017 (lähde: Sivistystoimiala)

Täyttöaste painotettu Riviotsikot	Sarakeotsikot		
	Tammikuu/2017	Helmi- kuu/2017	Maalis- kuu/2017
Arkeologinkadun päivähoitoyksikkö	81,85	88,71	101,11
Keltasirkut/Arkeologinkatu 9	79,82	85,90	100,76
Metsätähdet/ Lampolankatu 6	91,42	89,15	104,33
Punatulkut/Arkeologinkatu 9	79,63	86,42	89,90
Sinikellot/ Lampolankatu 6	91,59	93,33	108,33
Sinitiaiset/Arkeologinkatu 9	65,14	87,68	116,67
Vaapukat/Jäkärän Puistok. 18	81,15	97,10	107,71
Vanamot/Jäkärän Puistokatu 18	84,70	84,97	86,00
Asemanseudun päivähoitoyksikkö	81,05	84,26	96,70
Aurinkoiset/Käsityöläiskatu 20	76,84	81,50	87,14
Kuunsäteet/Käsityöläiskatu 20	78,40	74,22	77,07
Pojjut/Sairashuoneenkatu 1	84,00	85,83	118,01
Puosut/Sairashuoneenkatu 1	93,66	98,43	102,64
Reimarit/Sairashuoneenkatu 1	75,54	80,54	91,16
Tähtöset/Käsityöläiskatu 20	84,90	92,50	112,50
Haarla-Pikisaaren päivähoitoyksikkö	91,43	94,28	99,37
Auringot/Meteorikatu 1	83,13	92,92	100,00
Helmet / Lautturinkatu 5	100,50	101,11	104,17
Komeetat/Meteorikatu 1	94,22	94,74	96,29
Kuut/Meteorikatu 1	85,14	90,62	102,11
Meritähdet / Lautturinkatu 5	99,36	99,80	102,00
Meteorit/Meteorikatu 1	86,96	91,86	97,81
Pyrstötähdet/Meteorikatu 1	85,10	85,36	89,57
Simpukat / Lautturinkatu 5	100,57	100,57	100,57
Tähdet/Meteorikatu 1	95,76	96,64	102,76
Halisten päivähoitoyksikkö	101,24	97,10	102,53
Nokkelat/Paavinkatu 13	102,79	102,94	104,00
Vesselit/Paavinkatu 15	101,24	91,30	105,64
Viikarit/Paavinkatu 21 D	100,00	96,43	99,85
Viksut/Paavinkatu 13	118,00	118,00	117,28
Vinskit/Paavinkatu 15	92,70	88,81	96,43
Vintiöt/Paavinkatu 15	100,29	86,00	96,48
Vohmatit/Paavinkatu 15	96,67	97,14	97,81
Välkyt/Paavinkatu 13	105,39	106,43	106,43
Hannunniitun päivähoitoyksikkö	95,44	96,08	98,85
Kurret/Ritavuoreнкуja 6	95,29	95,79	90,57
Nallet/Ritavuoreнкуja 6	96,95	97,52	95,77
Poutapilvet/Lanatie 4	99,25	102,97	101,43
Puput/Ritavuoreнкуja 6	90,44	90,63	93,05
Pyrstötähdet/Virmuntie 1	97,62	96,14	105,14
Päivänsäteet/Virmuntie 1	91,76	95,95	104,49
Revontulet/Virmuntie 1 / LASIKAAPPI	91,43	92,14	96,71
Sateenkaaret/Virmuntie 1	99,40	96,14	102,95
Haritun päivähoitoyksikkö	86,25	92,15	98,20
Iltaikerit/Kymenlaaksonkuja 4	79,69	78,18	86,14

Leijonanhampaat/Kymenlaaksonk4	92,14	99,24	102,04
Myssy-kasperit/Kymenlaaksonk.4	97,01	100,03	105,43
Pikku-karhut/Kymenlaaksonk.4	81,10	92,92	100,00
Silkkitassut/Kymenlaaksonk. 4	83,52	95,06	101,42
Heinikonkadun päivähoitoyksikkö	98,45	99,95	95,12
Hattivatit/Heinikonkatu 4	98,21	109,50	99,85
Muumit/Heinikonkatu 4	105,56	107,05	102,29
NuuskamuikkusetHeinikonkatu 4	98,10	88,95	93,05
Pikku Myyt/Heinikonkatu 4	92,00	91,13	83,71
Hepokullan päivähoitoyksikkö	91,67	94,42	103,02
Menninkäiset/Niitunniskantie 1	91,94	96,88	112,50
Symppikset/Niitunniskantie 1	101,75	102,30	104,29
Tiitiäiset/Niitunniskantie 1	87,75	89,21	99,21
Tinttarellat/Niitunniskantie 1	92,40	93,81	104,76
Uppikset/Niitunniskantie 1	83,94	84,52	85,00
Veitikat/Niitunniskantie 1	97,74	97,99	105,50
Vekkulit/Niitunniskantie 1	82,79	92,68	101,19
Hintsankujan päivähoitoyksikkö	89,63	90,69	100,13
Nappulat/Hintsankuja 4	118,86	118,86	118,86
Pirpanat/Hintsankuja 4	78,86	87,19	106,25
Vekkulit/Hintsankuja 4	80,53	82,62	88,29
Vesselit/Hintsankuja 4	99,90	93,21	98,21
Huhkolan päivähoitoyksikkö	92,31	92,26	100,22
Keltaiset/Lausteen koulun EO-yks.	94,43	94,74	97,67
MesikämmenetKarhunaukio 1	89,10	87,92	103,57
Nöpökuonot/Karhunaukio 1	92,05	93,20	100,00
Pikkutassut/Karhunaukio 1	85,52	84,58	100,00
Punaiset/Lausteen koulun EO-yks.	103,43	103,43	103,43
PörröturkitKarhunaukio 1	95,79	95,94	98,85
Siniset/Lausteen koulun EO-yks.	91,02	91,56	96,57
Härkämäen päivähoitoyksikkö	95,46	98,94	98,86
Aapelit/Aunelan koulun eskariryhmä	91,86	91,86	80,33
Auringot/Säkäkuja 2	102,53	107,71	100,29
Esikot/Aunelan koulun eskariryhmä	100,76	102,10	108,21
Pikkukuut/Säkäkuja 2	63,98	88,10	88,10
Pilvet/Säkäkuja 2	100,00	100,00	101,34
Pisarat/Säkäkuja 2	100,33	92,92	100,00
Salamat/Säkäkuja 2	103,72	106,33	108,52
Tähdet/Säkäkuja 2	103,89	104,43	102,38
Ilpoisten päivähoitoyksikkö	89,48	90,29	100,00
Hymykuopat/Lauklähteenkatu 10	94,86	95,71	96,71
Pomppunassut/Lauklähteenkatu 10	87,40	89,58	102,38
Reput/Lauklähteenkatu 13	87,80	88,38	92,43
Tempputassut/Lauklähteenk. 10	96,07	96,23	100,29
Tenavat/Lauklähteenkatu 10	74,08	76,96	98,39
Tossutouhukkaat/Lauklähteenk10	97,20	98,41	111,00
Vekarat/Lauklähteenkatu 10	94,92	92,62	98,96
Ispoinen-Petreliuksen päivähoitoyksikkö	98,48	99,54	103,30
Mantelit/Rätiälänkatu 20	79,49	92,44	91,67
Muskotit/Rätiälänkatu 20	93,14	93,93	100,00
Nassikat/Ruiskatu 2	93,58	98,33	105,11
Neilikat/Rätiälänkatu 20	145,27	145,78	148,29
Pippurit/Rätiälänkatu 20	84,55	67,50	90,32
Pähkinät/Rätiälänkatu 20	98,86	99,14	100,57

Vekkulit/Ruiskatu 2	94,86	95,90	98,54
Vesselit/Ruiskatu 2	103,71	103,10	101,38
Viikarit/Ruiskatu 2	102,15	102,46	102,46
Itäharjun päivähoitoyksikkö	92,77	93,14	97,28
Jalavat/Viinamäenkatu 7	96,53	99,18	101,24
Katajanmarjat/Viinamäenkatu 7	98,79	100,00	102,07
Koivut/Virmuntie 3/Hannunniitun koulu	90,48	95,13	98,15
Kuusenkerkät/Viinamäenkatu 7	99,35	90,95	95,58
Männynkävyt/Viinamäenkatu 7	98,04	96,53	103,76
Pajunkissat/Viinamäenkatu 7	87,67	88,33	100,00
Pihlajanmarjat/Viinamäenkatu 7	87,72	88,46	92,14
Pilvikirsikat/Viinamäenkatu 7	93,73	95,00	98,12
Tammerhot/Viinamäenkatu 7	93,19	93,81	91,05
Tervalepät luonto/ulkoryhmä	82,36	87,43	93,48
Vaahterat/Virmuntie 3/Hannunniitun koulu	91,79	91,94	96,57
Kaerlan päivähoitoyksikkö	96,84	97,88	103,71
Poutapilvet/Kaerlantie 16	100,24	101,25	112,10
Päivänsäteet/Kaerlantie 16	88,74	90,83	100,00
Revontulet1/Kaerlantie 16	96,66	101,62	103,81
Sadepisarot/Kaerlantie 16	89,86	90,64	100,00
Sateenkaaret/ Kärämäen koulu	104,00	104,00	104,00
Tähtöset/Kaerlantie 16	101,62	98,57	101,19
Kaskenmäen päivähoitoyksikkö	78,14	80,19	93,24
Kissantassut/Kaskenkatu 7	87,54	88,54	94,64
Päivänkukat/Kaskenkatu 7	75,58	71,27	79,29
Ruusnuput/Kaskenkatu 7	64,94	78,33	104,23
Sinikellot/Kaskenkatu 7	84,51	82,63	94,79
Kerttulin päivähoitoyksikkö	96,90	98,13	103,50
Hiiroset/Kellonsoittajankatu 6	98,76	103,10	100,00
Jänöset/Kellonsoittajankatu 6	104,37	101,25	108,33
Karhut/Kellonsoittajankatu 6	105,87	106,25	108,95
Lintuset/Kellonsoittajankatu 6	83,52	91,96	108,33
Majavat/Kellonsoittajankatu 6	98,86	99,05	100,00
Myyrät/Kellonsoittajankatu 6	95,62	96,67	109,52
Oravat/Kellonsoittajankatu 6	90,04	91,86	99,65
Rävärna Kottarna/Kellonsoittajankatu 6	87,71	88,57	92,86
Rävärna Stenarna/Kellonsoittajankatu 6	79,14	79,14	79,14
Siilit/Kellonsoittajankatu 6	96,88	97,27	103,86
Vargarna/Kellonsoittajankatu 6	116,15	115,07	116,10
Koivulan päivähoitoyksikkö	90,31	94,38	101,29
Koivulan esiopetus/Ilpoisten koulu	93,69	95,58	103,62
Kulkuset/Sävelkuja 4	78,44	84,88	99,85
Menninkäiset/Turunmaankatu 3	72,77	85,71	84,52
Pillipiiparit/Sävelkuja 4	96,52	96,90	98,81
Päivänsäteet/Turunmaankatu 3	92,54	96,90	100,00
Rumpalit/Sävelkuja 4	98,95	102,21	110,35
Soitoniekat/Sävelkuja 4	97,04	97,44	109,21
Kukolan päivähoitoyksikkö	92,38	92,40	100,12
Delfiinit/ Pitkäpellonkatu 6	84,66	80,92	93,08
Kastehelmet/Anniitunkatu 2	96,32	96,96	101,21
Merihevoset /Pitkäpellonkatu 6	89,25	87,57	102,18
Sarasteet/Anniitunkatu 2	96,80	95,00	103,57
Säteet/Anniitunkatu 2	93,14	101,07	103,86
Tammerhot/Anniitunkatu 2	94,54	95,13	98,86

Kuuvuoren päivähoitoyksikkö	101,96	100,02	104,57
Aamurusko/Nummenpuistokatu 1	104,75	100,54	105,95
Kastehelmi/Nummenpuistokatu 1	97,32	93,20	97,81
Kuunsilta/Nummenpuistokatu 1	101,71	97,57	98,38
Lounatuuli/Nummenpuistokatu 1	100,23	99,58	100,19
Pilvenhattara/Nummenpuistok. 1	112,47	112,87	113,33
Tähdenlento/Nummenpuistokatu 1	96,93	97,28	109,95
Lausteen päivähoitoyksikkö	96,93	100,23	106,52
Aurinkoiset/Maistraatinpolku 2	89,85	89,35	91,32
Kuunsirut/Maistraatinpolku 2	86,11	96,57	100,38
Pilviset/Maistraatinpolku 2	104,05	111,14	119,19
Päivänsäteet/Maistraatinp.2	106,54	106,54	122,12
Revontulet/Maistraatinpolku 2	100,29	100,29	100,29
Tähtöset/Maistraatinpolku 2	92,67	95,43	98,58
Läntisen keskustan päivähoitoyksikkö	91,65	92,62	97,65
Aurinkoiset/Koulukatu 12	87,50	89,80	94,95
Kurrela/Koulukatu 12	95,59	95,73	101,64
Lounatuulet/Koulukatu 12	87,71	95,36	96,71
Metsot/Koulukatu 12	92,43	103,04	103,43
Otsola/Koulukatu 12	93,14	93,81	97,81
Poutapilvet/Koulukatu 12	100,76	101,01	101,19
Pääskyt/Koulukatu 12	96,29	96,29	99,05
Sateenkaaret/Koulukatu 12	85,81	82,62	85,71
Tähdet/Koulukatu 12	86,22	81,43	100,00
Moikoisten esiopetusyksikkö	95,73	94,02	93,32
Aamuruskot/Honkaistentie 72-76	87,81	80,86	80,86
Sateenkaaret/Honkaistentie 72-76	95,31	95,40	93,52
Tuulenpuuskat/Honkaistentie 72-76	101,43	101,43	101,43
Moikoisten päivähoitoyksikkö	90,11	92,21	99,51
Aurinkoiset/Honkaistentie 72	84,00	85,42	96,43
Lounatuulet/Pitkäpellonkatu 4	94,29	96,41	100,38
Lumihitaleet/Honkaistentie 72	68,91	86,79	89,29
Lumituiskut/Honkaistentie 72	98,14	94,29	101,79
Pisarot/Pitkäpellonkatu 4	92,10	92,81	95,62
Poutapilvet/Honkaistentie 72	90,56	91,85	109,33
Revontulet/Honkaistentie 72	103,75	103,75	103,75
Salamat/Honkaistentie 72	88,40	89,71	101,76
Tähtöset/Honkaistentie 72	89,71	90,48	95,62
Moision päivähoitoyksikkö	89,85	88,33	97,95
Jänönapilat/Halikonkatu 8	75,61	79,06	97,32
Kiitäjät/Halikonkatu 8	96,02	86,34	97,04
Kuismat/Halikonkatu 8	93,67	95,23	104,48
Päivänsäteet/Halikonkatu 8	89,01	89,83	90,76
Sinisiivet/Halikonkatu 8	93,91	94,97	102,29
Tupasvillat/Halikonkatu 8	95,66	87,62	96,00
Munterinkadun päivähoitoyksikkö	89,71	90,14	99,04
Dinot/Munterinkatu 3a	93,12	95,01	100,21
Karviset/Munterinkatu 3a	87,71	92,07	100,00
Muumit/Munterinkatu 3a	87,48	82,72	100,00
Tenavat/Munterinkatu 3a	90,68	88,71	93,14
Tikrut/Munterinkatu 3 a	87,42	96,16	105,64
Mäntymäen päivähoitoyksikkö	89,41	92,93	97,84
Kapteenit/Vähä-Heikkilän koulu	83,15	83,46	85,00
Kipparit/Vähä-Heikkilän koulu	130,72	131,03	132,57

Kottaraiset/Kallelankatu 3	86,57	80,21	86,29
Leppäkertut/Kallelankatu 3	81,02	91,67	101,38
Mansikat/Kallelankatu 3	82,86	90,98	93,02
Matruusit/Myllymäentie 42	93,29	91,85	100,76
Oravat/Kallelankatu 3	88,26	99,04	106,14
Perhoset/Kallelankatu 3	92,16	91,08	87,82
Puput/Kallelankatu 3	88,11	93,75	108,33
Seilorit/Myllymäentie 42	94,67	94,88	93,71
Nättinummen päivähoitoyksikkö	94,92	92,75	97,69
Hymykuopat 1/Karrinkatu 4	90,38	61,43	83,35
Hymykuopat 2/Karrinkatu 4	90,79	95,00	100,00
Metsätähdet/Karrinkatu 4	103,01	107,60	115,43
Ruut/Teräsrautelan nuor.t.	88,86	89,00	89,14
Tattaraiset/Karrinkatu 4	99,05	100,95	104,76
Tikrut/Teräsrautelan nuor.talo	88,44	89,06	90,99
Tinttarelat/Karrinkatu 4	108,18	105,27	102,38
Tähtitukat/Karrinkatu 4	88,98	91,40	98,19
Paattisten päivähoitoyksikkö	85,44	86,24	98,19
Hillat/ Seuravuorenkatu 7	83,01	82,30	104,76
Karpalot/Seuravuorenkatu 7	93,33	95,18	107,71
Mesimarjat/Seuravuorenkatu 7	85,85	91,01	114,78
Metsämansikat/Toffinkuja 2	79,92	80,05	78,67
Mustikat/Toffinkuja 2	82,00	75,86	93,14
Puolukat/Toffinkuja 2	85,68	86,06	88,76
Villivadelmat/Toffinkuja 2	87,13	89,76	97,81
Parolanpolun päivähoitoyksikkö	97,02	95,61	103,89
Kanervat/Parolanpolku 9	100,04	100,29	95,56
Menninkäiset/Parolanpolku 9	89,89	82,65	99,65
Metsätähdet/Parolanpolku 9	99,24	99,90	99,90
Niittyvillat/Parolanpolku 9	98,57	98,86	100,29
Peukaloiset/Parolanpolku 9	99,16	99,31	113,95
Pernon päivähoitoyksikkö	102,42	101,42	104,22
Leppäkertut / Pernontie 31	96,86	97,57	102,57
Majavat / Pernontie 31	112,59	106,58	107,43
Mantelit / Hyrköistentie 4	104,78	100,35	103,88
Mintut / Hyrköistentie 4	92,00	92,50	100,00
Pikkukarhut / Pernontie 31	92,00	92,92	92,86
Pippurit / Hyrköistentie 4	130,81	130,59	126,48
Pähkinät / Hyrköistentie 4	96,82	100,00	96,71
Siilit / Pernontie 31	85,02	85,43	100,00
Piinokankadun päivähoitoyksikkö	104,14	103,23	106,86
Kertuset/Piinokankatu 4	101,05	101,43	109,90
Kiurut/Piinokankatu 4	115,90	106,35	109,86
Kuukkelit/Piinokankatu 4	98,29	98,57	100,00
Peipot/Seikonkatu 4	98,57	98,86	103,57
Peukaloiset/Seikonkatu 4	104,33	105,00	104,76
Tiirat/Seikonkatu 4	118,29	118,29	121,57
Tilhet/Seikonkatu 4	101,67	101,67	101,67
Uikkuset/Piinokankatu 4	97,00	99,76	107,14
Untuvaiset/Piinokankatu 4	103,11	101,19	104,76
Piiparinpolun päivähoitoyksikkö	90,92	97,17	98,84
Haitulat/Paltankatu 27	88,13	101,67	96,46
Hattivatit/Paltankatu 27	99,86	99,86	99,86
Hemulit/Paltankatu 27	90,85	92,81	100,00

Karhut/Piiparinpolku 18	91,72	94,29	95,24
Mesikämmenet/Piiparinpolku 18	98,78	99,05	100,00
Nallet/Piiparinpolku 18	97,69	102,38	102,38
Otsot/Piiparinpolku 18	94,43	94,74	96,29
Tiitiäiset/Paltankatu 27	70,04	92,68	100,00
Portsan päivähoitoyksikkö	93,30	94,26	104,00
Keltaharsot/Sofiankatu 7	102,33	105,95	113,10
Punatäplät/Sofiankatu 7	84,31	81,58	99,65
Ruskopiipot/Sofiankatu 7	97,00	97,50	103,23
Sinisiivet/Sofiankatu 7	95,70	97,57	113,07
Topelius 1/Topeliuksen koulu	96,29	96,29	96,29
Topelius 2/Topeliuksen koulu	78,81	79,21	81,71
Valkoperhot/Sofiankatu 7	88,57	90,00	101,84
Viherviitat/Sofiankatu 7	97,59	99,26	110,29
Pääskytuoren päivähoitoyksikkö	94,06	93,96	98,42
Leivoset/Keltasirkunpolku 3	91,29	84,29	96,43
Peipposet/Keltasirkunpolku 3	96,73	99,29	107,14
Punatulkut/ Kotkankatu 2 /Tilat 8 pienelle	95,62	94,93	95,24
Rastaat/Keltasirkunpolku 3	86,29	86,48	88,19
Sinitiaiset/ Kotkankatu 2	104,10	105,36	107,81
Talitintit/Keltasirkunpolku 3	94,14	92,90	89,74
Varpuset/Keltasirkunpolku 3	93,23	95,95	98,81
Viherpeipot/ Kotkankatu 2	96,59	96,98	105,21
Västäräkit/Keltasirkunpolku 3	88,57	90,24	97,81
Rahjekadun päivähoitoyksikkö	101,14	93,55	96,35
Vekkulit/Rahjekatu 5	95,91	94,00	95,08
Viikarit/Rahjekatu 5	106,38	93,10	97,62
Rauninaukion päivähoitoyksikkö	92,19	93,92	96,43
Apilat/Oikotie 1	92,43	95,51	96,29
Esikot/Oikotie 1	91,94	92,33	96,57
Räntämäen päivähoitoyksikkö	97,56	96,70	99,70
Peukaloiset/ Emmauksenkatu 4	95,09	94,52	98,81
Päivänsäteet/Ritzinkuja 1	96,18	100,83	104,76
Tähtöset/Ritzinkuja 1	97,71	93,33	95,24
Vauhtivarpaat/ Emmauksenkatu 4	101,25	98,10	100,00
Stålminkadun päivähoitoyksikkö	81,05	84,17	86,80
Helmivarpaat/Stålminkatu 27	103,82	97,50	100,00
Hymyhuulet/Stålminkatu 27	87,50	87,50	87,50
Martin esiopetus 1	91,66	85,94	88,86
Martin esiopetus 2	88,53	88,63	89,14
Nöponenät/Stålminkatu 27	97,31	108,33	104,76
Punaposket/Stålminkatu 27	79,76	88,28	93,01
Tähtisilmät/Stålminkatu 27	85,02	96,35	109,52
Suikkilanseudun päivähoitoyksikkö	94,84	96,36	101,04
Hemulit/Talinkorventie 16	98,74	101,54	101,14
Nipsut/Talinkorventie 16	93,52	94,19	105,95
Nuuskamuikkuset/Talinkorventie 16	97,16	98,18	98,68
pikkumyyt/Talinkorventie 16	94,00	95,00	94,64
Punaiset terhot/Teräsrautelan koulu	93,51	94,50	103,71
Siniset terhot/Teräsrautelan koulu	91,50	91,66	92,43
Tiitiäiset/Talinkorventie 16	90,49	95,00	108,33
Tuutikit/Talinkorventie 16	94,86	95,36	96,71
Viuhdit/Suikkilan koulu	98,35	99,18	104,00
Suotorpankujan päivähoitoyksikkö	94,16	89,99	94,62

Hillerit/Suotorpankuja 3	81,11	82,91	86,10
Lumikot/Suotorpankuja 3	87,77	88,71	89,43
Mäyrät/Suotorpankuja 3	113,59	98,33	108,33
Taoskujan päivähoitoyksikkö	96,31	98,10	97,98
Metsätähdet/Taoskuja 7	103,24	103,72	98,19
Niittyvillat/Taoskuja 7	85,49	89,58	91,67
Voikukat/Taoskuja 7	102,14	102,43	107,14
Tuomaansillan päivähoitoyksikkö	89,78	92,22	101,87
Isot/Rehtorinpellonkatu 4-6	92,00	93,10	100,00
Kisällit/Nahkurinpiha 1	95,00	94,48	104,76
Mestarit/Nahkurinpiha 1	82,51	82,78	89,14
Naskalit/Nahkurinpiha 1	82,16	92,50	108,33
Pienet/Rehtorinpellonkatu 4-6	85,70	91,67	100,00
Sisarusryhmä/Rehtorinp. 4-6	98,90	95,63	104,76
Uittamon päivähoitoyksikkö	89,12	91,72	97,78
Apilat/Susiniitynkatu 4	75,03	82,68	100,00
Helmikät/Susiniitynkatu 4	102,61	103,81	101,19
Kaislat/Susiniitynkatu 4	89,52	88,91	97,85
Merihevoset/Jalustinkatu 8	98,05	103,36	106,00
Sarat/Susiniitynkatu 4	85,71	85,71	88,54
Taskuravut/ Jalustinkatu 8	84,57	88,94	100,00
Varissuon päivähoitoyksikkö	99,82	98,10	103,19
Karpalot/Koukkarinkatu 3	91,13	95,07	92,35
Lemmikit/Koukkarinkatu 3	97,62	97,62	97,62
Majavat/Orminkuja 4	99,21	95,05	102,38
Mustikat/Koukkarinkatu 3	98,29	93,37	100,00
Norpat/Orminkuja 4	96,25	96,25	120,25
Orvokit/Koukkarinkatu 3	100,84	93,24	97,54
Saukot/Orminkuja 4	110,38	110,38	110,38
Sinikellot/Koukkarinkatu 3	90,83	92,57	95,56
Suopursut/Koukkarinkatu 3	102,41	102,86	104,18
Vesikirput/Orminkuja 4	105,95	100,00	99,85
Vasaramäen päivähoitoyksikkö	97,94	98,37	100,12
Herukat/Rakuunatie 56	106,34	105,71	103,57
Karpalot /Rakuunatie 56	104,00	104,00	104,00
Karviaiset/Rakuunatie 56	99,81	100,02	89,15
Kirsikat/Rakuunatie 56	95,57	99,11	107,57
Mansikat/Rakuunatie 56	90,49	91,61	97,81
Mustikat/Rakuunatie 56	100,71	100,86	103,57
Puolukat/Rakuunatie 56	92,19	88,82	101,38
Vaapukat/Rakuunatie 56	95,52	97,86	94,05
Kaikki yhteensä	93,07	94,21	99,99

Käyttöaste Fakta	Sarakeotsikot		
Riviotsikot	Tammi- kuu/2017	Helmi- kuu/2017	Maalis- kuu/2017
Arkeologinkadun päivähoitoyksikkö	71,66	78,19	86,22
Keltasirkut/Arkeologinkatu 9	70,01	67,34	69,47
Metsätähdet/ Lampolankatu 6	78,79	86,26	92,33
Punatulkut/Arkeologinkatu 9	73,33	82,23	83,47
Sinikellot/ Lampolankatu 6	79,13	83,68	90,91
Sinitiaiset/Arkeologinkatu 9	55,56	68,75	85,80
Vaapukat/Jäkärän Puistok. 18	65,14	81,02	91,79
Vanamot/Jäkärän Puistokatu 18	79,09	80,44	94,97
Asemanseudun päivähoitoyksikkö	72,01	71,33	73,55

Aurinkoiset/Käsityöläiskatu 20	66,96	66,17	75,79
Kuunsäteet/Käsityöläiskatu 20	58,03	58,92	52,93
Pojjut/Sairashuoneenkatu 1	85,71	79,70	84,44
Puosut/Sairashuoneenkatu 1	87,76	84,15	85,86
Reimarit/Sairashuoneenkatu 1	70,17	63,90	65,66
Tähtöset/Käsityöläiskatu 20	87,43	94,32	91,84
Viikonloppuryhmä	57,10	60,62	68,57
Haarla-Pikisaaren päivähoitoyksikkö	82,72	84,69	88,98
Auringot/Meteorikatu 1	82,92	79,17	84,62
Helmet / Lautturinkatu 5	79,92	76,41	82,18
Komeetat/Meteorikatu 1	93,27	84,54	117,27
Kuut/Meteorikatu 1	72,01	77,09	85,24
Meritähdet / Lautturinkatu 5	93,48	98,22	94,48
Meteorit/Meteorikatu 1	79,69	85,03	88,36
Pyrstötähdet/Meteorikatu 1	71,73	92,86	84,82
Simpukat / Lautturinkatu 5	94,65	91,78	85,26
Tähdet/Meteorikatu 1	87,21	87,24	91,61
Halisten päivähoitoyksikkö	87,57	84,24	90,23
Nokkelat/Paavinkatu 13	98,51	87,21	90,52
Vesselit/Paavinkatu 15	89,69	80,20	117,44
Viikarit/Paavinkatu 21 D	83,42	85,11	77,50
Viksut/Paavinkatu 13	104,01	109,50	106,15
Vinskit/Paavinkatu 15	68,74	80,85	79,34
Vintiöt/Paavinkatu 15	94,45	69,03	81,61
Vohmatit/Paavinkatu 15	73,94	80,38	77,70
Välkyt/Paavinkatu 13	101,64	96,96	91,21
Hannunniitun päivähoitoyksikkö	84,32	83,68	80,53
Kurret/Ritavuoreнкуja 6	82,45	85,91	76,45
Nallet/Ritavuoreнкуja 6	82,87	80,21	79,11
Poutapilvet/Lanatie 4	88,63	91,00	94,03
Puput/Ritavuoreнкуja 6	78,77	85,68	82,19
Pyrstötähdet/Virmuntie 1	84,20	80,60	83,90
Päivänsäteet/Virmuntie 1	82,76	79,77	73,97
Revontulet/Virmuntie 1	93,93	73,47	81,99
Sateenkaaret/Virmuntie 1	84,68	91,48	73,52
Haritun päivähoitoyksikkö	67,01	76,33	77,49
Illatiikerit/Kymenlaaksonkuja 4	53,16	55,87	62,49
Leijonanhampaat/Kymenlaaksonk4	60,14	83,91	76,92
Myssy-kasperit/Kymenlaaksonk.4	80,05	90,80	89,14
Pikku-karhut/Kymenlaaksonk.4	75,48	77,36	78,74
Silkkitassut/Kymenlaaksonk. 4	73,04	86,10	85,01
Heinikonkadun päivähoitoyksikkö	84,82	84,53	84,94
Hattivatit/Heinikonkatu 4	84,67	86,73	89,79
Muumit/Heinikonkatu 4	92,42	89,91	94,48
Nuuskamuikkuset/Heinikonkatu 4	84,06	80,05	85,57
Pikku Myyt/Heinikonkatu 4	78,03	81,42	67,77
Hepokullan päivähoitoyksikkö	79,06	78,09	83,10
Menninkäiset/Niitunniskantie 1	71,21	78,04	67,79
Päivystysryhmä 1		38,10	
Päivystysryhmä 3		14,29	
Symppikset/Niitunniskantie 1	95,79	89,86	87,09
Tiitiäiset/Niitunniskantie 1	69,00	71,22	75,50
Tinttarellat/Niitunniskantie 1	85,71	85,71	98,64
Uppikset/Niitunniskantie 1	82,46	80,20	79,22

Veitikat/Niitunniskantie 1	80,57	82,32	92,35
Vekkulit/Niitunniskantie 1	75,31	75,14	82,61
Hintsankujan päivähoitoyksikkö	75,02	74,95	95,91
Nappulat/Hintsankuja 4	78,79	86,90	86,37
Pirpanat/Hintsankuja 4	62,00	68,63	113,66
Päivystysryhmä, lauantai	96,19	69,39	81,20
Vekkulit/Hintsankuja 4	66,30	59,50	90,97
Vesselit/Hintsankuja 4	89,23	94,11	85,75
Huhkolan päivähoitoyksikkö	80,82	72,67	84,45
Keltaiset/Lausteen koulun EO-yks.	85,16	72,07	85,21
Mesikämmenet/Karhunaukio 1	77,81	72,71	78,92
Nöpökuonot/Karhunaukio 1	76,03	73,30	85,08
Pikkutassut/Karhunaukio 1	76,09	65,00	85,47
Punaiset/Lausteen koulun EO-yks.	88,61	80,23	87,71
Pörröturkit/Karhunaukio 1	79,83	75,67	84,26
Siniset/Lausteen koulun EO-yks.	87,44	74,78	85,98
Härkämäen päivähoitoyksikkö	82,62	81,79	81,62
Aapelit/Aunelan koulun eskariryhmä	85,77	91,81	73,06
Auringot/Säkäkuja 2	88,83	79,67	78,21
Esikot/Aunelan koulun eskariryhmä	63,51	72,32	68,72
Pikkukuut/Säkäkuja 2	64,62	79,56	80,10
Pilvet/Säkäkuja 2	74,58	79,41	81,67
Pisarat/Säkäkuja 2	86,57	69,16	82,32
Salamat/Säkäkuja 2	103,45	96,99	98,81
Tähdet/Säkäkuja 2	94,18	86,50	83,63
Ilpoisten päivähoitoyksikkö	80,30	80,05	83,44
Hymykuopat/Lauklähteenkatu 10	91,87	81,09	86,62
Pomppunassut/Lauklähteenkatu 10	75,18	74,67	95,45
Reput/Lauklähteenkatu 13	78,82	79,55	76,21
Tempputassut/Lauklähteenk. 10	84,50	92,76	91,05
Tenavat/Lauklähteenkatu 10	68,91	71,12	76,98
Tossutouhukkaat/Lauklähteenk10	80,15	74,99	88,55
Vekarat/Lauklähteenkatu 10	89,02	89,29	75,68
Ispoinen-Petreliuksen päivähoitoyksikkö	86,07	87,46	86,39
Mantelit/Rätiälänkatu 20	71,43	79,82	73,53
Muskotit/Rätiälänkatu 20	73,72	84,19	80,61
Nassikat/Ruiskatu 2	79,20	82,54	80,42
Neilikat/Rätiälänkatu 20	94,38	108,60	107,80
Pippurit/Rätiälänkatu 20	73,26	66,18	70,00
Pähkinät/Rätiälänkatu 20	91,77	83,67	94,24
Vekkulit/Ruiskatu 2	91,50	82,03	85,51
Vesselit/Ruiskatu 2	87,81	95,35	80,79
Viikarit/Ruiskatu 2	103,38	97,41	100,29
Itäharjun päivähoitoyksikkö	83,24	81,31	89,49
Jalavat/Viinamäenkatu 7	100,44	89,23	111,73
Katajanmarjat/Viinamäenkatu 7	85,84	85,14	86,30
Koivut/Virmuntie 3/Hannunniiton koulu	95,81	94,08	102,29
Kuusenkerkät/Viinamäenkatu 7	90,70	72,84	86,06
Männynkävyt/Viinamäenkatu 7	88,71	84,74	86,28
Pajunkissat/Viinamäenkatu 7	71,25	82,14	96,99
Pihlajanmarjat/Viinamäenkatu 7	72,22	87,00	88,79
Pilvikirsikat/Viinamäenkatu 7	75,42	75,10	79,76
Tammenterhot/Viinamäenkatu 7	74,77	73,14	73,12
Tervalepät luonto/ulkoryhmä	72,64	71,04	83,05

Vaahterat/Virmuntie 3/Hannunniitun koulu	105,34	89,64	102,12
Kaerlan päivähoitoyksikkö	91,73	84,10	87,53
Poutapilvet/Kaerlantie 16	95,25	88,14	93,35
Päivänsäteet/Kaerlantie 16	83,47	80,34	74,94
Revontulet1/Kaerlantie 16	88,88	87,06	96,20
Sadepisarot/Kaerlantie 16	84,20	76,12	82,45
Sateenkaaret/ Kärsämäen koulu	97,97	99,29	100,50
Tähtöset/Kaerlantie 16	100,72	78,31	80,40
Kaskenmäen päivähoitoyksikkö	57,79	60,40	66,39
Kissantassut/Kaskenkatu 7	62,66	69,16	69,42
Päivänkukat/Kaskenkatu 7	59,13	49,62	57,94
Ruusunnuput/Kaskenkatu 7	48,33	62,25	66,51
Sinikellot/Kaskenkatu 7	60,17	60,20	71,19
Kerttulin päivähoitoyksikkö	89,01	85,59	91,21
Hiiroset/Kellonsoittajankatu 6	84,91	84,48	81,67
Jänöset/Kellonsoittajankatu 6	88,11	77,39	82,86
Karhut/Kellonsoittajankatu 6	107,17	92,71	96,50
Lintuset/Kellonsoittajankatu 6	72,53	83,01	91,45
Majavat/Kellonsoittajankatu 6	88,15	83,15	95,92
Myyrät/Kellonsoittajankatu 6	81,60	91,39	96,19
Oravat/Kellonsoittajankatu 6	95,63	77,92	81,82
Rävärna Kottarna/Kellonsoittajankatu 6	89,29	90,67	92,31
Rävärna Stenarna/Kellonsoittajankatu 6	75,11	77,45	77,49
Siilit/Kellonsoittajankatu 6	86,00	86,68	99,18
Vargarna/Kellonsoittajankatu 6	106,03	96,82	100,34
Koivulan päivähoitoyksikkö	81,28	83,57	92,12
Koivulan esiopetus/Iloisten koulu	85,17	73,75	101,89
Kulkuset/Sävelkuja 4	72,27	76,25	81,62
Menninkäiset/Turunmaankatu 3	61,52	74,98	79,42
Pillipiiparit/Sävelkuja 4	86,38	86,71	87,57
Päivänsäteet/Turunmaankatu 3	83,96	87,56	90,54
Rumpalit/Sävelkuja 4	87,00	89,11	95,97
Soittoniekat/Sävelkuja 4	88,81	94,65	104,22
Kukolan päivähoitoyksikkö	90,90	90,46	84,05
Delfiinit/ Pitkäpellonkatu 6	80,16	82,43	79,96
Kastehelmet/Anniitunkatu 2	93,33	96,14	85,87
Merihevoset /Pitkäpellonkatu 6	87,08	87,18	89,53
Sarasteet/Anniitunkatu 2	102,62	90,99	78,06
Säteet/Anniitunkatu 2	94,51	94,86	82,31
Tammenterhot/Anniitunkatu 2	92,70	88,90	85,71
Kuuvuoren päivähoitoyksikkö	92,66	90,46	91,82
Aamurusko/Nummenpuistokatu 1	83,33	82,49	84,69
Kastehelmi/Nummenpuistokatu 1	82,90	87,70	77,96
Kuunsilta/Nummenpuistokatu 1	93,32	84,31	86,40
Lounatuuli/Nummenpuistokatu 1	93,63	89,70	82,02
Pilvenhattara/Nummenpuistok. 1	103,71	100,94	104,98
Tähdenlento/Nummenpuistokatu 1	97,74	96,51	108,34
Lausteen päivähoitoyksikkö	78,79	78,20	90,26
Aurinkoiset/Maistraatinpolku 2	60,61	65,30	61,73
Kuunsirut/Maistraatinpolku 2	81,29	79,78	85,93
Pilviset/Maistraatinpolku 2	87,91	89,62	106,43
Päivänsäteet/Maistraatinp.2	86,98	86,29	107,95
Revontulet/Maistraatinpolku 2	80,65	74,65	95,91
Tähtöset/Maistraatinpolku 2	74,56	73,06	82,04

Läntisen keskustan päivähoitoyksikkö	81,37	79,45	83,56
Aurinkoiset/Koulukatu 12	81,43	79,51	83,50
Kurrela/Koulukatu 12	82,41	82,12	98,12
Lounatuulet/Koulukatu 12	73,02	79,92	80,87
Metsot/Koulukatu 12	88,73	92,10	98,50
Otsola/Koulukatu 12	79,61	82,28	82,27
Poutapilvet/Koulukatu 12	87,30	89,26	73,49
Pääskyt/Koulukatu 12	80,78	81,31	91,04
Sateenkaaret/Koulukatu 12	79,43	67,27	72,22
Tähdet/Koulukatu 12	78,83	66,06	76,14
Moikoisten esiopetusyksikkö	91,11	84,66	89,12
Aamuruskot/Honkaistentie 72-76	89,44	78,77	79,31
Sateenkaaret/Honkaistentie 72-76	85,13	79,62	88,18
Tuulenpuuskat/Honkaistentie 72-76	97,93	93,41	97,30
Moikoisten päivähoitoyksikkö	78,86	84,48	79,43
Aurinkoiset/Honkaistentie 72	85,79	89,80	75,09
Lounatuulet/Pitkäpellonkatu 4	87,97	87,85	84,49
Lumihuutaleet/Honkaistentie 72	72,92	83,26	73,51
Lumituiskut/Honkaistentie 72	87,38	88,24	85,35
Pisarat/Pitkäpellonkatu 4	77,25	74,65	76,20
Poutapilvet/Honkaistentie 72	77,44	89,16	87,79
Revontulet/Honkaistentie 72	69,73	75,50	73,95
Salamat/Honkaistentie 72	75,94	83,24	78,36
Tähtöset/Honkaistentie 72	76,73	88,45	80,04
Moision päivähoitoyksikkö	81,33	78,09	80,85
Jänönapilat/Halikonkatu 8	71,68	67,80	73,57
Kiitäjät/Halikonkatu 8	83,05	78,98	80,99
Kuismat/Halikonkatu 8	79,97	85,51	88,42
Päivänsäteet/Halikonkatu 8	80,39	79,23	80,33
Sinisiivet/Halikonkatu 8	82,12	81,79	84,27
Tupasvillat/Halikonkatu 8	93,23	79,23	80,56
Munterinkadun päivähoitoyksikkö	78,02	76,42	77,05
Dinot/Munterinkatu 3a	85,24	82,53	92,15
Karviset/Munterinkatu 3a	69,84	73,65	70,94
Muumit/Munterinkatu 3a	76,64	69,46	66,67
Tenavat/Munterinkatu 3a	74,31	75,72	73,86
Tikrut/Munterinkatu 3 a	82,35	83,87	73,21
Mäntymäen päivähoitoyksikkö	84,32	83,88	82,95
Kapteenit/Vähä-Heikkilän koulu	96,07	100,35	98,87
Kipparit/Vähä-Heikkilän koulu	75,33	82,41	84,56
Kottaraiset/Kallelankatu 3	79,09	78,30	75,92
Leppäkertut/Kallelankatu 3	81,45	78,45	77,55
Mansikat/Kallelankatu 3	85,96	88,58	74,47
Matruusit/Myllymäentie 42	79,45	79,40	92,44
Oravat/Kallelankatu 3	89,45	88,47	84,04
Perhoset/Kallelankatu 3	85,35	84,08	80,07
Puput/Kallelankatu 3	84,62	83,94	89,51
Seilorit/Myllymäentie 42	85,82	80,52	83,42
Nätinnummen päivähoitoyksikkö	87,92	85,98	84,51
Hymykuopat 1/Karrinkatu 4	91,88	61,97	71,29
Hymykuopat 2/Karrinkatu 4	95,61	86,80	86,18
Metsätähdet/Karrinkatu 4	85,39	102,22	81,57
Ruut/Teräsrautelan nuor.t.	82,69	82,51	88,84
Tattaraiset/Karrinkatu 4	90,91	94,43	96,46

Tikrut/Teräsrautelan nuor.talo	82,41	86,32	81,96
Tinttarellat/Karrinkatu 4	90,78	90,25	83,42
Tähtitukat/Karrinkatu 4	82,79	82,99	80,69
Paattisten päivähoitoyksikkö	78,49	76,72	88,43
Hillat/ Seuravuorenkatu 7	80,67	103,60	100,55
Karpalot/Seuravuorenkatu 7	81,70	87,10	88,59
Mesimarjat/Seuravuorenkatu 7	80,31	96,47	112,00
Metsämansikat/Toffinkuja 2	68,49	44,14	77,12
Mustikat/Toffinkuja 2	82,81	74,91	82,26
Puolukat/Toffinkuja 2	77,75	78,69	77,20
Villivadelmat/Toffinkuja 2	80,24	78,22	77,95
Parolanpolun päivähoitoyksikkö	74,33	77,48	88,75
Kanervat/Parolanpolku 9	71,63	79,90	76,55
Menninkäiset/Parolanpolku 9	67,25	73,29	79,84
Metsätähdet/Parolanpolku 9	79,63	79,89	80,37
Niittyvillat/Parolanpolku 9	59,30	58,88	78,38
Peukaloiset/Parolanpolku 9	84,47	88,10	110,39
Pernon päivähoitoyksikkö	72,89	78,60	83,07
Leppäkertut / Pernontie 31	71,10	81,41	77,87
Majavat / Pernontie 31	81,82	88,88	91,12
Mantelit / Hyrköistentie 4	64,73	68,11	75,13
Mintut / Hyrköistentie 4	64,34	70,09	75,00
Pikkukarhut / Pernontie 31	65,87	87,73	85,37
Pippurit / Hyrköistentie 4	97,50	96,39	103,60
Pähkinät / Hyrköistentie 4	78,64	73,06	79,05
Siilit / Pernontie 31	57,43	54,68	73,98
Piinokankadun päivähoitoyksikkö	85,45	86,31	93,37
Kertuset/Piinokankatu 4	79,29	83,67	84,32
Kiurut/Piinokankatu 4	105,38	97,13	94,06
Kuukkelit/Piinokankatu 4	78,93	76,33	95,80
Peipot/Seikonkatu 4	82,23	83,43	86,19
Peukaloiset/Seikonkatu 4	78,00	81,49	100,17
Tiirat/Seikonkatu 4	103,70	97,13	116,84
Tilhet/Seikonkatu 4	89,26	96,31	91,13
Uikkuset/Piinokankatu 4	72,60	82,73	86,04
Untuvaiset/Piinokankatu 4	82,60	78,65	92,62
Piiparinpolun päivähoitoyksikkö	79,36	81,04	85,01
Haitulat/Paltankatu 27	74,36	79,37	70,81
Hattivatit/Paltankatu 27	92,17	81,93	90,58
Hemulit/Paltankatu 27	82,07	80,66	87,32
Karhut/Piiparinpolku 18	78,57	79,43	92,19
Mesikämmenet/Piiparinpolku 18	87,15	94,85	93,08
Nallet/Piiparinpolku 18	83,56	89,87	92,30
Otsot/Piiparinpolku 18	84,11	73,17	87,04
Tiitiäiset/Paltankatu 27	58,33	70,26	70,56
Portsan päivähoitoyksikkö	84,34	87,04	91,94
Keltaharsot/Sofiankatu 7	92,59	93,12	93,85
Punatäplät/Sofiankatu 7	78,74	80,94	92,43
Ruskopiipot/Sofiankatu 7	84,15	89,33	90,20
Sinisiivet/Sofiankatu 7	90,99	98,67	121,43
Topelius 1/Topeliuksen koulu	80,52	78,88	69,41
Topelius 2/Topeliuksen koulu	78,03	73,44	68,23
Valkoperhot/Sofiankatu 7	77,19	83,85	82,86
Viherviitat/Sofiankatu 7	87,50	89,65	106,68

Pääskylvuoren päivähoitoyksikkö	84,26	81,45	82,13
Leivoset/Keltasirkunpolku 3	76,81	81,20	67,92
Peipposet/Keltasirkunpolku 3	80,36	75,54	77,14
Punatulkut/ Kotkankatu 2	82,51	79,00	87,48
Rastaa/Keltasirkunpolku 3	93,14	87,16	88,04
Sinitiaiset/ Kotkankatu 2	89,75	87,26	94,62
Talitintit/Keltasirkunpolku 3	96,75	70,42	80,59
Varpuset/Keltasirkunpolku 3	78,33	89,51	82,41
Viherpeipot/ Kotkankatu 2	80,94	84,51	90,85
Västaräkit/Keltasirkunpolku 3	81,03	78,24	65,23
Rahjekadun päivähoitoyksikkö	80,27	73,39	85,43
Vekkulit/Rahjekatu 5	77,89	75,17	82,71
Viikarit/Rahjekatu 5	82,65	71,50	88,10
Rauninaukion päivähoitoyksikkö	83,07	86,87	81,71
Apilat/Oikotie 1	83,09	81,47	80,71
Esikot/Oikotie 1	83,05	92,24	84,69
Räntämäen päivähoitoyksikkö	88,94	82,10	83,72
Peukaloiset/ Emmauksenkatu 4	77,92	79,01	80,70
Päivänsäteet/Ritzinkuja 1	91,07	86,94	91,61
Tähtöset/Ritzinkuja 1	89,83	72,07	74,39
Vauhtivarpaat/ Emmauksenkatu 4	97,92	90,81	85,06
Stålarminnkadun päivähoitoyksikkö	80,29	76,67	80,17
Helmivarpaat/Stålarminnkatu 27	85,98	85,83	85,34
Hymyhuulet/Stålarminnkatu 27	58,99	63,07	56,75
Martin esiopetus 1	86,90	82,40	84,36
Martin esiopetus 2	90,35	85,66	86,51
Nöpönenät/Stålarminnkatu 27	82,14	84,91	89,92
Punaposket/Stålarminnkatu 27	79,57	75,92	79,12
Tähtisilmät/Stålarminnkatu 27	80,58	64,28	82,23
Suikkilanseudun päivähoitoyksikkö	85,32	82,85	88,82
Hemulit/Talinkorventie 16	87,35	88,16	90,67
Nipsut/Talinkorventie 16	84,41	78,96	89,10
Nuuskuuikkuset/Talinkorventie 16	85,95	82,63	82,85
pikkumyyt/Talinkorventie 16	97,95	68,55	80,67
Punaiset terhot/Teräsrautelan koulu	83,04	89,15	106,19
Siniset terhot/Teräsrautelan koulu	82,58	91,61	90,90
Tiitiäiset/Talinkorventie 16	82,73	82,32	87,73
Tuutikit/Talinkorventie 16	69,81	78,65	77,72
Viuhdit/Suikkilan koulu	94,27	88,31	100,73
Suotorpankujan päivähoitoyksikkö	77,05	71,51	75,29
Hillerit/Suotorpankuja 3	71,50	73,61	65,61
Lumikot/Suotorpankuja 3	74,65	76,89	77,28
Mäyrät/Suotorpankuja 3	84,06	64,71	82,78
Taoskujan päivähoitoyksikkö	84,95	78,88	94,14
Metsätähdet/Taoskuja 7	96,44	92,48	95,88
Niittyvillat/Taoskuja 7	71,85	67,53	88,91
Voikukat/Taoskuja 7	87,78	76,17	100,00
Tuomaansillan päivähoitoyksikkö	79,95	81,75	86,18
Isot/Rehtorinpellonkatu 4-6	83,81	79,89	86,36
Kisällit/Nahkurinpiha 1	81,82	84,33	89,84
Mestarit/Nahkurinpiha 1	84,91	73,87	89,90
Naskalit/Nahkurinpiha 1	71,07	79,91	79,44
Pienet/Rehtorinpellonkatu 4-6	76,34	83,78	86,78
Sisarusryhmä/Rehtorinpk. 4-6	83,35	85,69	86,37

Uittamon päivähoitoyksikkö	88,85	83,93	87,23
Apilat/Susiniitynkatu 4	81,44	69,09	80,49
Helmikät/Susiniitynkatu 4	92,32	86,95	90,25
Kaislat/Susiniitynkatu 4	99,67	77,78	80,10
Merihevoset/Jalustinkatu 8	92,68	92,66	102,01
Sarat/Susiniitynkatu 4	86,73	91,56	81,13
Taskuravut/ Jalustinkatu 8	76,72	83,57	91,53
Varissuon päivähoitoyksikkö	83,98	80,89	84,43
Karpalot/Koukkarinkatu 3	69,69	71,18	75,42
Lemmikit/Koukkarinkatu 3	78,96	81,43	74,44
Majavat/Orminkuja 4	83,50	82,05	91,36
Mustikat/Koukkarinkatu 3	79,20	76,07	89,52
Norpat/Orminkuja 4	78,12	83,09	103,75
Orvokit/Koukkarinkatu 3	91,28	83,32	81,25
Saukot/Orminkuja 4	105,67	85,24	91,57
Sinikellot/Koukkarinkatu 3	53,77	62,23	58,68
Suopursut/Koukkarinkatu 3	88,92	83,56	89,84
Vesikirput/Orminkuja 4	89,03	85,16	72,46
Vasaramäen päivähoitoyksikkö	87,28	90,53	82,95
Herukat/Rakuunatie 56	98,50	97,25	94,02
Karpalot /Rakuunatie 56	96,38	92,36	90,93
Karviaiset/Rakuunatie 56	93,41	103,70	75,18
Kirsikat/Rakuunatie 56	80,44	92,49	76,91
Mansikat/Rakuunatie 56	79,84	83,40	81,08
Mustikat/Rakuunatie 56	91,16	90,71	92,86
Puolukat/Rakuunatie 56	77,46	83,77	80,95
Vaapukat/Rakuunatie 56	82,53	82,96	79,44
Kaikki yhteensä	81,93	81,29	85,24

Liite 2 varhaiskasvatuksen arviointiin kevät 2017

Ruotsinkielinen varhaiskasvatusalue 2016

KÄYTTÖASTE 2016 Tammikuu-Maaliskuu

Käyttöaste Fakta

Riviotsikot

Sirkkala dagvårdsenhet/Observatoriegatan 4

Östra svenska dagvårdsenhet/Kuratorstigen 7/Cygnaeus Marieg7

Braheskolan

Centrums svenskspråkiga dagvårdsenhet/Skolgatan 10

Kaikki yhteensä

TÄYTTÖASTE 2016 Tammikuu-Maaliskuu

Täyttöaste painotettu

Riviotsikot	Tammikuu /2016	Helmikuu /2016	Maaliskuu /2016
Itäinen keskusta	91,64	91,58	93,40
Sirkkala dagvårdsenhet/Observatoriegatan 4	94,76	92,99	92,91
Östra svenska dagvårdsenhet/Kuratorstigen 7/Cygnaeus Marieg7	88,38	90,09	93,92
Keskusta	93,48	92,88	90,58
Braheskolan	93,73	92,25	89,38
Centrums svenskspråkiga dagvårdsenhet/Skolgatan 10	93,24	93,46	91,69
Kaikki yhteensä	92,40	92,11	92,23

Ruotsinkielinen varhaiskasvatusalue 2017

KÄYTTÖASTE 2017 Tammikuu-helmikuu

Käyttöaste Fakta	Tammikuu /2017	Helmikuu /2017
Riviotsikot		
Sirkkala dagvårdsenhet/Observatoriegatan 4	83,17	91,03
Östra svenska dagvårdsenhet/Kuratorstigen 7/Cygnaeus Marieg7	84,68	97,36
Braheskolan	91,11	93,88
Centrums svenskspråkiga dagvårdsenhet/Skolgatan 10	88,96	86,36
Kaikki yhteensä	86,33	92,23

TÄYTTÖASTE 2016 Tammikuu-Maaliskuu

Täyttöaste painotettu	Tammikuu/ 2017	Helmikuu /2017	Maaliskuu /2017
Riviotsikot			
Sirkkala dagvårdsenhet/Observatoriegatan 4	97,73	99,19	101,77
Östra svenska dagvårdsenhet/Kuratorstigen 7/Cygnaeus Marieg7	95,75	99,21	100,36
Braheskolan	85,19	86,79	86,10
Centrums svenskspråkiga dagvårdsenhet/Skolgatan 10	94,21	94,23	94,49
Kaikki yhteensä	93,84	95,55	96,51

<http://www.turku.fi/tarkastuslautakunnanjulkaisut>